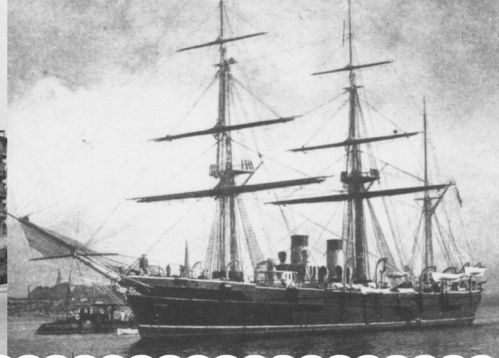

80 років МОІППО

КРАЄЗНАВЧИЙ АЛЬМАНАХ

2020

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

КРАЄЗНАВЧИЙ АЛЬМАНАХ

Історія. Археологія. Наука. Культура. Освіта

Миколаїв
2020

Зареєстрований Міністерством юстиції України

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: від 20 лютого 2019 року серія KB № 23795–13635P

Упорядники: В. І. Шуляр,
Г. М. Запорожченко,
К. М. Улиско

Головний редактор: В. І. Шуляр

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Протокол від 07 жовтня 2020 року № 5.

К 78 **Краєзнавчий альманах. Історія. Археологія. Наука. Культура. Освіта.** – Миколаїв : ОППО, 2020. – 118 с.

Умови публікації

Статті мають бути написані спеціально для Краєзнавчого альманаху (ніде раніше не друковані й не надіслані до інших видань); відповідати вимогам ВАКУ до наукових праць; супроводжуватись авторською довідкою (прізвище, повне ім'я, по батькові, звання та посада, адреса, контактні телефони).

Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора Word for Windows електронною поштою або на електронних носіях.

Рукописи – на паперових носіях шрифтом Times New Roman 14 кеглем через 1,5 інтервала обсягом до 15 машинописних сторінок.

Рукописи, електронні носії, малюнки, фотографії (окрім оригінальних) та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.

Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати статті, а також уносити зміни в назву. Редакція не рецензує надіслані матеріали.

Передрук із Краєзнавчого альманаху здійснюється за згодою редакції. Посилання на альманах обов'язкове.

Редакція приймає замовлення на розміщення реклами. Редакція не несе відповідальності за текст рекламних оголошень.

Автор статті відповідає за правильність і достовірність викладеного матеріалу, за належність матеріалу йому особисто, за правильне цитування джерел та посилання на них, за використану термінологію та інші відомості.

Думка редакції не завжди збігається з думкою авторів.

УДК 930.24

© Лабораторія редакційно-видавничої діяльності
МОППО, 2020

КРАЄЗНАВЧИЙ АЛЬМАНАХ

2020

З М І С Т

Знамениті люди нашого краю

М. Волков, Л. Рясик

Українська національна ідея педагогічної спадщини

Якова Феофановича Чепіги.....5

І. Кудінова, О. Ковальчук

Я так люблю здоровий сміх.....29

Вихованці гуртка «Юний краєзнавець»,

Кандибинської ЗОШ І–ІІІ ступенів Новоодеської районної ради,

керівник гуртка: Бринза Т. М.

Антарктичний лікар – Калініченко Микола Іванович.....36

Близьке, а таке вже далеке

В. Єрмілов

Сторінки історії медицини Миколаївщини.....44

С. Осадчий, С. Сасюк

Роль грецької громади в розвитку Миколаєва

Наприкінці XVIII – початку XIX ст.....52

Інформаційна сторінка

Ю. Поліщук, Г. Андрєєва

Земна зірка Федора Іванова.....58

Сьогодення: сторінки пам'яті

А. Пустовар, О. Стародуб, Л. Рясик

Коридор смерті під Іловайськом.

Трагедія чи честь українського солдата?.....80

В. Барашикова, І. Василенко

Легендарна яхта (історія яхти «Ікар»).....103

В. Марущак

Науковці гуртуються в сільській школі.....113

Наші автори.....116

**УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ
ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ
ЯКОВА ФЕОФАНОВИЧА ЧЕПІГИ**

*Максим Волков,
Любов Рясик*

Вступ

Прошло більше 100 років із часу віковичних подій створення в березневі дні 1917 року Української Центральної Ради. Історичний досвід того періоду найбільш повчальний для сучасного державного будівництва, тому ця тема є актуальною для українського державо- і правотворення. Особливу увагу Копиленко О. Л. звернув на значущість УЦР і УНР – цих двох державницьких утворень, «які проіснували дуже недовго, в історичному масштабі тільки мить, та лишилися по ній повчальні уроки першопрохідців, [12, с. 3], якими ми просто не маємо права нехтувати» [11, с. 5].

УЦР стала фундатором відродження української нації, політичного і духовного визволення власного народу, яке ще називали українізацією, та реалізації його права на самовизначення. Тільки завдяки УЦР у новітній період ствердження націй, що для української державності було найголовнішою проблемою кінця ХІХ – початку ХХ ст., із «бездержавної нації» українство трансформувалось у національно свідому, цивілізовану й політичну громаду і це стало апогеєм формування української «історичної нації» [12, с. 46].

На думку вітчизняних учених, потреба в глибинному науковому аналізі періоду діяльності УЦР є значущою і викликана багатьма причинами. Насамперед порівнянням процесів державотворення сучасної України і періоду Центральної Ради та використання в сучасній практиці цього збереженого історією масиву втілених і невтлених у суспільне життя вчень, програм, планів, концепцій, доктрин розбудови власної держави, цінність яких важко переоцінити.

Так, В. Верстюк зазначив: «Шлях до об'єктивного пізнання історії Центральної Ради полягає не тільки у вивченні конкретного перебігу та нюансів її діяльності, а й у широкому узагальненні досвіду, у такій постановці проблеми, яка б допомогла наочно переконатися, наскільки ідеї і принципи, покладені в основу політики ЦР, відповідали суспільним ідеям і цінностям модерної доби» [6, с. 17–25]. Це дає можливість оцінити і визначити, що із застосованої нею суспільної, ідейної спадщини сьогодні повторно можна реалізувати в державному будівництві [5, с. 8–9].

Особливу цінність для розбудови незалежної України має історичний досвід діяльності Центральної Ради в галузі розвитку народної освіти. Цей досвід і сьогодні вчить, що українська незалежність без достатнього розвитку освіти і культури неможлива. Вона вимагає від державних органів влади до себе не меншої уваги, ніж економіка. Без розвитку народної освіти, духовної культури українська держава не буде сильною і могутньою, не буде мати майбутнього.

У збірнику статей і промов «На порозі Нової України», написаних і проголошених М. Грушевським протягом 1917–1918 років розкривається історична неминучість перемоги українського народу в боротьбі за державність і незалежність, окреслюються напрями розвитку всіх сфер життя Нової України, зокрема культури і освіти. Через усю книгу червоною ниткою проходить ідея українізації школи. М. Грушевський уважав за необхідне розумно, із надзвичайною тактовністю та терпінням проводити в Україні мовну політику, «не вносячи непотрібного роздражнення, не загострюючи відносини гвалтовною українізацією, поступаючи розважливо й можливо м'яко в переведенні тих вимог, як дійсно вони ставляться

принципом української державності, становищем української мови як мови державної» [8, с. 41]. Історичний досвід Центральної Ради в галузі побудови національної системи освіти має дуже велике як теоретико-пізнавальне, так і практичне значення. І сьогодні ми повинні глибоко аналізувати і враховувати як позитивний досвід, так і допущені помилки, уникати їх у розбудові сучасної України. У цьому контексті слід звернутися до науково-педагогічної спадщини Якова Феофановича Чепіги, який у 20–30 роках ХХ століття працював над проєктом національної української школи [9, с. 134].

Нині Україна розпочинає дуже важливий процес реформування системи національної освіти. У проєкті «Нова українська школа» зазначено: «Освіта є ключовим елементом національної безпеки, а людина – це найцінніший актив держави. Маємо перетворити освіту на чинник економічного зростання, джерело національної єдності, засіб соціального просування кожного громадянина» [14, с. 5].

Актуальність теми. Переосмислення історико-педагогічного досвіду української національної школи, визначення напрямів і можливостей використання спадщини педагогів минулого в освітньо-виховній сфері актуалізують сучасні процеси реформування освіти. В Україні здійснюється пошук таких систем освіти, які б забезпечили культурне та духовне відродження українського народу та підняття рівня освіти до світових стандартів. Тому особливого значення набуває переосмислення історії української освіти і педагогіки, вивчення та узагальнення вітчизняного педагогічного досвіду, творчої спадщини педагогів-просвітителів, які самовідданою працею сприяли національно-культурному становленню українського суспільства. Розвиток педагогічної практики передбачає звернення до ключових постатей в історико-педагогічному аспекті дослідження. Однією з таких постатей є, без сумніву, видатний педагог-методист, психолог та громадський діяч Яків Феофанович Чепіга (1875–1938 рр.), творча спадщина якого водночас із доробком інших видатних освітян кінця ХІХ – першої чверті ХХ століття, стала фундаментом розвитку української національної школи, прогресивної педагогічної думки. У педагогічній спадщині Я. Ф. Чепіги можна простежити зародження та розвиток тих тенденцій і напрямів педагогіки та педагогічної психології, які є співзвучними з провідними ідеями сучасної освіти. Цей факт можна пояснити тим, що проблеми виховання молодих поколінь, підготовка їх до життя, зміст та процесуальне забезпечення освітнього процесу з особливою гостротою постають у переламні періоди, коли відбуваються пошуки нових форм суспільного і державного життя. Особливо багато уваги Я. Ф. Чепіга приділяв питанням розбудови української народної школи на національних засадах, а також національному вихованню. Провідними ідеями педагога стали ідеї трудової народної школи, вільного виховання в системі освіти України. Багато його науково-педагогічних праць присвячено подоланню суперечності між досягненнями морально-педагогічного досвіду українського народу і вкрай недостатнім його застосуванням у теорії та на практиці навчання й виховання молодих поколінь. [20, с. 22–23]. Він указував, що доки є нації, народи з індивідуальними особливостями, доти питання про національне виховання, національну освіту не буде вигадкою [17, с. 16]. До науково-педагогічної спадщини Якова Чепіги зверталися видатні діячі початку ХХ ст. і сучасні дослідники. Найзагальніші відомості про життя й педагогічну діяльність Я. Чепіги містяться в роботах Л. Березівської, С. Болтівця, І. Зайченка, Ж. Ільченко, О. Сухомлинської, С. Яворської та ін. Аналіз змісту праць Я. Ф. Чепіги дають змогу стверджувати, що творча спадщина вченого велика та багатогранна. Він досліджував проблеми загальної педагогіки, історії педагогіки, теорії виховання, дидактики, зокрема початкової школи, методики окремих предметів, антропології та фізіології дитини,

експериментальної педагогіки, етнопедагогіки. Багато його статей присвячено психології дитинства і психології виховання. Я. Чепіга був палким поборником уваги до дитини як до індивідуальності: виховання та навчання не повинні будуватися на ставленні до дитини як до безформенного об'єкта. Педагогічна взаємодія з дитиною повинна відповідати потребам і властивостям конкретної дитини [13, с. 118].

Мета дослідження полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні педагогічної та просвітницької діяльності Я. Чепіги в контексті актуальних питань сучасного розвитку освіти і педагогічної науки в Україні. **Для досягнення мети в дослідницькій роботі поставлено такі завдання:**

- вивчити теоретичні здобутки педагогічної та просвітницької спадщини Я. Ф. Чепіги;
- розкрити педагогічні погляди Я. Чепіги в контексті порівняльного аналізу ідей сучасної освітньої реформи в Україні;
- розкрити діяльність Я. Ф. Чепіги як гідного представника української національної еліти;
- показати актуальність проекту української національної школи Я. Ф. Чепіги у процесах реформування сучасної української освіти;
- обґрунтувати перспективні напрями творчого використання педагогічної спадщини Я. Чепіги на сучасному етапі державотворення в Україні в галузі шкільництва.

Об'єкт дослідження: педагогічна спадщина українських учених початку ХХ століття.

Предмет дослідження : педагогічні погляди та проєкт української школи Я. Ф. Чепіги (кінець ХІХ – початок ХХ століття).

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань використовувався комплекс взаємодоповнювальних методів:

- теоретичний аналіз та систематизація історико-педагогічних фактів і даних – для вивчення педагогічної спадщини Я. Чепіги з позиції сучасного реформування української національної освіти;
- зіставлення і порівняння подій, явищ і фактів – для виявлення сутності педагогічних поглядів та просвітницької діяльності Я. Ф. Чепіги;
- конструктивно-генетичний метод – для поглибленого вивчення причинно-наслідкових зв'язків у педагогічній творчості Я. Ф. Чепіги;
- узагальнення опрацьованих матеріалів – під час формулювання висновків, рекомендацій та визначення шляхів використання доробку вченого в сучасних умовах.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 90-ті рр. ХІХ ст. – 30-ті рр. ХХ ст.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- визначено ключові фактори становлення Я. Ф. Чепіги як педагога і гуманіста в національній педагогічній спадщині, цілісно розглянуто та проаналізовано його основні науково-педагогічні ідеї та провідні напрями в розвитку української національної школи;
- подальшого розвитку набули педагогічні погляди Я. Чепіги щодо гуманізації процесу навчання та виховання, керованого саморозвитку дитини, цілісності та комплексності навчання;
- розширено інтерпретування педагогічної спадщини Я. Ф. Чепіги та педагога в процесі розбудови українського шкільництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати, отримані під час дослідження педагогічних поглядів Я. Ф. Чепіги, можуть бути

використані для вирішення низки наукових і практичних питань у проведенні освітньої реформи в Україні:

- для теоретичного і практичного розроблення проблем сучасної національної системи освіти;
- у процесі створення нових шкільних підручників;
- під час підготовки та проведення спецкурсів із теорії та практики національного виховання та організації національної освіти [1, с. 9–24].

Отже, вивчення науково-педагогічної спадщини Я. Ф. Чепіги дасть змогу зрозуміти докорінні зміни, які повинні відбутися в національній суспільній свідомості, які зупинять негативні тенденції в процесах державотворення: «Нам потрібно шукати свої національні традиції, досвід, здобутки в розвитку освіти, метою якої повинен стати різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя та цивілізованої взаємодії з природою, соціумом, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності» [14, с. 7].

Розділ 1

Яків Феофанович Чепіга – гідний представник української національної еліти

Ставлячи перед собою завдання вивчити педагогічну спадщину Я. Ф. Чепіги як гідного представника української національної еліти, доречно навести дані комплексного дослідження сторінок його життя і діяльності в контексті епохи Української революції 1917–1921 років, представити не лише як політичну постать, а й як державного і культурного діяча, нащадка славетного козацького роду.

1.1. Біографічний портрет Якова Феофановича Чепіги

Народився Я. Ф. Чепіга 12 травня 1875 року в с. Мар'янівці Херсонської губернії (нині Миколаївська область). Походив із давнього козацького роду (прізвище Зеленкевич по батькові, а Чепіга – по матері). У 1892 році закінчив Грушівське двокласне народне училище, а в 1892–1895 роках навчався в Новобузькій учительській семінарії Миколаївської області.

У дореволюційні роки працював учителем у школах Донбасу, зокрема в 1900–1901 роках завідував вечірніми курсами для дорослих у Луганську, а в 1908–1911 роках – Народним університетом Вознесенського рудника на Донбасі. Під час Української революції активно займався організаційно-педагогічною роботою. У 1917 році виконував обов'язки завідувача народної освіти реформованого Київського повітового земства, у 1918 році – експерт початкових шкіл м. Києва. У 1919 році брав активну участь у роботі Народного Комісаріату освіти УСРР із розроблення основ і програми загальноосвітньої трудової школи. У 1920 році – завідувач дошкільним відділом народної освіти та секцією дитячих будинків Київської губернської народної освіти.

У 1920–1925 роках брав участь у роботі організаційного комітету у справі створення Київського інституту народної освіти (КІНО), де невдовзі отримав посаду декана дошкільного факультету і помічника ректора. Пізніше працював деканом факультету соціального виховання, проректором та професором. Один із засновників у Києві Педологічного інституту в 1921 році. Спочатку був проректором, а пізніше –

науковим співробітником відділу «Фізична праця й трудові процеси». У 1922 році інститут реформували в Науково-дослідну кафедру педології, а Якова Феофановича призначили керівником секції практичної підготовки, у якій він пропрацював до 1925 року. У жовтні 1925 року очолив секцію методики й дидактики Харківської науково-дослідної кафедри педагогіки, на базі якої в 1926 році організаційно оформився Український науково-дослідний інститут педагогіки (де він працював науковим співробітником секції методики навчання дорослих до 1933 року. У 1935 – 1936 роках очолював кафедру педагогіки Могилівського педагогічного інституту в Білорусі. Із 10 серпня до 23 листопада 1936 року – завідувач педагогічної частини середньої школи № 317 м. Москви. Із листопада 1936 до липня 1937 року читав лекції в педагогічному інституті м. Сталінабада.

У жовтні 1937 року Я. Ф. Чепігу заарештовано за звинуваченням у причетності до антирадянської української націоналістично-терористичної організації та Управлінням держбезпеки Харківського обласного управління НКВС 20 листопада засуджено до 10 років заслання. Помер 22 серпня 1938 року в засланні від різкого зниження серцевої діяльності. Похований на цвинтарі Північно-Східного табору копальні «Стахановець» Магаданської області Російської Федерації. 20 березня 1958 року за рішенням військового трибуналу Київського військового округу справа Я. Ф. Чепіги припинена за відсутністю складу злочину.

Життєва доля Я. Ф. Чепіги допомагає нам усвідомити складні процеси суспільного життя 20–30-х років ХХ століття. За цей час не одному поколінню українців довелося ціною власного життя здобувати право на вільне і незалежне життя. Нині 1991 рік уписано в новітню історію України як час, із якого почалася нова сторінка розвитку державності. Проте важливо пам'ятати історичні постаті та події для того, щоб не забувати про шлях, який довелося подолати представникам української національної еліти і українській державі в своєму становленні. Унікальна пам'ятка про життя і творчість Я. Ф. Чепіги, який своїми науковими, політичними та громадськими здобутками сприяв розвитку нашої держави, дає змогу проаналізувати вплив визначного діяча українського культурного відродження на становлення його світогляду в українознавчому вимірі, усвідомити внесок видатного педагога у формування українського освітнього простору, визначити національний чинник інтеграції української школи і українського суспільства в оцінці Я. Ф. Чепіги та еволюцію концепції українського державотворення в його історико-педагогічній спадщині, розкрити роль української національної ідеї в педагогічній творчості дослідника, викласти питання національного самовизначення та національно-історичної ідентичності українського вчителя та учня в контексті гуманістичних ідей педагога [4, с. 38–40].

1.2. Цільові установки Я. Ф. Чепіги в теорії і практиці української школи

Яків Феофанович Чепіга наголошував на тому, що всі прийоми навчання повинні зводитися до пробудження в учнів інтересу до того, що вивчається, аби їхня увага була зосереджена на предметі вивчення. Учитель повинен досягати того, щоб здобуті учнями знання лишалися з ними назавжди. Саме ця ідея Я. Чепіги становить мотиваційну сферу формування навчальної діяльності учнів. Дитина повинна розуміти, для чого вона навчається, бачити результати своєї праці [18, с. 4–9].

Педагог зазначав, що в центрі освітньої системи є дитина. Головним завданням й вихованням школи повинно стати збереження спадщини народу через послідовний розвиток духовних і фізичних сил учнів, їхніх індивідуальних здібностей і нахилів, створення таких умов навчання, за яких народна воля могла би вільно розвиватися в дитині і лягти в основу духовного становлення молодого покоління, виховувати дитину чесною, здібною і діяльною, задовольняти її природне прагнення до освіти [22,

Ще на початку ХХ століття Я. Ф. Чепіга звертав увагу освітян на те, щоб основні поняття наукової та життєвої істини сприймалися учнями не абстрактно, а відкривалися ними більше чи менше самостійно за допомогою досліджень, явищ, процесів, які складають основу для встановлення цих понять і законів. За Я. Чепігою, зміст учнівської навчальної праці – це виконання трьох завдань: для чого навчати? Чого саме навчати? Як навчати? [19, с. 31]. Насамперед, учнів слід озброювати знаннями, необхідними навичками, навчати відповідно до вимог та потреб життя, зазначав славетний наш земляк. Науково-педагогічна діяльність Я. Чепіги особливо яскраво виявилась у постановці та вирішенні проблем початкового навчання. У своїх працях педагог відстоював думку про демократизацію навчально-виховного процесу, подолання примусу, насильства, чи будь-якого тиску на дитину. Провідне місце в системі формування особистості учня Я. Чепіга надавав саме розумовому вихованню. Учителі повинні цілеспрямовано розвивати розум дитини, пізнавальні здібності, пробуджувати інтерес до інтелектуальної діяльності, прищеплювати культуру розумової праці. Яків Феофанович Чепіга одним із перших українських педагогів приділив значну увагу глибокому та всебічному аналізу пізнавальних процесів. Пізнавальна діяльність, на його думку, починається з відчуття і сприймання, а потім переходить у мислення. Також учений надавав великого значення розвитку кмітливості, критичного мислення, уміння порівнювати, зіставляти другорядне і головне [26, с. 16–19].

Розглядаючи процес розвитку педагогічних концепцій видатного українського ученого і педагога-практика Я. Ф. Чепіги, ми можемо простежити, як під впливом власного та суспільного державотворчого досвіду змінювалися його конкретно-педагогічні дослідження, теоретично-практичні освітні підходи до розбудови української національної школи в умовах панування російської світоглядної ідеології. Його діяльність різнобічно висвітлює неоднозначні та складні процеси українського державотворення в добу утвердження соціалістичного тоталітарного режиму, особливості тодішнього національного самоусвідомлення. У своїх працях Я. Чепіга проаналізував проблеми й особливості політичного та духовного національного буття українців упродовж зазначеного періоду. Особливу увагу вчений приділяє фундаментальним дослідженням, присвяченим українській школі, які є визначальними для подальшого розвитку освіти та національного виховання. Розглядаючи аналогії, проведені вченим між формуванням національного світогляду та національним досвідом розбудови української школи, ми глибоко усвідомлюємо взаємовпливи процесів державотворення і реформування української педагогічної науки та системи освіти, зокрема можливість використання педагогічної практики як критерію продуктивності державних освітніх концепцій [25, с. 134].

Висвітлюючи історичний шлях національного самовизначення народу, Яків Феофанович Чепіга розглядає проблеми формування ідеології державотворення, суспільної трансформації України у світовий освітній простір, акцентуючи увагу на різних аспектах утвердження національної свідомості, духовності українства, проблеми історико-педагогічної розбудови української школи.

1.3. Концепція створення української національної школи в педагогічній спадщині Я. Ф. Чепіги

Сьогодні ми повертаємося до спадщини Я. Ф. Чепіги, яка є цінним дороговказом на шляху розбудови національної школи. Він глибоко вивчав стан та особливості розвитку системи освіти в США. Видатний педагог уважав, що знання провідних тенденцій становлення шкільництва за кордоном сприятиме формуванню громадської думки серед українського учительства про те, що тільки єдина школа,

організована на ґрунті соціальної справедливості і доступна всім українцям на всіх ступенях навчання, буде спроможна піднести освіту народу на новий рівень та виховати активну, національно-свідому інтелігенцію. Однак більше увагу вчений приділяв проблемі розбудови національної школи та питанням вітчизняного вчителства. У роботі «Проблеми виховання і навчання в світлі науки й практики» Я. Ф. Чепіга закликає: «Щоб мати здорову молодь, треба оздоровити оточення й поставити на нові національні підвалини виховання й навчання дітей. А інакше ми своєю байдужістю до дитини багатомільйонну націю призначаємо на духовне безсилля, ми не розвиваємо її хисту, а ще в корені підрізуємо його та закопуємо в землю» [20, с. 127]. На думку автора, у суспільстві необхідно створити такі умови, завдяки яким було би можливо вільно й легко розвиватися індивідуальним здібностям дитини. Тільки розвиваючись на національно-культурному ґрунті, українська нація зробить свій власний унесок у скарбницю загальнолюдської культури. Досягти цієї мети можна через національне навчання і виховання. Саме національне виховання забезпечує силу і здоров'я нації, її матеріальний добробут, зміцнює дух та розвиває культуру. Результатами правильно організованого національного виховання повинні бути: розвинений смак до національної творчості в мистецтві та рідній літературі; глибоке знання науки, національної та загальної індустрії; ознайомлення з психологічними особливостями національного типу, національного побуту; розвинені спостереження над життям; національна свідомість; знання рідної мови, словесності тощо. Вітчизняний педагог зазначав, що ґрунтом національного виховання має бути з одного боку сім'я, а з іншого – школа. Якою ж бачив українську школу Я. Ф. Чепіга?

У 1913 році на сторінках журналу «Світло» з'являється «Проект української школи», створений Я. Ф. Чепігою. У передмові до нього автор зазначає, що відродження українського народу в межах Росії полягає в розбудові «дійсної природної школи, у якій навчання провадилося би на рідній для дитини мові, де б вона одержувала справжню освіту, а не сурогат, шкідливий її духовному зросту і народній культурі». Я. Ф. Чепіга пише, що «трухлявий організм сучасної схоластичної школи не можна оздоровити латками на ньому, тут потрібна радикальна операція й навіть руйнування всіх вигаданих підвалин і основ. Школа повинна бути нормальним продовженням сім'ї, досконалим первообразом культурної, завжди еволюційної сім'ї, відповідно до економічних і соціальних умов життя і при тому обов'язково природно з'єднаною з народом» [19, с. 32]. У новій національній школі в центрі уваги перебуває дитина. Учитель повинен пам'ятати, що перед ним не мертвий матеріал для праці, а жива неповторна особистість, яку не перетворювати треба, а виховувати і розвивати сили її духовної вдачі. Істинний педагог не намагається змінити природу дитини. Він тільки розчищає їй шлях для вільного, природного розвитку [25, с. 134].

До нової української школи Я. Ф. Чепіга висував такі вимоги:

1. Українська школа витворюється спільно всім українським учительством і є утвором колективним.
2. З'являючись на тілі народної маси, школа є натурально організацією народною, а не вигадкою окремих осіб або груп, ідеали котрих часто-густо протилежні ідеалам і вимогам народних мас.
3. Освіта повинна бути глибоко національною, щоб, переходячи в товщу народну, досягати серця народу, його душі і розуму і тим могла б задовольнити його спадкові потяги і зберегти прикмети національної творчості в культурі, просвіті і, взагалі, в будівництві свого соціального й економічного життя.
4. Школу складають діти, тому вона повинна будуватися на постулатах, що не порушують права дитини на вільний і нормальний розвиток її фізичних і душевних прикмет згідно з індивідуальними її рисами [22, с. 36–37].

Завданнями нової української школи, на думку автора проєкту, є:

1. Культивування в житті дитини всього близького і природного їй, придбаного від рідного народу.
2. Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів дитини.
3. Створення таких умов освіти, за яких народна воля могла б розвинутися вільно в дитині і лягти в основу духовного поступу молодого покоління.
4. Виховання дитини чесною, здібною і діяльною людиною, задоволення її природного прагнення до освіти [22, с. 33].

Услід за висуненими вимогами і завданнями Я. Ф. Чепіга подає ґрунтовні постулати української школи. Розкриваючи їх, автор підкреслює необхідність свободи розвитку національних ознак; погодження шкільної освіти з вимогами дитячої природи, щоб не насилувати дитину під час навчання в початковій школі; указується на потребу організації такого оточення, у якому початкову освіту дитина має одержувати, устанавлюючи стосунки з реальним світом. За проєктом видатного вченого, до школи мають прийматися шестирічні діти і вся початкова освіта триває шість років. Її Я. Ф. Чепіга поділяє на два ступені. Перший ступінь – це початкові два роки, упродовж яких розвивається дитяча свідомість, розуміння оточення та взагалі життя.

Навчання дітей на першому етапі переноситься на лоно природи. Другий ступінь, так зване книжне навчання, охоплює наступні чотири роки. Обґрунтовуючи цей етап, Я. Ф. Чепіга пише: «Книжна освіта повинна провадитись поруч і в зв'язку з досвідом і самовинаходом. Інакше книжне навчання буде одірване від життя, не підперте власними переживаннями, власною самодіяльністю. Знання, добуті тільки з книг, розвіються, як не зв'язані ідеї з власним чуттям і досвідом. Суть усякого знання – не книжні докази, а логіка фактів. Думка, котра витворилася шляхом суворо логічних виводів, має тенденцію триматися назавжди. Словесні знання не можуть в освіті дитини замінити її досвід. Ідучи поруч, книга і досвід утворюють поступ людської думки. У нашій школі книга займатиме почесне місце водночас із дитячою самодіяльністю та її творчістю» [22, с. 13–14]. Велику увагу приділяє Я. Ф. Чепіга мові навчання в українських школах, наполягаючи на тому, що вся наука в народній школі повинна здійснюватися рідною мовою. Рідна мова, як пише вчений, – це народний скарб, у якому зібрано й приховано все те найкраще й найдорожче, що підносить людину до найвищого ступеня культурного розвитку. Рідна мова є тією основою, на якій будується моральне, духовне, культурне життя нації, її минуле та її майбутнє. Мова – то праця народного духу, його жива діяльність. І через це вона стає яскравим вираженням індивідуальності окремої людини і цілої народності. Школа, наголошує Я. Ф. Чепіга, повинна не знищувати творчі сили нації, а розвивати їх на користь державі; не пригнічувати ініціативу та самодіяльність, а на ґрунті національної психології культивувати усталені риси нації як найкоштовніший скарб народу. «Доброю школою, – пише автор, – ми називаємо тільки ту, що не йде супроти дитячої природи і стежить не за зовнішніми цілями, а внутрішніми: за національною цілістю народу через навчання рідною мовою. Рідна мова у школі так само потрібна для освіти дитини, як чисте повітря й світло для нормального розвитку організму» [25, с. 129].

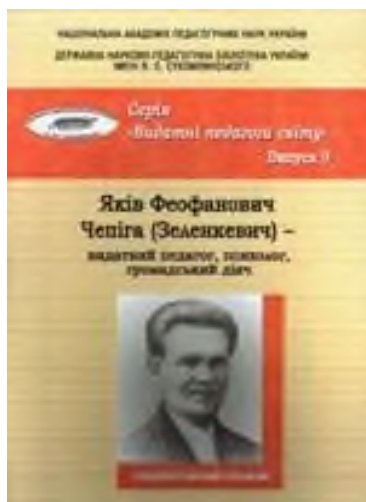
Отже, проєкт української національної школи, створений видатним вітчизняним діячем Я. Ф. Чепігою, має надзвичайну актуальність для розбудови Української незалежної держави. Він обов'язково має бути використаний у розв'язанні сучасних проблем удосконалення діяльності системи національної освіти і виховання в Україні. На думку вченого, головна мета виховання в майбутній школі для України повинна полягати в тому, щоб «не перетворювати людську природу, а складати найважливіші умови для всебічного розвитку людської душі у згоді з

психофізичною природою індивідууму і рівняти шлях до широкої творчості і самодіяльності духа» [15, с. 20–23]. Педагог зазначав: «Освітити дитину – значить розвинути її духовно й фізично; задовольнити прагнення її природи згідно з загальнолюдськими принципами добра і правди; зберегти гармонію її розвитку» [22, с. 15]. У праці «Національність і національна школа» він зазначає, що все те, що дитина набула в дитинстві з рідною мовою, знайшло втілення у її відчуттях, уявленнях, розумінні і розміркуваннях. Усе це становить її духовний досвід, із яким вона приходить до школи. Справжня освіта має виходити з розуміння національних особливостей, викликати палке бажання досягнути загальнолюдські надбання. «Національне виховання виникає з інстинкту самоохорони, котрий у широкому розумінні дбає про фізичне, моральне й матеріальне здоров'я нації» [17, с. 24]. Педагог наголошував, що доти, допоки існує нація з індивідуальними особливостями, доти питання про національне виховання буде актуальним. Під національним вихованням він розумів виховання в душі нації, що виявляється в мові, віруваннях, історії, культурі, звичаях [16, с. 24]. Тільки в національному вихованні здобувається сила і здоров'я нації, її матеріальний і моральний добробут. Знищити національність у духовнім житті людини – це відрізати крила її могутнього духу, один помах котрих заносить людину на неосяжну височину національної творчості [16, с. 25].

Розділ 2

Погляди Я.Ф. Чепіги на роль і місце вчителя та сім'ї в системі національної освіти

2.1. Учитель української національної школи

Яків Феофанович Чепіга вважав, що вчитель – це та культурна сила, яка несе людям світло, знання. Його особистість і поведінка є зразком для дітей і для дорослих. У процесі діяльності вчитель повинен прищеплювати молодому поколінню моральні переконання, чесноти. Саме тому на вчителя і покладається велика відповідальність перед людьми. Педагогу, як нікому іншому, потрібно вдосконалюватися, розвиватися, зростати в науково-методичному плані [2, с. 72]. Я. Чепіга був переконаний, що просто передавати сухі знання дитині – це замало. Потрібно прищепити дитині загальнолюдські цінності, усе те найкраще, що є в людини. Підсумовуючи цю думку, педагог зазначав:

«щоб бути справжнім прикладом для інших, треба, щоб учитель досяг висоти загальнолюдських чеснот, безупинною працею виховав себе, поліпшив і вдосконалив свої здібності та виробив власний характер і волю» [23, с. 10].

Учений акцентує увагу на постійному самовихованні вчителя. Я. Чепіга наголошує на тому, що постійна праця над собою очищає душу і серце, тим самим сприяє вихованню в учителя таких рис, як справедливість, добрість, терпіння, любов. Саме вони, на думку вченого, підкажуть шляхи в досягненні цілей і завдань справжньої педагогіки. Кожен свій крок учитель повинен уважно розглянути й обміркувати, щоб не було помилки. Педагогу потрібно завжди прогнозувати (передбачати) наслідки в майбутньому від свого поводження, своїх слів і вчинків. Яків Феофанович робить великий акцент на такій якості, як справедливість учителя. Він говорить, що педагогу потрібно розвинути «душевний слух до чужих переживань, розуміти страждання інших» [23, с. 11]. І це, на його думку, є першим ступенем

морального вдосконалення. Головне – не робити іншим того, чого не хочемо, щоби робили нам. Учений указує на головні правила педагога в роботі з дітьми: «не шкодь дітям» та «будь справедливим до дітей у своїй праці». Лише за таких умов самовиховання вчитель досягне загальнолюдського ідеалу справедливості, що так необхідно йому.

Актуальними нині є постулати Я. Чепіги щодо справедливості в роботі вчителя: «Коли хочете дати дітям задоволення, радощі й щастя, будьте справедливими до них, виробіть у собі чуйність до їх страждань, до горя, до їх переживань. Виховуйте уважність до малої людської істоти, щоб уникати в праці вчинків, які матимуть хоч би натяк на неправду і незадоволення» [23, с. 16].

Особливе місце в самовихованні вчителя Я. Чепіга відводить добрості. «Ніщо так не прихилиє дітей до вчителя, як його щира, сердечна добрість» [23, с. 17]. Проте емоції інколи беруть верх над розумом і, відповідно, добрість поступається гніву. Тому вчителю (та і взагалі людині) потрібно мати велику силу волі, щоб у таких моментах емоційного роздратування утриматися і не порушити своїх моральних переконань [15, с. 20–23]. Найкращими ліками, на думку Чепіги, є розуміння і визнання педагогом своїх помилок. Актуальним є твердження вченого, що особа вчителя «надто висока для дитини. І вибух у ній злого почуття негативно впливає на дитину і прищеплює погані звички на все життя. Добрість же вчителя впливає надзвичайно позитивно на формування моральних поглядів і переконань дитини. Прищеплюючи дитині добрість, ми прокладаємо шлях до вищих чеснот» [23, с. 20]. Отже, добрість – це одна з чеснот, що наповнює вчителя душевним спокоєм, тим самим сприяючи позитивному мікроклімату в класі, школі та робить щасливими і радісними дитячі роки шкільного навчання.

Водночас із добрістю Я. Чепіга звертає увагу і на любов до дітей. Він радить учителям виховувати в собі сердечність і чуйність до дитини, закликає педагогів любити дітей щиро. Учений переконаний, що тільки щирою любов'ю можна розвинути в душах дітей зерна гарних людських почуттів. «Виховані любов'ю й ласкою вчителя діти вільно і нестримно підуть шляхом морального вдосконалення» [23, с. 28], «тільки розумною щирою любов'ю ми збережемо цілість і чистоту людської природи в дитині» [23, с. 10]. Тому педагог із переживанням за долю дітей звертається до вчителів: «Розвивайте в собі любов. Пом'якшуйте своє серце. Прихилийте душу свою до особистості дитини, до її горя і радості. Навчіться любити дитину щиро і повно, до самозабуття, до жертви і відречення од самого себе. Наповніть посуд свій найживішим цілющим бальзамом, щоб мати можливість загоїти ним рани дитини, що нанесено їй людськими байдужістю, егоїзмом і злобністю! Виховуйте в душі своїй запашну квітку, щоб в її існуванні на землі знайти щастя і мету свого життя. Педагоги, навчіться любити дітей!» [23, с. 10]. Не менш важливою вчительською чеснотою є й терпеливість. Саме терпеливість допомагає і полегшує працю вчителів. Я. Ф. Чепіга проводить паралель у навчанні і вихованні дітей із деревом. Дерево можна повільно і терпеливо пригнути до землі, задати бажаний напрямок, і воно не зламається, а можна одразу нахилити – і дерево переломиться. Яків Феофанович закликає вчителів: «навчимося витримки, поваги до дитячих вчинків і хиб, а головне – терпеливості і терпіння у наших вчинках і вимогах» [23, с. 25]. Згадані педагогом чесноти: добро, любов і терпеливість переплітаються, проникаючи одна в одну, тому вчителів необхідно, насамперед, виховувати в собі основні загальнолюдські цінності: Істину, Добро і Красу, які в усі часи є незмінними і спиратися на них у своїй діяльності.

Велику увагу Я. Ф. Чепіга приділяє питанням національного самовиховання вчителя та національного розуміння дитини. Учитель повинен зберігати

національність дитини і не насаджувати їй чуже, нерідне, оскільки від цього будуть лише негативні наслідки. Учений наголошує на тому, що дитина, яка змалку зростає в оточенні рідної мови, рідної культури, навколишнього середовища, вбираючи готові моральні зразки, згодом у дорослому житті йде утворюваним шляхом національних переконань, які й залишаються в ній на все життя. Духовні надбання, що вироблялися століттями, мають потенційну силу національної енергії, і саме вона, на думку вченого, передається дитині. Безумовно, що з мовою дитина переймає й культуру рідного народу, його світогляд, мораль. Зазначимо, що рідна мова – це мова культури, у контексті якої виховується дитина. Із погляду науки підходив Я. Чепіга до визначення явища мови: «Мова народів як психофізичний акт має всі ознаки національності. Кожному слову і навіть деяким окремим звукам надано конкретного змісту, поєднаного певними уявленнями. І такі розуміння, як любов, добро, правда тощо, набувають у кожного народу особливих національних рис» [23, с. 30]. Я. Ф. Чепіга зазначав, що культура завжди конкретно-національна. Вона виявляє духовність якогось конкретного етносу, нації, народу. Культура об'єктивує духовність. «Досі людство не виробило іншої форми духовності, окрім національної (етнічної). А загальнолюдське існує тому (і тільки тому), що існує національне» [17, с. 47]. У зв'язку з цим для кожної людини актуально відчувати свою належність до певної культури, тобто бути національно-свідомою.

Актуальною є думка вченого, що, зберігаючи національність дитини, – учитель зберігає і духовні творчі сили її. Дуже важливо, на думку педагога, «щоб школа мала за вчителя особу однієї національності з дитиною, виховану на ріднім ґрунті нею. А ті, хто не своєю волею мусить учить в чужій школі, повинні прийняти культуру, мову, національні ідеали того народу, дітей якого вони мають учить» [23, с. 33]. Тому для вчителя-українця необхідне, на думку Я. Чепіги, національне самовиховання. Головні цілі духовного та морального виховання Я. Чепіга вбачав у тому, щоб зберегти «цілість і чистоту людської природи в дитині», «зберегти душу дитини незіпсованою», допомогти «добрим почуттям пробитися з-під намулу оточення», «розвинути у душах дітей зерна гарних людських почуттів» [23, с. 10]. Отже, на думку педагога, вирішальну роль у формуванні духовних якостей дитини (учня) відіграє саме вчитель, який «займає значне місце в еволюційному рухові людської думки і в духовній творчості людства взагалі» [23, с. 10]. Учений зазначає, що для вчителя «не досить бути гарним методистом», «мало передати самі сухі, мертві знання – треба прищепити дитині, що є найліпшого в людині, вкласти в неї свою високу душу» [23, с. 10]. Великого значення Я. Чепіга надає особистим якостям учителя, уважаючи, що ним може бути лише справедлива, добра, уважна, людина. Не оминає увагою педагог і мисленнєву та творчу діяльність дитини, у якій убачає відображення духовних цінностей. Він стверджує: «Де б і при яких умовах не прийшлося б працювати дійсному педагогові, йому доводиться перш за все зустрічатись і рахуватись із психофізичною природою дитини, рахуватись із її психологією. І хоч психологія дитини ще не дає нам готових і певних методів, програм та систем освіти, але вона стає педагогові за головну базу всіх його прийомів, її закони з'являються віхами по дорозі поставленої справжньою освітою мети» [26, с. 13]. Педагогічні ідеї Я. Ф. Чепіги не втратили своєї значущості, важливості і для сучасної школи. Творчий учитель завжди знайде їм застосування. Розкривши місце і роль учителя в державницькій освітній політиці, Я. Ф. Чепіга на перше місце ставить гуманітарну версію національного державотворення, а також робить аналіз соціокультурних засад державотворчої концепції освітньої парадигми, показуючи роль і значення концепції української національної школи в історії вітчизняної світоглядної думки та відображає її практичну доцільність сучасним національно-державним інтересам

України в реформуванні освіти.

2.2. Роль сім'ї в системі національного виховання

Говорячи про проблеми гармонізації національної освіти та правової демократичної держави і відкритого громадянського суспільства в Україні в контексті її цивілізаційного європейського поступу, слід зазначити, що Я. Ф. Чепіга наголошує на такому важливому аспекті освіти і національного виховання: особистість дитини виховує та духовно розвиває не тільки школа. Підґрунтям виховання педагог уважав сім'ю як основну ланку всього суспільства. «Моральні погляди дитячі найліпше всього витворюються в сім'ї, де між батьками й дитиною щирі, сердечні відносини, де любов і пошана один до одного виявляються в доброзичливості та обопільній допомозі. Задля повного морального розвитку дитини треба, щоб вона на прикладах своїх батьків здобувала такі звички, що утворюють високий моральний колорит її особи. Тільки так можна добре розвивати звички до розумової діяльності й зміцнювати моральні звички до праці, ладу, терпіння, бережливості, доброзичливості, щирості, подяки, пошани» [15, с. 32]. Педагог зазначав, що щастя й нещастя дитини залежить від сім'ї, батьків, від оточення громадянства та від здоров'я нації. Основною метою сім'ї у вихованні Я. Чепіга вбачав вільний, нормальний і гармонійний розвиток дитини. «Може це не легко при сучасних умовах. Але ми повинні мати це за мету всякого людського правдивого виховання. Чого б це не коштувало нам» [15, с. 33]. Доречно, напевне, поставити запитання: «Чому Я. Ф. Чепіга в концепції української школи велику увагу приділяє сім'ї? Чи часто ми замислюємося нині над тим, що ж таке сім'я як суспільний інститут? На наш погляд, найкраще на це питання відповідає така українська приказка: «Молодь багата мудрістю батьків», адже сім'я – це насамперед традиції. Саме в лоні сім'ї з покоління в покоління передаються життєвий досвід та мудрість, саме в сім'ях прищеплюються духовні цінності та формується характер людини. Сім'я відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку суспільства, адже вона є сплетінням цілої системи зв'язків: економічних, правових, соціальних, етичних. Завдяки сім'ї відбувається соціалізація особистості, бо саме сім'я відтворює людину не лише як біологічну істоту, а і як громадянина. Сім'я має на меті народження та повноцінне виховання дітей, сприяє збереженню суспільної моралі. І найголовніше: здорова і повноцінна сім'я є найбільшим даром для дитини. Якою ж сьогодні є звичайна українська сім'я? Які проблеми її хвилюють, і як ці проблеми вирішувати? Сучасні українські сім'ї дуже відрізняються від сімей початку минулого століття. За короткий час змінилося дуже багато: сімейні цінності, пріоритети. Багато сімей розпадається. Експерти та соціологи запевняють, що нині модель української сім'ї наближається до європейської та американської. Сучасні українські сім'ї дуже різні. Навіть перелік їхніх назв – «благополучна», «проблемна», «молода», «неповна», «багатодітна», «заможна», або «малозабезпечена», – яскраве тому підтвердження. Нині в Україні більшість сімей – неповні. Статистика свідчить, що понад два мільйони з них складається переважно з матері (їх понад 76,3 відсотка) і в таких сім'ях виховується 1,5 мільйона дітей. У надзвичайно складному становищі опинилися багатодітні й неповні сім'ї, а також сім'ї з дітьми або батьками-інвалідами. Розгубивши національні сімейні традиції, сучасне українське подружжя намагається копіювати американський спосіб життя з його прагматичними зв'язками, повною матеріальною незалежністю її членів тощо. Споконвіку в основі української сім'ї були взаємоповага, підтримка, взаєморозуміння. Шлюби укладались один раз і на все життя. А нині щороку в Україні реєструється близько 400 тисяч шлюбів, із них близько 200 тисяч пар розлучається. Але відрадним є те, що нині в українських сім'ях підвищився інтерес до національної культури, переважна більшість вважає сім'ю однією з найвищих цінностей. Проте, на жаль, негативні фактори переважають. Важко

сказати, якою зрештою стане класична українська родина. Але поки що переважає такий її тип, де позитивні старі традиції вже не діють, а нові норми ще не склалися. Знизився рівень спілкування батьків із дітьми, що призводить до розриву сімейних зв'язків. Нестабільність стосунків, відсутність необхідної культури сімейного життя, пияцтво батьків призводить до збільшення кількості зруйнованих сімей і дітей, котрі потрапляють у спеціальні дитячі заклади, жебракують, стають «дітьми вулиці». Нового статусу набула нині проблема відносин учителів із батьками щодо навчання та виховання дітей.

Якою буде українська сім'я XXI століття, передбачити складно, проте захисту і підтримки з боку держави вона потребує і зараз, і надалі. На жаль, у сучасному освітньому проєкті «Нова школа» немає розділу реформування системи сімейного національного виховання і підготовки учнів до сімейного життя в умовах освітніх і глобальних змін суспільного життя.

Отже, ми дійшли висновку, що духовні і національні аспекти педагогічної спадщини Я. Ф. Чепіги в організації навчально-педагогічного та виховного процесу є актуальними й нині, у часи відродження і розбудови національної системи освіти. Духовному і моральному вихованню дитини сприяє сім'я, школа, учитель, суспільство, які є завжди взірцем для молодого покоління.

Висновки

Для нас, сучасників, життя відомого українського педагога Я. Ф. Чепіги має стати взірцем високого професіоналізму, відданості справі та громадянської мужності.

Відомо: тільки освічена людина може бути справді вільною. Європейське суспільство, до якого ми прагнемо, – це суспільство освіченого загалу, суспільство високої культури і рівних можливостей. Таке суспільство забезпечує європейську якість життя. Таке суспільство ми прагнемо побудувати, коли проєктуємо освітню реформу в Україні. Випускник Нової української школи – це цілісна особистість, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення; патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення; новатор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя [14, с. 8].

Сьогодні я говорю про себе: «Я – європеець». А що саме я вкладаю в це поняття?

Твір-есе «Я – європеець»

Для Європи важливе значення має Маастрихтський договір – один із найважливіших правових актів в історії XX століття, який є логічним продовженням понадсорокарічної історії євроінтеграції, утвердженням ключових загальнолюдських цінностей. Європейські держави виступили за збереження миру і свободи, заявили про рішення разом сприяти демократії, базуючись на правах людини. Європейський Союз заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави, а також дотримання прав людини. Це цінності загальні для країн – членів співтовариства, яке характеризується плюралізмом, терпимістю, справедливістю, солідарністю та відсутністю дискримінації. Сучасні європейці різняться розбіжностями у концепціях «Батьківщина – Європа», яку проголосили Німеччина та Франція, і «Європа – Батьківщина» Шарля де Голля. Європейський світ є багатоманітним і різнобарвним, а світ народів та націй, людський – тим більше. На нашу думку, нині впливовим європейським чинником визначення стану будь-якої європейської країни, як і світу загалом, є активність різноманітних соціальних суб'єктів у вимірі національного. На шляху становлення незалежної демократичної

України саме проблеми національного і європейського виміру є актуальними. Я себе усвідомлюю європейцем із позиції «Європа – Батьківщина». «Усі народи мають право на самовизначення. Із силою цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток. Основна риса європейців – це цінність своїх традицій, обрядів, історії, мови, культури, цінність нації. У них сильний дух патріотизму. Мабуть, важко знайти в Європі будь-який інший народ, який, подібно до українського, мав би таку нелегку і драматичну історію. Майже протягом усього свого існування йому довелося вести боротьбу проти чужоземного поневолення. Тому в історії України – безліч спустошливих нападів і завоювань, жорстокого пригноблення та страждань, яких вона зазнавала і зазнає через своє геополітичне становище в Європі, через свої природні багатства та миролюбність свого народу. Саме тому на довгому історичному європейському шляху нашої держави було чимало складних і суперечливих подій, процесів, високих злетів і нищівних поразок. Після проголошення незалежності України її відносини з європейськими державами стали більш динамічними і рівноправними.

Нині Україна принципово і стабільно розглядає перспективу загальноєвропейської інтеграції як цілковито здійсненну, а проходження етапу ринкових перетворень і суспільної демократизації Європи на засадах верховенства міжнародного права – обов'язковою передумовою приєднання до інтеграційних процесів на теренах економічно розвинутих країн зі зміцненням європейської стабільності у вимірі «Європа – Батьківщина». Україна зацікавлена в реалізації домінантної серед європейської спільноти думки про те, що першочерговою метою для неї має бути створення механізмів та інститутів сприяння демократичним процесам та забезпечення громадянських прав і свобод людини. Лише на цій основі можливе успішне подолання колишнього розколу Європи та недопущення нових поділів і відновлення ворожих або нестабільних політичних систем. Кожен європеець, як і українець, замислюється над долею своєї держави, як і над власною долею, ставить перед собою низку запитань: що з нами відбувається і що необхідно зробити для покращення нашого життя, безпеки і миру? Якою буде наша доля і доля нашої Батьківщини, доля Європи? Для мене Україна, як і для кожного європейця його Батьківщина завжди в серці. Для кожної людини нема нічого вищого і дорожчого у світі, ніж рідна мати, рідна домівка, земля. Де б ми не були, завжди з великою теплою і любов'ю згадуємо те місце, де ми народилися, де промайнуло наше дитинство, де відкрився чудовий дивосвіт Вітчизни, де вперше почули рідну мову, відчули любов і ласку рідних. Усе те, що зветься рідним куточком, маленькою батьківщиною, є найдорожчим. Ці маленькі рідні куточки разом утворюють велику державу – Європу. Щасливі ми, що народилися на такій чудовій, багатій, мальовничій українській європейській землі. Тут жили наші діди і прадіди, тут живуть наші батьки. Україна, як і інші країни Європи, – є складовою європейського спільного дому. Тож маємо дбати всі, щоб були в ній добробут і лад, мир і злагода, вічна краса.

Європа тільки в образі національних Батьківщин зможе усміхатися нам квітками, дарувати любов, тепло й красу. Скільки дива і надбань є на європейській землі в кожного народу, потрібно лише вдивитися, вслухатися... І можна почути, як європейська земля співає багатоголоссям. І все це ми маємо нести у своєму серці все життя та закликати всіх берегти свою Батьківщину і Батьківщину – Європу: усе те, що залишили нам діди і прадіди. Жити потрібно за законами серця і совісті. Допоки ми живемо і, вдивляючись у небо, розуміємо, що воно в нас спільне, доти ми будемо вірними патріотами нашої української землі і Європи! Любімо наш рідний край, шанобливо ставмося до нього, адже кому, як не нам, і коли, як не сьогодні, потрібно це зробити. Ми, всі жителі України і Європи, об'єднавши наші зусилля в єдине ціле,

зможемо все подолати і йти до поставленої мети, щоб залишити по собі гідний слід для наших дітей, онуків та правнуків. Пишаймося тим, що ми європейці: українці, литовці, французи, поляки, це окрилює нас, дає натхнення і сили для чогось нового, щоб не стояти на місці, а йти вперед до окриленої вершини мрій щасливого життя.

Сьогодні я з гордістю говорю: «Я – українець!»

Я народився в Україні, тут живуть мої батьки та друзі, тут відбулися всі важливі події мого життя. Кожна людина любить країну, місто чи село, з якого розпочинається її життєвий шлях, те місце, що зветься Батьківщиною. Бути українцем – це не просто мати відповідне громадянство. Це набагато більше. Бути українцем означає дивитися на світ певним чином, як закладено в культурі нашого народу. Споконвіку рисами, притаманними українцям, вважаються гостинність, працелюбність, любов до рідної землі, миролюбність, волелюбність. Велике значення в житті справжнього українця відіграють родина та праця. Нашою традицією передбачено шанобливе ставлення до батьків та взагалі людей старшого покоління. Українець не боїться важкої праці, працює натхненно, любить своє діло. Сьогодні він має вміння поважати минуле, знайти своє гідне місце в житті та зробити внесок в майбутнє країни та кожного з нас. Ми маємо «не пасти задніх» у всіх сферах суспільного життя – економіці, культурі, науці, вчитися на досвіді інших країн, зберігаючи все цінне, що накопичила наша історія. Ми маємо забезпечити собі нормальні умови життя, за яких людина буде забезпечена матеріально і матиме можливість духовного розвитку. А ще я намагаюся виховувати в собі такі моральні якості, як чесність і порядність, шляхетність і патріотизм, бо знаю, що бути українцем надзвичайно відповідально, зокрема перед прийдешніми поколіннями. І особливо відповідально перед захисниками державності на Майдані, у зоні АТО, які загинули і гинуть за щасливе наше майбутнє. Тепер у нас немає права відступати перед високими громадянськими і соціальними стандартами, задекларованими ними.

Для мене Баштанка – це насамперед те, чим можна пишатися. І в нашій нелегкій історії, і в дні сьогоднішньому. Це те, за що в мене болить душа, як у кожного справжнього патріота. Це те, за що не соромно перед чесними людьми мого міста, перед собою, перед родиною, рідною школою, перед Україною.

Людина... Особистість... Громадянин... Кожне з цих визначень має особливий духовний смисл. Той, хто небайдужий, роздумуючи про їхнє значення для власної особи, обов'язково звернеться до свого серця, своїх почуттів, буде намагатися зрозуміти: яка я людина?, чи духовна я особистість?, чи свідомий я громадянин своєї країни? Для пошуку відповідей на ці питання іноді не вистачає всього життя. Є такий вислів: «Якщо не я, то хто?» Вдумаймося, для нашого суспільства знову, як неодноразово вже траплялося на теренах історії, постало питання, хто візьме відповідальність за долю молодोї України? Перед усіма нами постає важливе завдання розбудови своєї країни та зміцнення її державності. Не буде перебільшенням сказати, що лише від самих громадян, їхньої суспільної свідомості й емоційного заряду залежить, чи стане країна, у якій живемо, такою, що сприйме нові реалії сучасного світу, посяде в ньому гідне місце. Історія знову дає нам шанс жити у вільній демократичній країні. Чи зможемо використати цей шанс, не втратити його, залежить власне від кожного громадянина, від його суспільної самосвідомості, від відповіді на запитання: «Ти знаєш, що ти – людина? Ти знаєш про це, чи ні?» А відповідь має бути гордою і впевненою: «Так, я – людина, я – громадянин, я – особистість». Я розумію, що «жити спішити треба...», аби встигнути зробити ще дуже-дуже багато задля процвітання рідного краю, власної держави, із якою я пов'язую своє майбутнє».

18 грудня 2016 року в нашому чудовому степовому містечку Баштанці

створена нова територіально-адміністративна громада. Ураховуючи настанову Я. Ф. Чепіги про набуття громадянського досвіду, я, як патріот свого містечка, мрію бачити його квітучим і красивим, розбудовувати його. На громадських слуханнях із питань розвитку нової громади я хочу презентувати «Програму дій розвитку Баштанської об'єднаної громади «Нова громада – нові можливості громадян» (додаток 1). Як майбутній випускник, живу активним життям, формуючи свою особистість, національну свідомість, усебічно розвиваюся, щоб бути гідним патріотом моєї України, яку люблю в житті понад усе (додаток 2).

Дослідивши педагогічну спадщину нашого земляка Я. Ф. Чепіги, я підтримую його геніальні висновки: «Століття духовного надбання передають дитині потенціальну силу національної енергії. Не рахуватися з національними особливостями дитини, прищеплювати чуже й нерідне – це означає чинити їй велику кривду. Зберегти національність дитини – це зберегти національні, духовні і творчі сили її. Дати дитині відповідну національну освіту – означає повернути нації сирий продукт природи відшліфованим і вдосконаленим, збільшити її сили» [23, с. 31], «через національне виховання відбувається розвиток особистості, формуються національний характер і світогляд» [23, с. 25].

Науково-педагогічний доробок Я. Ф. Чепіги вказує на його значну відповідність сучасним положенням національної системи освіти і виховання. Патріотична позиція, глибокі знання кращих досягнень національної та світової педагогіки дозволили йому обґрунтувати й викласти основоположні теоретичні засади концепції національної школи на рівні європейських стандартів.

Цілком слушно погодитись із думкою низки вчених, які вважають, що науково-педагогічні погляди Я. Ф. Чепіги становлять «золотий фонд української педагогічної класики і набувають особливої актуальності сьогодні, у період розбудови нової української держави, системи освіти і школи». Зазначимо, що Яків Феофанович залишив після себе велику педагогічну спадщину, яка на сьогоднішній день є малодослідженою, але не втратила своєї значущості. Це понад 150 праць. Навчанню та вихованню високодуховної особистості сприяють моральні ідеї, національна традиційність, патріотизм, родинні цінності, взаємоповага, доброта, гідність. Саме тому вдосконалення та розвиток системи національної освіти не може бути ефективним без дослідження та аналізу наукової спадщини вітчизняних педагогів минулого, надбання яких є підґрунтям побудови школи майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березівська Л. Д. Він був одним із перших : Яків Феофанович Чепіга (Зеленкевич) (1875–1938) / Л. Д. Березівська // Чепіга (Зеленкевич) Я. Ф. Вибрані педагогічні твори : навчальний посібник / [упор., науковий редактор Л. Д. Березівська]./ Інститут педагогіки АПН України. – Харків: «ОВС», 2006. – С. 9–24.
2. Березівська Л. Д. Образ учителя у творчій спадщині Я. Ф. Чепіги / Л. Д. Березівська // Рідна школа. – 2001. – № 10. – С. 72–75.
3. Березівська Л. Д. Підходи Я. Ф. Чепіги до образу вчителя / Л. Д. Березівська // Проблеми вищої педагогічної освіти у світлі рішень II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти. – К. : НПУ, 2002. – Ч. 1. – С. 75–77.
4. Березівська Л. Формування педагогічного світогляду Якова Чепіги /Лариса Березівська //Шлях освіти. – 2000. – № 4. – С. 38–41.
5. Верстюк В. Ф. Проголошення незалежності УНР : історичне значення // Українська революція 1917–1921 рр. : Подвиг героїв Крут. Матеріали наукових читань

(24 січня 2008 р.) / Відпов. ред. В. Ф. Верстюк. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2008. – С. 8–20.

6. Верстюк В. Ф. Роль і місце Центральної Ради в модерній історії України / В. Ф. Верстюк // Український історичний журнал. – 1997. – № 5. – Вересень – жовтень. – С. 17–25.

7. Винниченко В. Відродження нації : в 3-х частинах / В. Винниченко. – Київ – Відень, 1920. – Ч. 1. – С. 269.

8. Грушевський М. На порозі Нової України / М. Грушевський. – К., 1991. – С. 41.

9. Ільченко Ж., Зайченко І. Питання української національної школи у творчості Я. Ф. Чепіги / Ж. Ільченко, І. Зайченко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 2. – С. 134.

10. Каптерев П. Педагогіка і політика / П. Каптерев // «Свободная мысль». – 1992. – № 8. – С. 59–63.

11. Копиленко О. Л. Держава і право України. 1917–1920 : навч. посібник / О. Л. Копиленко, М. Л. Копиленко. – К. : Либідь, 1997. – 208 с.

12. Копиленко О. Л. «Сто днів» Центральної Ради / О. Л. Копиленко. – К. : «Україна», 1992. – 204 с.

13. Нариси історії українського шкільництва 1905–1933 : навч. посібник / За ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Заповіт, 1996. – 304 с.

14. Проект «Нова школа» / сайт МОН України. – С. 5–8.

15. Чепіга Я. Моральне внушіння в справі виховання / Я. Чепіга // Світло. – 1910. – № 2. – С. 20–33.

16. Чепіга Я. Народний учитель і національне питання / Я. Ф. Чепіга // Світло. – Кім, 1911. – С. 15–25.

17. Чепіга Я. Національність і національна школа / Я. Чепіга // Світло. – 1910. – № 1. – С. 16–47.

18. Чепіга Я. Педологія, або наука про дітей / Я. Чепіга. // Світло. – 1911. – № 5. – С. 4–9.

19. Чепіга Я. Передмова до проекту української школи / Я. Чепіга // Світло. – 1913. – № 1. – С. 32.

20. Чепіга Я. Проблеми виховання й навчання в світлі науки й практики: Збірник психолого-педагогічних статей / Я. Чепіга. – К., 1918. – Кн. 1. – С. 22–23.

21. Чепіга Я. Проблеми виховання й навчання в світлі науки й практики / Я. Чепіга. – 3б. псих.- пед. ст. – Кн. 1. – К., 1913.

22. Чепіга Я. Ф. Проект української школи / Я. Ф. Чепіга. // Світло. – 1913. – № 2. – С. 6–13; 19–22; 33–47.

23. Чепіга Я. Ф. Самовиховання вчителя / Яків Феофанович Чепіга. – К. : Українська педагогічна бібліотека, 1914 – С. 6–35.

24. Чепіга Я. Самовиховання вчителя / Я. Чепіга. – 6-е вид. – К. : Українська школа, 1914. – С. 36.

25. Чепіга Я. Школа й освіта на Україні / Я. Чепіга // Вільна українська школа. 1918/19. – Ч. 8–9. – С. 129–141.

26. Чепіга Я. Уява і мислительна творча діяльність дитини / Я. Чепіга // Світло. – 1914. – № 9. – С. 13–40.

**Програма дій Баштанської об'єднаної територіальної громади
«НОВА ГРОМАДА – НОВІ МОЖЛИВОСТІ
ДЛЯ ЯКІСНОГО ЖИТТЯ ГРОМАДЯН»**

Мета:

- створити нові можливості для жителів громади, покликані забезпечити гідний рівень життя, соціальну захищеність;
- закласти фундамент розвитку громади в національному і європейському просторах;
- об'єднати ресурси місцевого бюджетів, бізнесу, громадськості, інвестицій, направлених на ефективний соціально-економічний розвиток;
- стимулювати активність громадян, громадських об'єднань і бізнесу;
- поліпшити добробут громадян;
- установити доброзичливий клімат високої активності населення;
- розробити відкриті програми розвитку громади з урахуванням можливостей і потреб кожного населеного пункту;
- запроваджувати громадські ініціативи, слухання, обговорення дій місцевої адміністрації як основи партнерства з жителями громади;
- перетворити кожний населений пункт територіальної громади на освітньо-культурний центр;
- працювати над ефективним подоланням негативних факторів у соціальному, економічному, освітньо-культурному, інноваційно-технічному розвитку суб'єктів територіальної громади;
- у центр уваги громади поставити соціальну турботу про молоді сім'ї, молодь, людей похилого віку;
- надавати належну підтримку обдарованим і творчим людям;
- адміністрації місцевої громади через ЗМІ звітувати про свою роботу.

Термін дії програми – 10 років

Місія програми: подолання бідності; можливості для інвестицій; створення умов для розвитку бізнесу, робочих місць, достойного і забезпеченого життя населення громади; розвиток інтелектуального і професійного потенціалу, підтримка трудових ресурсів, здорового способу життя; залучення й утримання молодих продуктивних сил громади; забезпечення законності та верховенства права.

**Баштанська територіальна громада
ВІДКРИТА**

Мета: залучення інвестицій у розвиток громади.

1. Підготовка інвестиційних проєктів:

- Створення дорожньо-будівельної служби.
- Будівництво асфальтового заводу.
- Створення комунальної МТС.
- Створення зон відпочинку.
- Будівництво басейну.
- Підготовка менеджерів органів управління і бізнесу.
- Створення культурно-освітніх центрів на селі.

- Створення житлових масивів.
- Будівництво доріг.

2. Залучення грантів для:

- створення інноваційних освітньо-інформаційних осередків;
- підтримки обдарованої молоді;
- підготовки менеджерів для роботи в умовах залучення інвестицій, сільській місцевості.

3. Проведення конференцій із обміну досвідом.

4. Створення фонду для залучення донорських коштів на розвиток територіальної громади.

5. Створення банку даних ідей, інформації.

6. Виведення підприємств м. Баштанки на фондові майданчики.

7. Створення моделі громадського регіонального мовлення.

**Баштанська територіальна громада
ЛІБЕРАЛЬНО-РИНКОВА**

Мета: створення рівних умов для суб'єктів ділової активності, бізнесу, підприємництва; підвищення рівня життя жителів громади.

- Форум підприємців громади з виробленням перспективного плану збільшення робочих місць.
- Щорічні «Круглі столи» громадських організацій у населених пунктах територіальної громади з питання визначення соціальних замовлень до місцевої адміністрації та представників бізнесу.
- Виробничо-економічні конкурси на кращу продуктивність та якість виробництва товарів і продукції та впровадження нових технологій.
- Професійний конкурс «Лідер територіальної громади».
- Організація бізнес-місій у різні регіони.
- Створення бренду територіальної громади для сільгосппродукції з метою ефективного її просування на ринки споживання.
- «Ярмарки кредитів» – представлення можливостей банків для кредитування соціальних програм і бізнесу.
- Проведення майстер-класів і тренінгів із питань удосконалення місцевих бізнесів.
- Презентації провідних бізнес-шкіл.
- Випуск інформаційного бюлетеня «Для успіху треба».
- Розробка програми «Житлово-комунальне господарство як бізнес».
- Проведення ділових економічних консультацій.

**Баштанська територіальна громада
ЖИВЕ ЗА ПРИНЦИПОМ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА**

- Створення й організація громадської юридичної бізнес-дружини для контролю корупційних проявів у роботі місцевих адміністрацій підприємств та установ громади, органів самоврядування, податкової адміністрації, поліції, фінансових органів.
- Організувати роботу громадських юридичних приймалень і консультацій для надання правової допомоги жителям громади за такими напрямками:

- **За змістом:** консультування, тлумачення, виступи в юридичних установах, ведення юридичних справ.
- **За професійною спеціалізацією або за суб'єктами здійснення:** адвокатська, слідча, прокурорська, судова, нотаріальна.
- **За соціальними сферами:** юридична діяльність у сфері економіки, політики, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту.
- **За кількістю уповноважених осіб, що здійснюють розгляд юридичної справи:** індивідуальна (одноособова), колегіальна (колективна).
- **За змістом інтелектуальної роботи:** організаційна, реєстраційна, комунікативна.
- Створити юридичний сайт територіальної громади «Право і закон».

Баштанська територіальна громада ІНТЕЛІГЕНТНА

Мета: підтримка і розвиток інтелектуального потенціалу населення громади, підтримка обдарованої молоді, розвитку освіти, культури; перетворення знань у практичну діяльність.

- Створення бази даних кадрового резерву територіальної громади.
- Підключення шкіл і культурних центрів громади до мережі Інтернет.
- Створення освітніх округів і освітньо-культурних осередків у сільських населених пунктах громади.
- Підтримка творчих колективів і особистостей.
- Створення видавничого центру.
- Розробка комплексних проєктів «Освіта і культура в громаді».
- Установлення стипендій для обдарованих і творчих людей.
- Творчі фестивалі, конкурси, турніри.
- Створення системи надання освітніх послуг населенню.
- Упровадження реформи «Нова школа».
- Зв'язки з громадськістю.
- Створення системи культурних закладів позашкільної освіти, культури.

Баштанська територіальна громада КРАСИВА

Мета: територіальна громада, красива для життя.

- Облаштування зон відпочинку для населення.
- Створення туристичних маршрутів.
- Створення музеїв.
- Маркетингові плани культурних цінностей і видів мистецтва.
- Конкурси майстрів мистецтв.
- Конкурси, фестивалі дитячої творчості.
- Проведення свят «День населеного пункту».
- Створення творчих клубів.
- Реалізація бізнес-культурних проєктів.
- Відкриття і підтримка мистецьких шкіл.
- Видавництво книг серії «Степова Баштанка».
- Конкурси творчих проєктів.

**Баштанська територіальна громада
МОЛОДА**

Мета: покращення демографічних показників; залучення й утримання молодих продуктивних сил у громаді; підвищення громадської і ділової активності молоді.

- Вироблення концепції розвитку громади «Молодіжні ініціативи».
- Створити ринок праці для молоді.
- Створити школу резерву молодих кадрів.
- Забезпечувати молоді гарантії кар'єрного росту.
- Проводити регулярні «Ярмарки вакансій» для молоді.
- Розробити програму створення молодіжних центрів селищ.
- Професійні конкурси «Молодий професіонал».
- Молодіжні кредити.
- Пропаганда досягнень молодих людей.
- Програма залучення інвестицій до молодіжних соціальних проєктів.
- Створення центрів спілкування та відпочинку для молоді сім'ї.
- Пропаганда родинних і сімейних традицій.

**Баштанська територіальна громада
ЗДОРОВА**

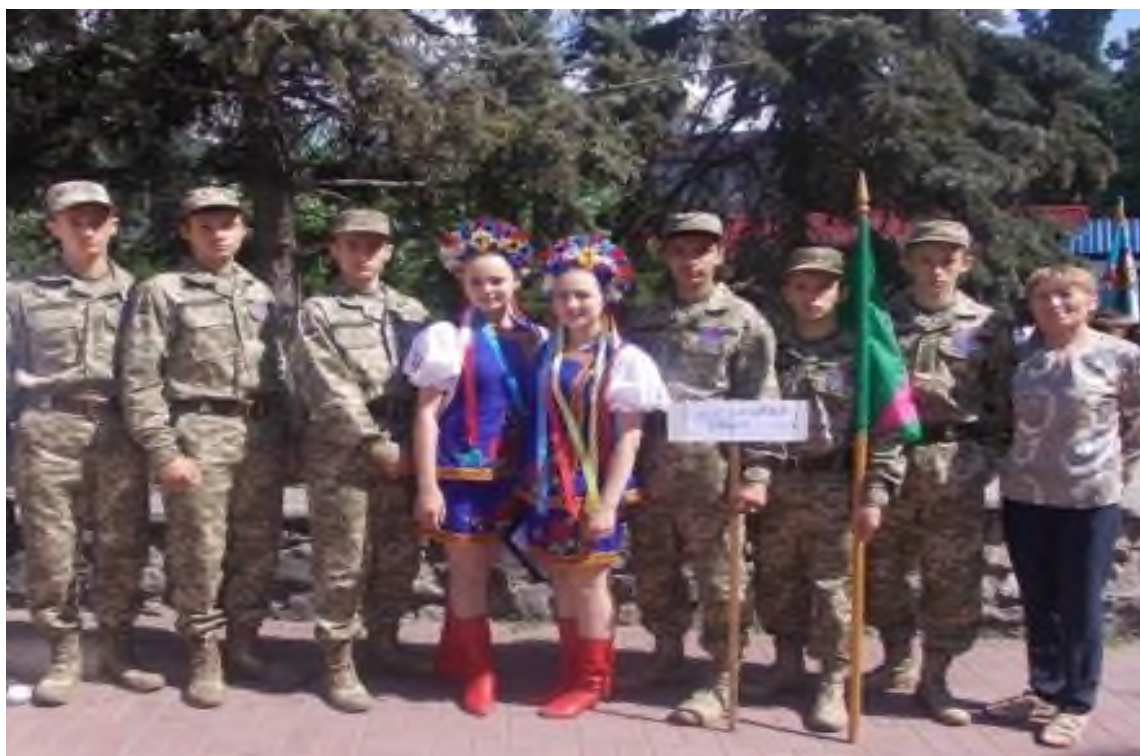
Мета: турбота про здоров'я населення, стимулювання і створення умов для здорового способу життя; профілактика і запобігання захворюванням; виробництво екологічно чистих продуктів; санітарна й екологічна освіта; підтримка тону продуктивних сил людських ресурсів.

- Пропаганда і створення умов для здорового способу життя: оздоровчі кампанії, фізкультурно-оздоровчі центри, масові спортивні заходи.
- Створення лікарняних кас.
- Створення природних благоустроєних зон відпочинку.
- Створення умов доступу для жителів громади до закладів охорони здоров'я.
- Громадський контроль за використанням коштів громади в галузі охорони здоров'я.
- Реалізація програми «Професійний лікар».
- Розвиток страхової медицини.
- Реалізація програми «Сучасне медичне обладнання і технічне забезпечення закладів охорони здоров'я».
- Рекламні оздоровчі кампанії.
- Залучення бізнес-технологій у розвиток охорони здоров'я.
- Вироблення системи менеджменту охорони здоров'я на базі національних і міжнародних програм та моделей.

СВІТЛИНИ «МОЯ ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ»

*Участь в обласній науково-практичній конференції
«М. С. Грушевський – творець української держави» (2016 р.)*

*Участь в обласному етапі Всеукраїнської військово-спортивної гри
«Сокіл – Джура» (І місце – 2016 р.)*

*Участь в обласному етапі Всеукраїнського турніру юних правознавців
(1 місце – 2016 р.)*

Громадський звіт рою «Мудрі сіроманці» Баштанської ЗОШ І–ІІІ ст. № 1

II етап Всеукраїнської учнівської олімпіади зісторії (I місце – 2016 р.)

Районна спортивна спартакіада (2016 р.)

*Переможці Всеукраїнського екологічного проекту
«Упорядкуємо водоймища рідного міста» (2015 р.)*

*Ірина Кудінова,
О. Ковальчук*

*Я так люблю здоровий сміх,
Веселий сміх, що гріє всіх!
Переливаю в слово радість,
Яку в душі своїй зберіг.
І я щасливий, що пишу
Хорошим людям на потіху.
Ловлю в очах іскринки сміху
І довго в серці їх ношу.*

Павло Глазовий

Небагато наших поетів можуть похвалитися такою популярністю, яку має Павло Прокопович Глазовий. Його усмішки читають і знають напам'ять

дорослі й діти, будівельники і професори, водії й академіки, учителі й міліціонери... Його вірші в репертуарі аматорів і народних артистів.

Здавалося, він не робив нічого складного, та люди, замотавшись у своїх буденних справах та проблемах, не помічали, що навколо відбувається багато цікавих ситуацій, а він гарно, літературно зумів тикнути носом сплячих громадян у їхні повсякденні помилки. Звісно, люди, читаючи чи слухаючи його творчість, не завжди сприймали її як урок, але хоча б продовжували життя, сміючись над собою. Його гумористичні та сатиричні твори, особливо народні усмішки, знають мільйони українців по обидва боки Дніпра. Життя письменника було сповнене болем за рідну землю, її природу, мову, історію, мистецтво... Постать визначного українського сміхованця Павла Прокоповича Глазового ще розкриється своєю багатогранністю в майбутніх дослідженнях науковців-критиків. Павло Глазовий – найулюбленіший український «сміхотерапевт» останнього півстоліття.

Його твори запалюють радісним клекотанням і юні, й дорослі серця, підбадьорюють у найскладніші хвилини безнадії.

Творчість Павла Глазового – гірка й прекрасна правда про нас самих. Його буцімто невибагливі на «естетський» слух гуморески роблять людей щасливішими і звільняють їх від страху.

Павло Прокопович Глазовий народився 30 серпня 1922 року в селі Новоскелюватці Казанківського району Миколаївської області в родині хлібороба. Навчався Павло в Новомосковській педагогічній школі на Дніпропетровщині, після закінчення якої у 1940 р. був призваний служити в армії. Звідти відправився захищати Батьківщину від фашистських загарбників. Воював. Пройшов Ленінградську блокаду. На війні, у короткі хвилини відпочинку, мережив аркуші свого блокнота поетичними рядками. Батьки й дехто з родичів були репресовані. Мав три бойових ордени, але нагородами не пишався і медалі свої після війни роздарував сусідським дітям.

Після війни П. П. Глазовий навчався в Криворізькому педагогічному інституті, де його запримітив Остап Вишня. Письменник почав опікуватися подальшою долею талановитого юнака, подбав про те, щоб його перевели навчатися до Києва, поближче до письменницького середовища та видавців. Відтоді Павло Глазовий уважав Остапа Вишню своїм хрещеним батьком у літературі.

1950 року закінчив філологічний факультет Київського педагогічного інституту ім. О. М. Горького. Ще зі студентських років співпрацював із журналом «Перець». Навчаючись у педінституті, Павло якось на перерві прочитав однокурсникам вірша. Вони розсміялись і сказали: «Це ж для «Перця!» Він і відіслав. Незабаром одержав листа: чотири гуморески буде надруковано, читав їх сам Остап Вишня, хвалив і на сторінки журналу благословив.

Закінчивши Київський педагогічний інститут, Глазовий прийшов у «Перець» працювати і вже через два роки став заступником головного редактора. Він був не тільки чудовим поетом-гумористом, він був талановитим адміністратором. Саме при Глазовому наклад «Перцю» виріс до 3,5 мільйонів примірників! Його вірші лунали на всіх офіційних концертах. Влада побоювалася гострого пера Павла Прокоповича, адже між рядками його гуморесок можна було чекати будь-якої критики на її адресу. Заборонити самого Глазового було неможливо, тому Радянська влада була змушена миритися з його віршами, але вона помстилася йому тим, що книжки виходили дуже обмежено, офіційних державних нагород він не мав. Майже щотижня до журналу «Перець», де Павло Глазовий працював у редколегії, надходили листи з проханням надіслати вірш улюбленого письменника, його книжку. А початківці «вимагали» обов'язково показати надіслані твори Павлові Прокоповичу – «нехай скаже своє авторитетне слово». І Павло Прокопович читав, допомагав, підбадьорював... Через деякий час щаслива доля звела поета з Андрієм Совою. Андрій Корнійович про їхню зустріч так написав у книзі «Дорогою до сміху»: «І тут мені не просто повезло, а просто поталанило...» Одне слово, поталанило обом. Відтоді популярність Глазового стала такою, що варто лише назвати це ім'я – і людина усміхнеться. Згодом став заступником головного редактора журналу «Мистецтво».

Друкується з 1940 року. Перша гумористична збірка П. П. Глазового «Великі цяці» вийшла в світ у 1956 році. Пізніше одна за одною з'явилися «Карикатури з натури» (1963), «Коротко і ясно» (1965), «Щоб вам весело було» (1967), «Мініатюри та гуморески» (1968), жартівлива поема «Куміада» (1969), «Усмішки» (1971), «Смійтесь, друзі, на здоров'я» (1973). «Байки та усмішки» (1975), «Весела розмова» (1979), «Хай вам буде весело» (1981), «Сміхологія» (1982), книжки для дітей «Пушок і Дружок» (1957) та «Старі друзі» (1959), написані у співавторстві з Ф. Маківчуком, «Про відважного Барвінка та Коника-Дзвоника» (1958) – у співавторстві з Б. Чалим, «Іванець-Бігунець» (1963), «Як сторінка, то й картинка» (1964), «Про Сергійка-Нежалійка та клоуна Бобу» (1965), «Перчення» (1966). Павло Прокопович говорив про свої збірки:

Якби не міг збирати я
Веселого й смішного,
Давно розпалась би душа
Під тягарем страшного...

Серед останніх книжок – «Вибрані усмішки» (1992), «Веселий світ і Чорна книга» (1996), збірка «Сміхослов» (1997). У них зібрані твори різних жанрів, зокрема байки, гумористичні, ліричні поезії, проза, жартівливі поеми, дитячі казки. У 1968 р. був прийнятий у Спілку письменників. Вагомий внесок П. П. Глазового в українську літературу відзначений орденом «За заслуги» (1997). Він – лауреат премії ім. Остапа Вишні 1988 року за книжку «Сміхологія». Перший лауреат премії ім. Петра Сагайдачного 1996 р.

Високий, поставний, із красивим відкритим обличчям, що ледь-ледь (наче здалеку) підсвічувала тепла усмішка, навіть на людях він здавався самотником, зосередженим на своїх думках – наче над отією книгою, що кожен Майстер пише все

життя. Навіть на людях він здавався самотником, зосередженим на своїх думках. Таким він пригадується своїм близьким та знайомим у пік своєї творчості.

Павло Глазовий створив у своїх творах строкату й різноманітну галерею персонажів, що самі промовляють за себе, живуть своїм життям, постають такими, якими є: не кращими й не гіршими, але скрізь – справжніми. Котрі, то на жаль, то на радість, утілюють риси, характерні для свого часу і свого народу. У гумористиці Павла Глазового в єдності віршованих історій, ситуативних подробиць постає широка картина народного життя та його особливості. «Краще гірка, але правда», – говорить народна мудрість. Правда, як сонячне світло, освітлює все навколо. Утім навіть правду слід говорити людям уміло. Часто Глазовий, коли викривав людські вади, робив це за допомогою приповістей. У такий спосіб він ніби давав можливість людині самій розібратись у своїй душі, проаналізувати свої дії. Про все це автор веде мову з усмішкою, іронією, часом із легким сарказмом (гуморист!). Але ширше й важливіше – із великим і щирим уболіванням за людину. Її життя, мову, Батьківщину... З гарячими думками про майбутнє: чи збережуть українці своє рідне – слово, культуру, пам'ять, звичаї? Ці тривоги чимдалі сильніше переймали старого-старого письменника, поставали в нових і нових віршах. Він поспішав і – встиг! Останнє десятиліття стало прощальним злетом. Благословенна доля берегла пам'ять, талант, гострий розум, зацікавлення до суцього навколо – і до останніх днів на землі.

Сміху іскорки ясні...

Їх залишив по собі класик сучасного українського гумору, справді народний улюбленець Павло Глазовий.

Знаємо: славі, що прийшла до нього, він не прагнув запобігати. Пошуковцем посад, звань, нагород ніколи не був. Тим надійнішою постає ця слава тепер. А народна шана – це передовсім природне відлуння на добро, яке ніс Павло Глазовий у світ... Із роками все гострішим стає перо славетного класика українського гумору. Не одне покоління сміялося, і не одне покоління ще буде сміятися.

«Раз добром зігріте серце вік не прохолоне...»

...Нехай ці слова завжди звучать услід добрій пам'яті про нього, хай вплітаються в них «сміху іскорки ясні», які Павло Глазовий лишив по собі.

Добрий чоловік – добрим людям.
Життя ж – вогонь. У тім вогні
Серця людські палають,
А сміху іскорки ясні
Над полум'ям літають:
Смішні пригоди і слова,
Події та картини.
Я сам згоряю у вогні
Й збираю ті іскрини.
Якби не міг збирати я
Веселого й смішного,
Давно розпалась би душа
Під тягарем страшного.
Сонце нашої свободи
Йде все вище й вище,
Вільно дихаєм сьогодні –
Аж у носі свище...

Нам недавно комуняки
Дихать не давали,
А жінки й дівчата груди в пазусі ховали.
І до чого ж були справді
Нерозумні люди!
Не дай Боже, якась дівка
Оголила б груди, –
Їй би всипала матуся
Ще й додав би тато.
Чи не тому й дітей колись
Родилось багато?
Там, де влада потрапляє в
Благородні руки,
Розвиваються мистецтва,
Бувають науки,
А як вискочать угору
Бовдури й нахаби,
Їх нічого не цікавить, крім голої баби...

Невичерпними джерелами творчості гумориста є скарби живої мови, іскристі перлини народної мудрості. Гумор Павла Прокоповича – доброзичливий, веселодаїний. Байкам притаманні дотепність і влучність. Чимало байок та мініатюр мають риси народного анекдоту. Його твори з задоволенням виконують майстри слова, народні артисти А. Литвинов, А. Паламаренко, а ще раніше лунали вони з вуст Андрія Сиви. Творчість П. П. Глазового – життєдайна, вона є завжди відкритою сторінкою веселої вдачі українського народу, його доброго настрою.

Творчість українського поета-гумориста, байкаря, прозаїка Павла Прокоповича Глазового являє собою особливий жанр в українській поезії. У ньому сконденсовано риси класичної байки, прислів'я чи притчі з несподіваним закінченням – мораллю лагідного характеру. Кращі з них – то майстерний синтез традиційних форм та авторських пошуків, поетичні візрі вдалого втілення всюдисущих недовіків життя, народної мудрості, щоденних парадоксів.

Павло Глазовий продовжує школу Степана Руданського. Він уміє вправно обіграти народну усмішку, жарт, одягти їх у привабливі поетичні шати. Кожна народна усмішка, що лягає в основу будь-якого твору поета, під його пером отримує своє друге життя. Здебільшого на світ з'являється зовсім новий витвір з іншим спрямуванням й гумористичним забарвленням.

Запитав сусід сусіда
У сучасному селі:
– А чого то твій кабанчик
Шкандиба на костилі?

Той сказав: – З харчами туго,
Уривається терпець.
Я у нього задню ногу
Відрубав на холодець.
(«Кабанчик»).

І сатира, і гумор потребують сюжету, життєвого конфлікту чи протистояння. А звідси – підтекст, подвійне сприйняття, внутрішня іронія. Усе це забезпечує розмаїття творчої палітри автора. У його сатиричних мініатюрах, традиційних байках, епіграмах, пародіях, казках для дітей і дорослих, інтермедіях, замальовках, гумористичній прозі, де розмову з читачем веде лукавий Чорнокнижник, сміх – не заради сміху. Кожен твір Павла Глазового спрямований проти конкретних виявів суспільного лиха:

Чоловік ногами в двері
Стукає вночі.
– Що, – питає жінка з хати, –
Загубив ключі?
– Ні, ключі в руці у мене.

Чуєш, як бряжчать?
Та з дверей пропала дірка,
Нікуди вставлять...
(«Дірка»).

У кожній гуморесці читач знаходить ті слова, які використовують саме в його містечку чи селищі, а це свідчить про те, що автор прислухається до всієї України, збирає дорогоцінні зерна народного сміхотворення звідусіль, навіть у найвіддаленіших куточках. Павло Прокопович спроможний майстерно завершити оповідь несподіваною кінцівкою:

Сіла баба біля столу,
Біблію чита.
Раптом двері рип –
у хату
Німець заліта.

– Гутен таг! – гука з порогу. –
 Яйка, млеко, шпiк! –
 Баба Бiблiю вiдклала
 Й сплюнула убiк.
 – Про якi ти яйка мелеш?
 Де тепер вони?
 Ти ж поiв курей у мене
 Ще пiд час вiйни.
 – В нiмця очi зразу стали
 Вогкими вiд слiз.
 – Я для вас гуманiтарний
 Пiдмога привiз...
 («Байка про курячi яйка»).

Байкам Павла Глазового притаманнi дотепнiсть i влучнiсть. Цiкава його баечка «Лауреат», в якiй Ворон перемагає Солов'я у спiвi. А про те, як це йому вдалося, Ворон розповiдає сам:

– А я йому, горластому, Пробив тiм'я дзюбом.

У циклi «Езопiвськi усмiшки» твори античного байкотворця Павло Прокопович «пересадив» на український ґрунт. Звучать вони яскраво й свiжо. Характерно, що в кожнiй байцi своєрiдна мораль: мораль-порада, мораль-афоризм, мораль-повчання, мораль-жарт.

І сьогодні Павло Глазовий – найвеселіший письменник в Україні. Із його легкої руки пішли в світ пісенні гуморески у виконанні дуєту «Бузина» та тріо «Дарницькі гречаники».

Подекуди критики звинувачують П. П. Глазового в надмірному використанні вульгаризмів та русизмів. Утім саме ці мовні засоби дозволяють авторові наочно показати і низьку мораль персонажів, і обмежений світогляд, адже й сам поет висміює їхній «мовний норматив». Він зізнається, що «Так і рветься з язика фраза різкувата».

Гуморист прагне бути максимально близьким до людей. Саме це дає йому можливість яскраво увиразнювати в нашому середовищі ті явища, які без дошкульного, незлостивого кепкування не поправити на краще ні гнівом, ні зневагою, ні навіть законом.

Поет часто звертається до контрастів між минулим і сучасним, запрошує читачів посміятися над «модерними здобутками». Влучним дотепом б'є він по таких живучих у суспільстві вадах, як неробство, недбалість, бюрократизм, пияцтво, хуліганство, неуцтво, зверхнє ставлення до жінки тощо.

Творчий ужинок поета – майже зо два десятка книжок, які зачитують до дір, безліч публікацій у періодиці, тисячі авторських виступів перед численними аудиторіями...

Невичерпними джерелами творчості гумориста є скарби живої мови, іскристі перлини народної мудрості. Гумор Павла Прокоповича – доброзичливий, веселодаєний. Байкам притаманні дотепність і влучність. Чимало байок та мініатюр мають риси народного анекдоту. Його твори з задоволенням виконують майстри слова, народні артисти А. Литвинов, А. Паламаренко, а ще раніше лунали вони з вуст Андрія Сиви. Творчість П. П. Глазового життєдайна, вона є завжди відкритою сторінкою веселої вдачі українського народу, його доброго настрою.

По-житейськи мудра і добра людина, Павло Прокопович Глазовий жив гідно. Його творами захоплювались і читали зі сцени аматори та майстри слова в Україні, у далеких світах.

Він постійно співпрацював з «Перцем», «Мистецтвом», згодом зі «Столицею», «Персоналом», нашою «Хатою». Він був другом Міжнародного доброчинного фонду «Українська хата». Його книги вийшли мільйонними накладками... Нещодавно побачив світ його аудіоальбом із двох касет «Гуморески», у друзі перебувають нові книги... Як багато планувалося зробити...

Серце фундатора українського гумору зупинилося за два дні до великих виборів України, яку він дуже любив та хотів бачити щасливою. І робив для неї все, не покладаючи сил.

Він мав бойові нагороди фронтовика, високі державні відзнаки України, удостоєний почесного звання «Заслужений діяч мистецтв України». Але найбільшою нагородою була для нього любов і повага мільйонів шанувальників веселого слова.

І мудрих, пророчих рядків Поета:

«Отак і я прожив на світі,
І побіліла голова,
І полетіли в світ широкий
Мій сміх, і думи, і слова.

Нехай стебло моє затопчуть,
Нехай мій корінь перетнуть –
Того, що в люди полетіло,
Уже назад не заберуть».

30 серпня 2007 року до 85-річчя з дня народження автора в Києві вийшла в світ книга Павла Глазового «Сміхологія». У книгу ввійшли 900 кращих творів автора, гострий та влучний гумор яких принесе насолоду навіть найвибагливішому читачеві. Павло Прокопович своєю дбайливою рукою підготував твори до книги, та, на жаль, видається вона тільки зараз.

Творчість українського поета-гумориста, байкаря, прозаїка Павла Прокоповича Глазового являє собою особливий жанр в українській поезії. У ньому сконденсовано риси класичної байки, прислів'я чи притчі з несподіваним закінченням – мораллю лагідного характеру. Кращі з них – то майстерний синтез традиційних форм та авторських пошуків, поетичні взірці вдалого втілення всюдисущих недоліків життя, народної мудрості, щоденних парадоксів.

Сумно... Опівдні, 29 жовтня 2004 року, не стало Павла Глазового – Людини, Поета, Громадянина... Фронтовика, що пройшов важкими дорогами війни, залишився жити, щоб приносити радість людям. Ні, не смішити і веселити. Це було б досить просто. Його гуморески – поетичні і прозові, були філософськи мудрими, добрими і водночас влучними в тих, хто не хотів жити за законами людської моралі, справедливості, правди і поваги до людини. Цьому його навчили батьки і життя з перших його кроків у степу.

«Страшне перо не в гусака», «Дурне поїхало в турне, вернулося з турне – й таке ж дурне» та десятки інших крилатих висловів наділив життям Павло Глазовий. Він завжди любив сміх і, мабуть, ще більше – рідну мову:

Якщо в нашій безталанній мові
Набереться двісті тисяч слів,
То за кожне українське слово
Вже поклали сто голів...

Сто перша голова теж уже не підніметься – на 82-му році Глазового не стало. Він один із небагатьох, хто лише своїм іменем викликає в українців Усмішку. І думку.

Видатні люди України багато говорили хорошего про Павла Прокоповича.

Анатолій Паламаренко народний артист України: «Ваше слово могутнє! Останнім часом три місяці я вивіряв його перед нашим українським народом скрізь – і на сході, і на заході, і на півночі, і на півдні, Павле Прокоповичу! Він згуртовував народ! Ваше слово вже підняло народ з колін!»

Євген Дудар, письменник-гуморист: «Усмішки, які народжувалися від ваших творів, нехай легкими пір'їнками впадуть на ваші груди і понесуть вас у ту небесну вись, з якої ви ще довго-довго будете посміхатися українському народові, довго будете своєю посмішкою освітлювати українську землю!»

Володимир Литвин, Голова Верховної Ради України: «Це був згусток українства, згусток громадянина України, я думаю, та невелика кількість нагород, які тут є, вони компенсуються стократ тою любов'ю, тою народною повагою до великої людини, до великого українця!» За роки літературної звитяги ім'я Глазового стало в один ряд з іменами найвизначніших сатириків – Котляревського, Старицького, Вишні та стало уособленням національного духу і честі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глазовий П. П. // Хто є хто в Україні / П. П. Глазовий. – К., 2000. – С. 92.
2. Глазовий П. П. // Письменники Радянської України : 1917–1997 / П. П. Глазовий. – К., 1988. – С. 137.
3. Дудар Є. Павло Глазовий : Поет-гуморист / Є. Дудар // Дніпро. – 1982. – № 8. С. 130.
4. Євтушенко В. Три години з Павлом Глазовим / В. Євтушенко // Молодь України. – 2000. – 5 верес.
5. Кремінь Д. Сміхотріумф Глазового / Д. Кремінь // Радянське Прибужжя. – 1997. – 11 верес.
6. Наш Павло Прокопович // Радянське Прибужжя. – 1995. – 1 квіт.
7. Рудаков М. По життю – з усмішкою / М. Рудаков // Урядовий кур'єр. – 2000. – 12 верес. – С. 9.
8. Рудаков М. Його береже здоровий сміх // Ваше здоров'я. – 1997. – 30 серп. – С. 16.

*Вихованці гуртка «Юний краєзнавець» Кандибинської ЗОШ І–ІІІ ступенів
Новоодеської районної ради, керівник гуртка: Бринза Т. М.*

Ми живемо в непростому сьогоденні. Нестабільність економіки та політичного життя призводить до зневіри майже в усьому. Останнім часом головним прикладом наслідування та захоплення в деякого з молодих є вдалі бізнесмени та популярні

співачи, більшість із яких переважно переслідують власні інтереси, забуваючи про громадські.

Саме тому виникає необхідність повернутися до імен тих людей, які прожили життя не лише задля власного збагачення і втіхи, а й доклали багато зусиль, щоб покращити цей світ, творити добро.

Завдання нашого дослідження – збір та систематизація пошуково-краєзнавчих матеріалів про нашого славетного земляка – Миколу Івановича Калініченка для внесення його імені до список видатних імен Миколаївщини.

Микола Іванович був відомим лікарем у китобійній флотилії та винахідником медичного препарату «Спедіан» та «Спедіан 2-М», що допоміг багатьом людям вилікувати опіки, виразки та інші хвороби. Його ще дуже добре пам'ятають жителі сіл Кандибиного, Новоматвіївки та Сільвестрівки. Племінник Миколи Івановича Володимир Калініченко проживає зі своєю родиною в нашому селі; з теплотою згадує про часті приїзди та неодноразову допомогу дядька мешканцям рідного Кандибіно.

Славетному землякові присвячено виставку в сільському краєзнавчому музеї, яким керує Плахута Катерина Захарівна. Там розміщений багатий матеріал про життя й діяльність Миколи Івановича – і вирізки з періодичної преси різних років, і фотокартки, і особисті речі.

Стенд та друковані матеріали про М. І. Калініченка розміщено і в шкільному історико-краєзнавчому музеї «Пам'ять», який він неодноразово відвідував і лишив свої записи в книзі відгуків.

Людина такої цікавої та насиченої подіями долі не могла не зацікавити юних краєзнавців нашої школи. На прикладі життя М. І. Калініченка можна виховувати молодь, яка підростає. Саме тому ми обрали цю тему для дослідження.

Біографічні відомості про М. І. Калініченка

Микола Іванович Калініченко народився 27 грудня 1924 року в сім'ї селянина-бідняка села Кандибиного Новоодеського району Миколаївської області.

Це було заповітною мрією Івана Калініченка і Дарії Фадеївни – щоби син став лікарем. Сам Микола, селянський підліток, що тільки-но закінчив Кандибинську семирічку, навряд чи усвідомлював свій поклик, коли вступив до Миколаївської фельдшерсько-акушерської школи. Та й пізніше, коли під перші залпи найжорстокішої війни XX століття складав випускні экзамени в Первомайському медучилищі, також навряд чи усвідомлював. Экзамени припали на 23–24 червня 1941 року. А 25 червня Микола приніс заяву у військкомат – прохав добровольцем зарахувати його до регулярної армії. Стає рядовим стрільком у легендарному полку морської піхоти полковника Осипова.

І ось тоді, у морській піхоті, пройшовши через вогонь і кров, Микола Калініченко серцем зрозумів високу місію лікаря. Він на собі відчув благородство і гуманність цієї професії. У вересні сорок першого в бою під Григорівкою, коли моряки прикривали із суходолу десант, юнак потрапив під кулі ворога. Фашистський свинець навиліт пробив груди біля самого серця. До всього – дуже важка контузія: молодий моряк утратив мову та слух. Глибоко переживав він, коли лікарі визнали його нездатним до стрийової служби. А як молодому юнакові хотілося на фронт. Мстити ворогу за друзів, близьких, поругану рідну землю. У 1943 році інвалідом Вітчизняної війни II групи залишив армію, а трохи згодом у супроводі санітара був доставлений у рідне Кандибине, визволене від фашистів.

Чисте повітря рідного краю, близькі серцю рідні, знайомі з дитинства пейзажі – що може бути кращим для хворої людини? Повернувся слух, хоча й із труднощами, але почав вимовляти слова.

Ставши на ноги, поїхав до Миколаєва. Пішов на суднобудівний завод, надавав медичну допомогу робітникам, разом із ними відновлював зруйновані війною цехи.

Але мрія стати лікарем не залишала його. У 1947 році, пройшовши бойове й трудове загартування, Микола став студентом Одеського медичного інституту імені Пирогова. Мрія здавалася жар-птицею, яку мало спіймати, ще й втримати треба: учитися було важко, допомоги чекати нізвідки, мати сама бідувала. Удень – лекції, заняття, бібліотека, лабораторія; уночі – робота на суперфосфатному заводі. І так 6 років поспіль. 6 довгих років поспіль, які вели до мрії. І ось у руках жаданий диплом хірурга.

Після інституту Калініченка направили в сільську місцевість. У Тузлах на Ізмаїльщині стає завідуючим райздраввідділу і хірургом районної лікарні. Микола Іванович продовжує наполегливо працювати над собою, пам'ятаючи, що лікарю, якщо він хоче, щоб його супроводжував успіх, ніколи не можна зупинятися на досягнутому. У 1955 році він із відзнакою закінчує інститут удосконалення лікарів-хірургів. А у 1956 році хірурга, котрий добре зарекомендував себе, відкликають для роботи на китобійну флотилію «Слава». Колишнього морського піхотинця покликала море.

І ось із жовтня 1956 року Микола Іванович ходив у далекі антарктичні рейси в складі екіпажу китобійних флотилій «Слава» та «Радянська Україна». Саме тут відбулося його становлення як хірурга та вченого-дослідника.

Визнання прийшло швидко. Уже під час третього рейсу Калініченка призначили головним лікарем – хірургом флотилії. А за четвертого він дізнався про першу свою урядову нагороду – серед числа шести кращих орден «Знак Пошани» нагородили і його. Потім будуть ще ордени, медалі за самовіддану героїчну працю, за створення чудодійних ліків «Спедіан», «Спедіан-2М», але той найперший орден був

найпам'ятнішим. Не обійшли лікаря і заслужені державні нагороди. За багаторічну плідну працю в морі він двічі нагороджений орденом «Знак Пошани» і двічі – орденом «Трудового Червоного Прапора».

Уперше у світовій практиці корабельний лікар захистив кандидатську і докторську дисертації. Створені ним лікарські препарати «Спедіан» та «Спедіан-2М» знайшли широке коло застосування. А його мазь СМК так і називається «Спермацетова мазь Калініченка». Докторську дисертацію Микола Іванович захистив під керівництвом академіка, колишнього директора Всесоюзного інституту хірургії Академії медичних наук СРСР А. А. Вишневського.

За роки напруженої важкої праці в китобійній флотилії хірург Калініченко рятував багатьох моряків і повернув їм здоров'я. На адресу М. І. Калініченка приходили листи з Казані й Челябінська, Алма-Ати і Владивостока, України, Польщі, Болгарії, Югославії.

Кожного разу, після промислового рейсу, Микола Іванович обов'язково приїжджав на батьківщину – в Кандибіне. Тут він відпочивав і лікував людей. Допомігав усім, хто до нього звертався.

У 2006 році серце лікаря зупинилося. Поховали його в Одесі, та пам'ять про нього ще довго житиме в серцях рідних та хворих, яких він і його препарати повернули до повноцінного життя.

Звичайно, у житті морського лікаря було багато і складних, і небезпечних, і цікавих випадків. Ось деякі з них.

Дослідження й відкриття нових ліків. Спедіан

Можна назвати багато прізвищ лікарів, які в найтяжчих умовах: шторм, антарктичний холод, тропічну спеку, рятували життя морякам. Миколу Івановича Калініченка цінують не лише як першокласного хірурга і головного лікаря великої китобійної флотилії, але й як дослідника, як науковця.

Його діяльність у цій царині почалася з нудної канцелярії.

Калініченко вів статистику так званої тимчасової недієздатності китобоїв: яка кількість людей у який період рейсу і з якої причини «бюлетенюють». І звернув увагу на одну цікаву закономірність: випадків недієздатності через дрібні травми значно менше на дільниці, де йшло оброблення голови кита. Замислився над причинами. Було кілька припущень. Перевірив. Відпали всі, крім одного – швидкому заживлянню дрібних поранень, подряпин, порізів, потертості шкіри сприяє спермацет, який міститься в голові кашалота.

Годинами нишпорив у бібліотеках, але так нічого, пов'язаного з цим, не знаходив. І зовсім випадково прочитав у книзі (зауважимо – не медичній) повідомлення про те, що у 1895 році датчанин Борг Гревінг під час експедиції в Антарктику застосовував спермацет як засіб проти обмороження.

Калініченко провів серію дослідів. Виявляється, що спермацет, узятий навіть в одного кашалота, ділиться за якістю на багато фракцій. Потрібно було знайти найкориснішу. Вдалося виділити спермацет у чистому вигляді. Першою пацієнткою стала Жучка – безвідмовна його дворняга. Він підстриг її, обпікав і лікував. Жучку було шкода, але він виправдовувався перед нею тим, що страждає вона не дарма – результати обнадіювали. Потім – проводив досліди на собі. Пізніше – в обласній лікарні під керівництвом професора М. Л. Дмиртієва, завідуючого кафедрою ортопедії і хірургії дитячого віку в Одеському медичному інституті. І, нарешті, в опіковому центрі у професора Тагібекова. Розроблено кілька методик використання нового препарату.

Клінічні дослідження дали багатий матеріал. На захисті кандидатської дисертації у 1964 році Микола Іванович наводив такі цифри: хворі з опіками другого ступеня, у яких було вражено 70 відсотків поверхні шкіри, одужували за допомогою нового препарату за 8–10 днів. Таких результатів до того часу не давали жодні ліки. Мазь Калініченка має, крім того, і знеболювальну дію, що особливо важливо під час лікування дітей. Не тільки опіки, а й епідермофітія, екземи, язви піддаються її лікуванню. Мазь запатентовано; вона пройшла перевірку у фармакологічному комітеті і отримала офіційну назву «Спермацетовий ленімент за Калініченком», або «спедіан».

Навіть після цього в Калініченка повірили не одразу і не всі. Ось про що розповідає кореспондент газети «Труд»: «Одного разу Миколі Івановичу довелося оглядати дівчинку в украй важкому стані. Вона впала в розпечену смолу на будівництві й обпеклася так, що надії на одужання не було. На досвідчених лікарів огляд хворої справив гнітюче враження.

- А ти кажеш спермацет, – зі сарказмом сказав головний лікар.
- Осьвилікуй, до кінця життя буду пропагувати твій спедіан.

Калініченко вагався. Він не чарівник, і спедіан не жива вода.

Вони були не одні. Із ними стояв третій. І цей третій сказав: «Навіщо тобі компрометувати ліки?».

Калініченко не розсердився, не обурився, але сумніви зникли не те щоб життя, насамперед професія навчила його не словами, а діями захищати свої погляди, свої моральні принципи.

– Компрометувати? – задумливо повторив він. – Чудова порада, колего, та все ж давайте спробуємо.

Дівчинку вінвилікував».

У Миколи Івановича з'явилися послідовники. У Рязані, у клініці хвороб ока медичного інституту лікар М. Б. Нікуліна застосувала спедіан під час лікування опіків очей лугами – доволі поширена промислова травма. Із 140 пацієнтів, що втратили зір у результаті нещасних випадків, у 128 вдалося відновити зір на 50–100 відсотків.

Здавалося б, тепер можна відпочити. Та Микола Іванович розумів, що зробив ще надто мало, чудодійний спермацетовий жир ще не досліджений повністю, тому працює над цим питанням і далі. Він шукає нові властивості спедіана. І знаходить їх. Виявляється, на основі цього препарату можна створити засоби для лікування гастриту, виразки. І знову аналізи, досліди, купи літератури, безсонні ночі в Антарктиці та тропіках, у медпункті китобійної флотилії, клініках Одеси.

Згодом народилися нові ліки. Їх склад і методика застосування стали темою докторської дисертації. Люди, які пройшли курс лікування, завжди багатослівні. Але що від них можна дізнатися, крім того, що вони були дуже хворі, а потім сталося диво і вони зовсім одужали? І це при хворобах, радикальним засобом проти яких у більшості випадків вважалося хірургічне втручання. Лікар Калініченко для них – чудодійний цілитель. Особливо для китобійців. Адже, якщо голова щорічної медкомісії, прискіпливий до найменших симптомів, записує в медичну картку моряка: «Здоровий», то це означає, що обстежуваний має право йти в наступний рейс.

Під час захисту докторської дисертації Микола Іванович використовує історії хвороб багатьох своїх пацієнтів. Колишній партизан Фелікс Л. тринадцять років хворів виразкою дванадцятипалої кишки. Дві стійкі виразкові ніші зовсім змучили молодого ще тоді чоловіка. Місяць лікування «Спедіаном-2М» повернули Феліксу здоров'я, апетит, сон. Одеський архітектор П. намагався позбутися величезної виразки шлунка (1,5 на 1,4 см) багатолітнім лікуванням у клініках і лікарнях,

перебуванням у санаторіях. Усе дарма. Місяць його лікування у третій міській лікарні препаратом Калініченка в комплексі з іншими процедурами – і архітектор знову в строю.

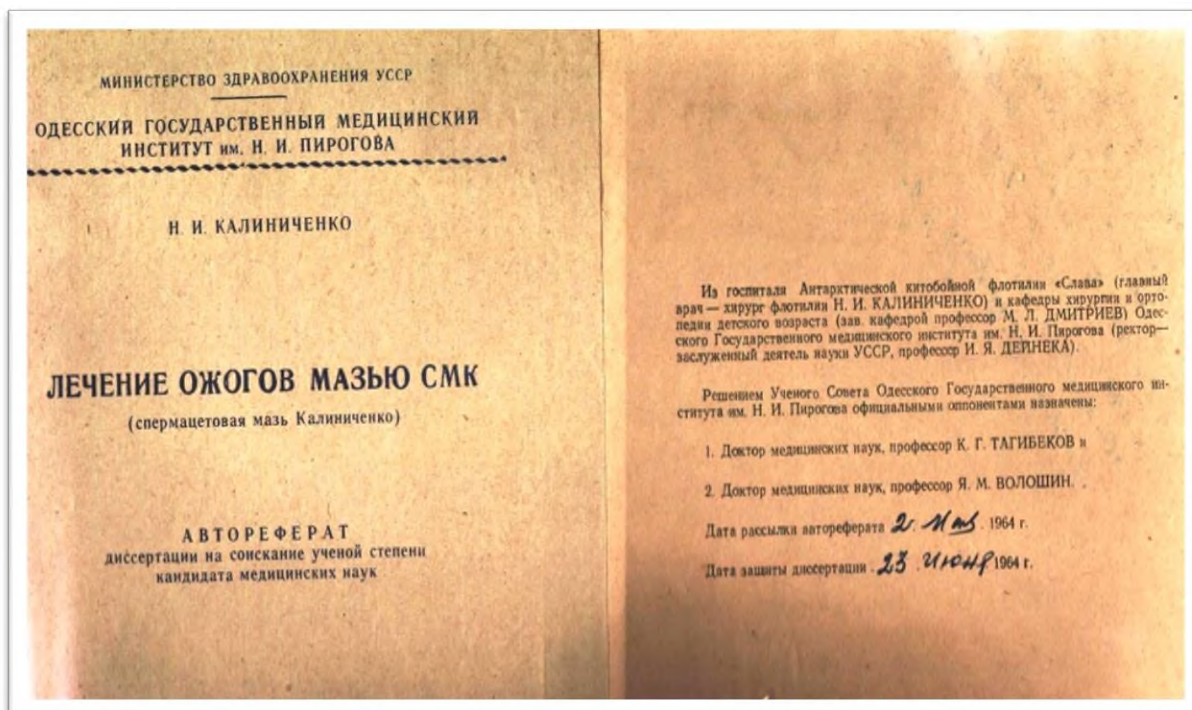
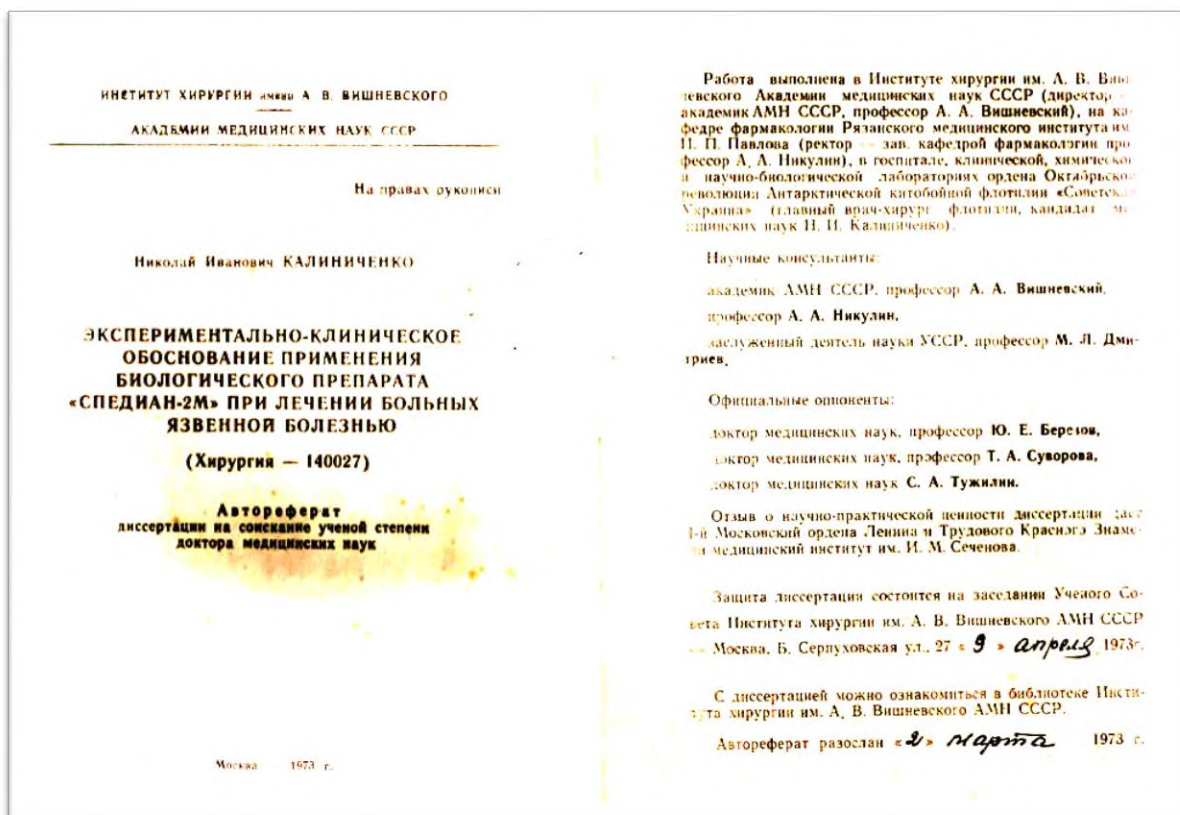
У кожної людини є своєрідний внутрішній стрижень, який тримає її вертикально в прямому й переносному сенсі. У хірурга М. І. Калініченка цим стрижнем була невичерпна любов до життя. Саме вона допомогла йому встати на ноги після війни, вступити до інституту, а потім шість років день у день навчатися, а ночами заробляти на хліб на Одеському суперфосфатному заводі.

Любов до життя – велика сила. Вона примушує людину творити прекрасне не лише для себе – задля людей. Микола Іванович на своєму довгому шляху встиг відчувати все – і життя, і смерть. А за двадцять п'ять антарктичних рейсів він зробив і пережив стільки, скільки не зміг ще жоден морський лікар: лікував, оперував людей; захистив кандидатську і докторську дисертації; опублікував більше п'ятдесяти дослідницьких робіт; активно співпрацюючи з Рязанським медичним інститутом, підготував п'ять кандидатів наук. Така доля випала простому юнакові зі степового села Південної України. Такій долі варто позаздрити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білостоцька М. Наш главный доктор / М. Білостоцька // Вечерняя Одесса. – 1983. – 13 жовтня.
2. Брайченко О. Милий лікарю, спасибі вам... / О. Брайченко // Ленінський промінь. – 1975. – 18 жовтня.
3. Вовченко Є. Китобойный промысел вчера. А сегодня? / Є. Вовченко // Южная правда. – 2008. – 29 листопада. – № 135.
4. Карпенко В. Крізь шторми / В. Карпенко. – К. : «Дніпро», 1981.
5. Козицький А. Доктор с «Советской Украины» / А. Козицький // Южная правда. – 1976. – 17 червня. – № 142.
6. Козлов І. Антарктический доктор / І. Козлов // Китобой Украины. – 1974. – 27 грудня.
7. Козлов І. На страже здоровья моряков / І. Козлов // Китобой Украины. – 1960. – 16 лютого.
8. Мазур Ю. 384-я операція в океане / Ю. Мазур // Труд. – 1969.
9. Омеляненко І. З 15-го рейсу / І. Омеляненко // Чорноморська комуна. – 1961. – 24 травня.
10. Пучков В. Всегда в строю / В. Пучков // Южная правда. – 1981. – 01 жовтня.
11. Смольговська Р. Антарктида доктора Калиниченко / Р. Смольговська // Крымская правда. – 1976. – 24 жовтня.
12. Фёдорова М. Главный врач флотилии / М. Фёдорова // Вечерняя Одесса. – 1974. – 31 грудня.
13. Хороша Л. Антарктический доктор / Л. Хороша // Вечерняя Одесса. – 1976. – 14 травня.

Ксерокопії першої сторінки автореферату дисертації

На робочому місці (фото Г. Каневського, 1974 р.)

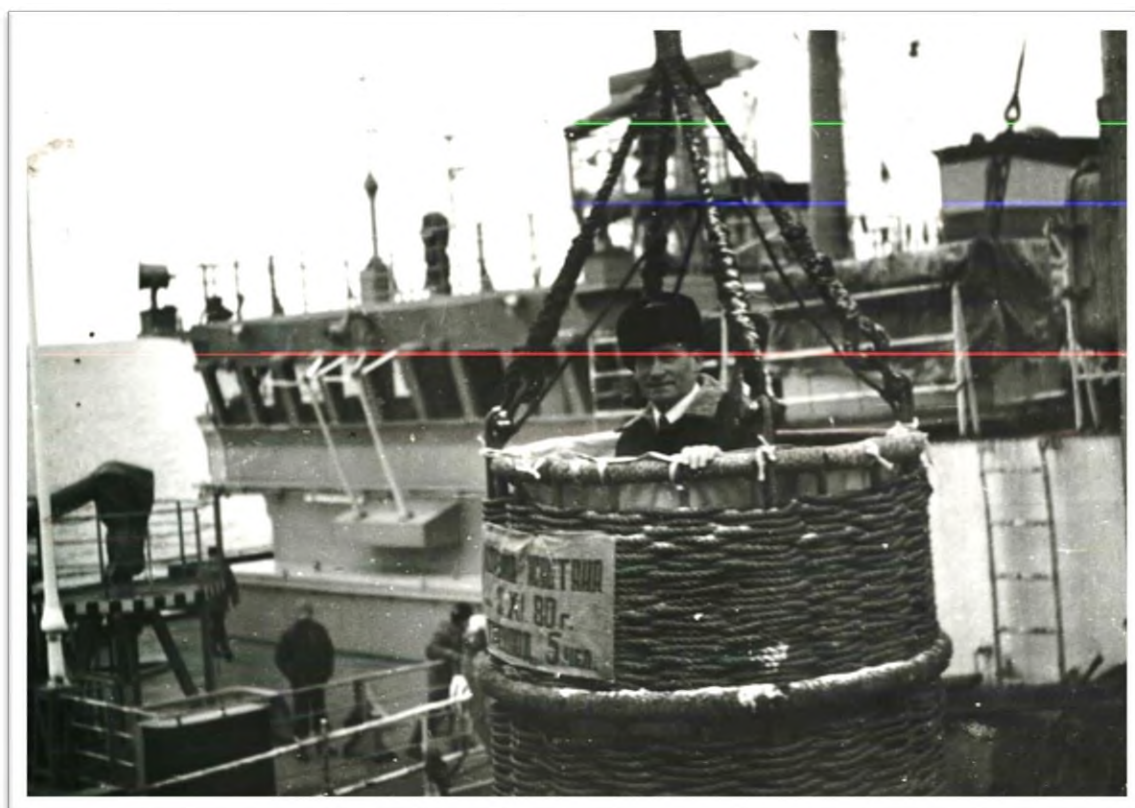
*М. І. Калініченко
в Кандибинському
шкільному музеї*

*М. І. Калініченко
біля будинку в Одесі
(фото А. Князева, 1976 р.)*

*Головний лікар Калініченко
оглядає хворого Петра Гринича після важкої операції
(фото В. Кондрачука, 1962 р.)*

На китобійці «Бідовому»

В. Єрмілов

З історії боротьби з палінням у Миколаєві

Офіційно боротьба з тютюнопалінням у Миколаєві почалась із середини ХІХ ст. Головний командир Чорноморського флоту і портів, одночасно Миколаївський військовий губернатор адмірал Михайло Петрович Лазарєв 02 липня 1850 року направив міській поліції та військовому коменданту міста такий припис: «Замечено мною, что многие из здешних жителей всякого сословия, в особенности же кучера, лакеи, денщики и вообще нижние воинские чины курят сигары и папиросы по улицам и в других местах публичных и вообще опасных от огня, на гуляньях и бросают горящие недокурки без всякого внимания, что самое, кроме нарушения установленного законом благочиния в городах, есть крайне неприлично, противно общественному порядку и может повести к важным злоупотреблениям и несчастным случаям.

Почему предписываю Николаевской полиции строжайше наблюдать, чтобы по улицам, на гуляньях, в публичных и других местах, подверженных опасности от огня, никто не курил трубок, сигар или папирос и виновных в нарушении сего правила лиц нижнего сословия и воинских нижних чинов брать, без всякого послабления, под стражу и тех из них, которые по званию своему могут быть подвергнуты наказанию властью предоставленною законом полиции, подвергать ей самой исправительному наказанию, а прочих отсылать к суду; об офицерах же и чиновниках, а равно и о прочих лицах высшего сословия доносить мне для законного распоряжения. Причём присовокупляю, что о подтверждении по войскам, в Николаеве квартирующим, чтобы из военнотружущих никто, несмотря на звание и лицо, не курил по городу трубок, сигар или папирос, даны от меня предписания исправляющему должность начальника штаба Черноморского флота и портов и Николаевскому коменданту».

Особливі випадки 1853-го року

Серед особливих випадків, що трапились у Миколаєві у 1853 р. (жителів близько 35 тис. чол.), про які доповідала міська поліція Миколаївському військовому губернатору адміралу М. Б. Берху, були:

- смерть селянина Тульської губернії Петра Ромашова, який помер у Миколаєві на 132 році життя;
- 02 травня о 09 годині ранку в дворі поселення Адміралтейської частини міста Михайла Поповича його свиня вбила п'ятимісячного сина фельдшера 15-го робітничого екіпажу морського відомства Василя Поповича. Дитина спала на маленькому візочку і хлопчику «в небытность при нём никого свинья отъела голову».

А в звіті про діяльність городского лікаря (виконував судово-медичні та медико-поліцейські функції) за цей рік було й таке:

- вскрыто мёртвых тел (при городской больнице) – 26 (22 мужских и 4 женских);
- найдено одержимых любовострастной болезнью 61 чел. (6 муж. и 55 жен.);
- в растлении девства – 1 (жен.);
- впавших в безчувственное состояние от внезапных кровотечений – 3 чел. (1 муж. и 2 жен.);

- ушибленных лошадьми и экипажами – 10 чел. (6 муж. и 4 жен.);
- обиженных разными случаями – 1 (муж.);
- находившихся пьяными до отчаяния жизни – 3 (муж.)».

Про боротьбу з незаконним лікуванням

У середині XIX ст. в Миколаєві вже набула істотного розвитку кваліфікована лікарська допомога. Але ще залишалося досить багато різних знахарів і знахарок, цирюльників і неосвічених повитух, які намагалися лікувати простий народ. Часто при цьому вони небезпечно шкодили хворим і лікарі за допомогою влади боролися з такими явищами.

Так, ще в січні 1859 р. Миколаївський військовий губернатор контр-адмірал Г. І. Бутаков заборонив знахарю Карлу Лінке (прибув із Варшавської губернії) займатися лікуванням жителів Миколаєва. А військовий губернатор віце-адмірал М. А. Аркас листом від 4 лютого 1878 р. дав таке розпорядження міській поліції: «Препровождая при этом рапорт Главного доктора Николаевского морского госпиталя за № 71 о том, что цирюльник Крупчаников поставил матросу Муляве 10 кровеносных банок, оказавших вредное влияние на здоровье Мулявы, – я предписываю городской полиции, в виду 1224 статьи Устава уголовного суда и 104 статьи Устава о наказаниях, налагаемых мировыми судьями, сделать распоряжение о возбуждении должного преследования против названного цирюльника за недозволенное врачевание».

Золоті та срібні нагороди за боротьбу з епідемією

У липні – жовтні 1892 р. Миколаїв пережив чергову, але найбільшу епідемію холери. Для боротьби з цією хворобою здійснювався комплекс заходів. Так, були відкриті інфекційні відділення в міській лікарні (40 ліжок), єврейській лікарні (15 ліжок), 5 лікарських дільниць («околотків») із ліжками при них (від 5 до 12). На допомогу 3 дільничним лікарям, які працювали до цього в місті, запросили 8 лікарів, що займалися вільною практикою. Також додатково найняли ще 19 фельдшерів, 7 сестер милосердя і для догляду за хворими – 29 чол. жіночої та чоловічої прислуги. За період епідемії в місті з населенням 80,3 тис. чол. (без приміських хуторів) від холери помер 401 чол., що було хорошим результатом на той час.

Із закінченням епідемії міська дума в грудні 1892 р. всім запрошеним лікарям видала подячні листи, а двох лікарів, які найбільше відзначились і працювали безплатно (на відміну від інших), Марію Олександрівну Кланг і Мойсея Абрамовича Каменера нагородила золотими жетонами.

Епідемія, але в значно менших обсягах, повторилась у 1893 і 1894 роках. Усі три роки з холерою самовіддано також боролися ще й 32 дільничні санітарні попечителі (зголосилися на добровільних засадах) із числа найбільш свідомих і шановних громадян міста. Серед них було й декілька лікарів. У 1895 році міська дума всім їм висловила письмову подяку та нагородила іменними срібними жетонами.

Пограбування миколаївського лікаря

Після революції 1905 р. у Російській імперії декілька років тривали експропріації, які здійснювали найбільше радикальні революційні елементи та кримінальні злочинці. Не минула ця біда й Миколаїв.

Серед численних у місті «ексів» був і такий випадок. На початку серпня 1907 р.

лікар З. М. Остринський, який практикував у Миколаєві, отримав від невідомих листа з вимогою 300 руб., які він повинен принести 10 серпня в призначений час у вказану вимагачами одну з міських кав'ярень.

Але за годину до призначеного часу в квартиру лікаря подзвонили двоє чоловіків. Прислуга, прийнявши їх за пацієнтів, впустила невідомих, які, ввійшовши в кабінет лікаря, заявили, що вони прийшли за грошима.

Остринський сказав, що в нього немає заявленої суми. Тоді грабіжники зажадали віддати їм скільки є. Отримавши 25 руб., обшукавши лікаря і його кабінет і впевнившись, що поживитися більше нічим, грабіжники наказали лікарю не рушати з місця 15 хв., спокійно вийшли через парадні двері та безслідно зникли.

«Чума і холера»

На початку XX ст. у Миколаєві за зразком інших міст службовці місцевих урядових закладів утворили своє зібрання для приємного проведення часу ними та членами їх сімей. Пізніше воно стало зібранням усіх цивільних (на відміну від військово-морського зібрання) службовців міста і часто називалося на англійський манер клубом.

Традиційним заходом у клубі був костюмований бал-маскарад, який щорічно проводили на початку року. Так, 02 лютого (за ст. ст.) 1911 р. у клубі відбувся черговий бал-маскарад, де костюми-маски були присвячені переважно резонансним і актуальним подіям у країні та особливо в Миколаєві. Стався навіть інцидент, коли маску під назвою «Посмотри, узнаешь себя!!!» за неприйнятні надписи на костюмі у формі пасквілів («достаточно прозрачные намёки на интимную жизнь некоторых местных общественных деятелей и обывателей») старшини клубу на прохання обуреної публіки видалили з балу.

Костюмований бал-маскарад супроводжувався конкурсом, за яким голосування здійснювалося збиранням кожною маскою контрмарок учасників заходу.

Особливу популярність мав костюм «Чума і холера». Він являв собою костюм смерті з косою в руках, обсипаний зображеннями відомих у місті розсадників епідемій. Багато хто з публіки кидали свої контрмарки в прилаштовану до коси «дезінфекційну бочку». У результаті костюм-маска «Чума і холера» в чоловічій номінації за кількістю зібраних контрмарок отримав 1-й приз – золотий годинник. Це свідчило як про вдале виконання костюму, так і про актуальність для Миколаєва боротьби з епідеміями, адже в попередньому 1910 р. місто пережило епідемію холери та було під загрозою занесення чуми, що вирувала тоді в сусідній Одесі.

Докір газети Єланецьким медикам

«Николаевская Газета» 31 липня 1907 р. опублікувала інформацію свого кореспондента з Єлисаветградського повіту про психічно хворого з Братського, якого доправили в приймальний pokій Єланецької земської лікарської дільниці. Після недовгого перебування в цьому стаціонарі хворого виписали та виставили напризволяще.

Дорогою з Єланця в Братське у нього відновилися напади і він став приставати до людей та просити захисту, оскільки його начебто хтось хоче вбити. Прибувши до економії пана Яворського, хворий, перебуваючи в спокійному стані між нападами, попросився на нічліг, який і надав йому управляючий економією.

Уночі у хворого відновилися напади і він став кричати. У сусідній кімнаті спали двоє молодих чоловіків. Коли один із них зайшов у кімнату тривожного сусіда,

маючи намір дізнатися, що трапилося, той неочікувано накинувся на нього і два рази вдарив ножем. На шум і крики збіглися робітники економії, та замість того, щоб надати допомогу пораненому, стали крутити і в'язати нападника. Тим часом поранений виповз із будинку і помер. Над нападником почався самосуд. Його так побили, що доставлений у непритомному стані в Єланецький покій, він невдовзі там помер.

Газета замітку про цей випадок закінчила словами: «Таким образом, погибло благодаря больницы администрации две жизни».

Ігнорування щеплень

У селі Матвіївці, що під Миколаєвом (належало Херсонському повіту Херсонської губернії), з початку 1909 р. почалася епідемія віспи. Хворіли як діти, так і дорослі, траплялися навіть смертні випадки.

Віспощеплення як профілактичний захід на той час уже було давно відоме і широко застосовувалося. Повітова земська управа в село для щеплень прислала фельдшера. Але його зусилля були малорезультативними, оскільки більшість селян виявилися «темними» та ухилялися від щеплень. Посилаючись на «авторитетну» думку місцевих бабок, вони вважали, що в разі захворювання зможуть викупати хворого в розсолі, від чого хвороба мине. Інші на вмовляння зробити щеплення дітям, щоб вони не заразилися і не померли, з дивною байдужістю заявляли: «Нехай умирають!». Знадобилося чимало зусиль влади та лікарів, щоб цю ситуацію виправити.

Жорстоке лікування

У небідної, але, як виявилось, «темної» жительки Миколаєва, яка мешкала в центрі міста на вул. Глазенапівській (тепер вул. Декабристів), захворіла на горло дочка. Мама хворої вирішила лікувати дівчинку народними методами. За порадою знайомих їй «спеціалістів» такої справи, мама змастила горло хворої внутрішньо розчином півторахлористого заліза, а зовні їхтіоловою маззю. Не досягнувши бажаного ефекту, мама запросила на допомогу обізнану на знахарських методах лікування сусідку. Та, оглянувши хвору, встановила в неї «завалки» і приступила до лікування методом роздавлювання їх. Після такого жорстокого лікування хвора дівчинка померла. Лікар, який оглянув померлу (за наявним тоді правилом поховання здійснювалося тільки за дозволом лікаря), установив, що дівчинка померла від неправильно лікованої дифтерії. Доморошені «лікарі» були притягнуті до кримінальної відповідальності.

Особлива хвора

26-го липня 1909 р. «Николаевская Газета» повідомляла, що в Миколаївській приватній хірургічній клініці доктора Броуна лікувалася тяжко хвора пані Парізо-де-ла-Валлет (із родини відомого в Миколаєві архітектора градоначальства і гласного міської думи Костянтина Петровича Парізо-де-ла-Валлета).

Умови для її перебування в клініці були створені особливі. Так, для того, щоб екіпажі, які проїжджали з гуркотом коліс по бруківці, не турбували пані, вулиця перед клінікою була встелена соломою. А для попередження загорання соломи в літню спеку поряд був установлений пост пожежника, який декілька разів на день поливав солому. Згодом пожежника замінили на сторожа і поливання соломи звелось до мінімуму. Унаслідок невідомої причини солома зайнялася. Пожежна команда, яка прибула на телефонний виклик, не змогла гасити палаючу вулицю через короткий

шланг пожежної лінійки. Тоді з пожежного депо доставили найдовші шланги і загасили пожежу, що вже загрожувала перекинутися на житлові будинки.

Морські лікарі

Велику популярність у місті мали морські лікарі. Усі вони сумлінно і висококваліфіковано надавали медичну допомогу як у середовищі військово-морського відомства, так і серед жителів міста. Наприклад, «Николаевская Газета» про старшого лікаря 37-го флотського півекіпажу А. Р. Дібольта, який раптом помер у віці 47 років, писала (17 і 19 вересня 1909 р.), що він «пользовался большим авторитетом и умел вносить незаметно какую-то особенную теплоту в трудные обязанности врача. Как характеристика его сердечного отношения к вверенным его попечению командам может служить то обстоятельство, что, отправляя своих больных в морской госпиталь, он не переставал интересоваться ими: часто навещал их, беседовал с ординаторами о ходе болезни». Він також безвідмовно надавав медичну допомогу мешканцям міста, навіть у роковий день смерті, коли вранці вже до хворого лікаря «приходила неизвестная женщина, приглашая его к больному ребенку, он вначале отказался, ссылаясь на нездоровье, но, видя слезы матери, исполнил свой врачебный долг: он поехал, спас ребенка от смерти, а сам... в тот же день умер».

Протихолерний бунт у Благодатному

В Україні після інтенсивної епідемії холери у 1892–1893 рр. наступна значна епідемія цієї хвороби трапилась у 1910 р. Охопила вона і Херсонську губернію. Боротьба з епідемією характеризувалася не тільки героїчними зусиллями медиків із виявлення і лікування хворих, комплексними протиепідемічними заходами, а й частим спротивом населення відповідним діям лікарів і влади.

Так, у серпні 1910 р. особливий опір протихолерним заходам учинили селяни великого села Благодатне Єлисаветградського повіту (тепер Арбузинського району), де епідемія набула значного розвитку (десятки захворіли, більшість із них помирали). Селяни розбили завезені сюди куби для кип'яченої води, погрожували розправою місцевій владі та присланому медичному персоналу, приховували хворих, таємно ховали померлих. Ситуація настільки загострилася, що місцевій владі довелося телеграфом із Голти звертатися з проханням про допомогу особисто до губернатора. І тільки прибуття в Благодатне Херсонського губернатора Ф. О. Бантиша в супроводі чиновника з особливих доручень і великого загону кінних стражників дало змогу вгамувати бунтівних селян і здійснити необхідні заходи з ліквідації вогнища холери.

Боротьба Миколаївської думи з дамськими шпильками

У 1913 р. у Миколаєві почастишали випадки поранення пасажирів переповнених вагонів трамвая-конки шпильками дамських капелюшків. Це привернуло увагу міської управи, яка звернулася до думи з пропозицією доповнити чинні в місті обов'язкові постанови правилом щодо заборони користування вагонами кінно-залізної дороги дамам із «торчащими на шляпах открытыми концами шпилек без предохранителей».

На засіданні міської думи 16 липня відбулося обговорення цього питання. І хоч деякими гласними висловлювалися сумніви щодо дієвості заходів, які б забезпечили виконання такого рішення, дума не тільки затвердила пропозицію управи, а й поширила дію своєї постанови, крім конки, на всі місця публічних гулянь.

У миколаївської жінки-лікаря Дарії Симонович («жінка-лікар» – це була медична спеціальність, за якою, згідно з чинним тоді законодавством, вона мала право займатися тільки акушерством, гінекологією і педіатрією) тривалий час прислугою була Анастасія Тараканова. Надивившись на лікарську акушерську допомогу, Тараканова вирішила, що й вона може займатися абортною практикою на Слобідці. У результаті її сусіди повідомили начальнику розшукового відділення міської поліції про дива, що відбуваються в будинку Тараканової: до неї часто потай приходять жінки, приховано виносять якісь згортки, у дворі виливаються підозрілі рідини тощо.

Поліцейський начальник прибув до вказаного дому і провів обшук, що дав несподівані результати. У квартирі Анастасії Тараканової мешкала ще й Домна Михайленко, яка три дні тому прийшла до Тараканової з проханням допомогти їй приховати «плід нещасного кохання». Помістивши в себе Михайленко, Тараканова стала робити їй якісь уколи для прискорення пологів. Коли народилася дитина, Тараканова її забрала і заявила, що вона відправить немовля в дитячий притулок, а насправді викинула його десь на вулиці. Михайленко ж поки залишилася на лікування в Тараканової і тільки під час допиту начальника розшукового відділення дізналася про нещасну долю дитини.

У будинку Тараканової було знайдено багато якогось зілля та інших речовин, які вона використовувала в своїй практиці. У дворі також було виявлено декілька трупиків дітей, закопаних у землю. Їх відправили для експертизи в анатомічний покій міської лікарні. Тараканову заарештували, а справу передали судовому слідчому.

Миколаївська газета, повідомляючи в квітні 1915 р. цю історію, назвала абортарій Тараканової «фабрикою ангелів».

ДОДАТКИ

У палаті земської лікарні

Новобузька сільська амбулаторія

Амбулаторный фельдшерский приём и аптека.

Фельдшерська амбулаторна допомога

Его Величество среди врачебного персонала въ лазаретъ Имени Наслѣдника Цесаревича Алексѣя Николаевича.

*Цар Микола II серед персоналу лазарету заводів Руссуд і Наваль
для евакуйованих у Миколаїв хворих і поранених воїнів Першої світової війни,
15 квітня 1915 р.*

**РОЛЬ ГРЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ В РОЗВИТКУ МИКОЛАЄВА
НАПРИКІНЦІ XVIII – ПОЧАТКУ XIX СТ.**

*Сергій Осадчий,
Сергій Сасюк*

Миколаїв завжди був багатонаціональним містом. У його становленні й розвитку брали участь представники багатьох націй. Зокрема в історії міста залишили помітний слід і балканські греки. Минуло вже два століття з того часу, коли греки оселилися в Миколаєві. Ці переселенці вплинули як на економічний, так і культурний та духовний розвиток молодого північно-причорноморського міста.

Метою пошуково-дослідницької роботи є вивчення ролі грецької громади в розвитку міста Миколаєва наприкінці XVIII – початку XIX століть.

Із мети випливає низка поставлених завдань, а саме: аналіз економічно-торговельної діяльності грецької громади, її внесок у культурно-релігійне життя Миколаєва; вивчення топонімів Миколаєва, що побутували у визначений період та пов'язані з греками.

Вивчаючи джерельну базу досліджуваної проблеми, необхідно зазначити, що здебільшого у працях дослідників це питання згадується дещо побіжно. Майже немає розвідок, які спеціально присвячені визначеній темі, що підвищує актуальність цієї пошуково-дослідницької роботи.

Певні відомості про діяльність греків у Миколаєві наприкінці XVIII – початку XIX століть отримано зі збірника документів і матеріалів «Миколаєву – 200 років», книги Г. М. Ге «Історичний нарис столітнього існування міста Миколаєва при гирлі Інгулу (1790–1890)», топонімічного словника-довідника Ю. С. Крючкова «Старий Миколаїв», окремі дані знайдено з інтернет-ресурсів, деяку інформацію одержано під час відвідування Миколаївського обласного краєзнавчого музею вихованцями секції «Історичне краєзнавство» Будинку дитячої та юнацької творчості Заводського району м. Миколаєва.

Після підписання Кючук-Кайнарджийської мирної угоди 1774 року територія між Дніпром та Південним Бугом переходить до Російської імперії. Відповідно до цієї угоди греки, православні за вірою, мали можливість переселятися на територію Північного Причорномор'я.

Греки бачили в єдиновірній Росії свою покровительку. Кючук-Кайнарджийський мирний договір давав Російській імперії право захищати інтереси християнських балканських народів. Зокрема жителям Архіпелагу дозволялося протягом року емігрувати до Російської імперії. Грецьким емігрантам надавалися всілякі пільги, виділялася земля і грошова допомога. У кінці XVIII століття греки з'явилися і в Херсонській губернії, а в середині XIX століття їх кількість у цій губернії досягла 3 500 чоловік.

Після заснування Миколаєва греки починають активно заселятися на цій території та відігравати велику роль у культурно-релігійному житті та торговельних відносинах міста.

Так, згідно з описом Миколаєва 1799 року у книзі П. І. Сумракова «Подорож по всьому Криму і Бесарабії» відомо, що в місті були дві церкви: собор і дерев'яна Грецька; при цьому були два торговельні ряди, на одних із них російські, а на других грецькі купці торгували своїми товарами.

17 грудня 1789 року, через рік після взяття Очакова, М. Л. Фалєєв поінформував архієпископа Катеринославського, Херсонського і Таврійського Амвросія про намір спорудити в Миколаєві храм на честь св. Миколи Чудотворця

«... Имею обещание соорудить церковь во имя святого Николая Чудотворца в Николаеве будущей весной. М. Л. Фалеев».

Про будівання дерев'яної церкви в місті ще з 1790 року відомо за «Відомістю наявності в Миколаєві будинків та інших будівель» М. Фалєєва, де вказується: у місті є «нова дерев'яна церква, що будується – 1».

У тому ж році церква була освячена. Здійснення цього доброго наміру дуже тісно пов'язано з греками-переселенцями, які відіграли значну роль в економічному і культурному житті міста. У народі церкву називали Грецькою. Греки, численні моряки й купці, що переселилися за запрошенням Катерини II на нові землі Російської імперії, будували цей храм своїм коштом, брали участь у створенні його внутрішнього вбрання, утримували її. Зображення цього храму немає, але в Центральному державному архіві військово-морського флоту (ЦГАВМФ, Санкт-Петербург) зберігається план міста Миколаєва кінця XVIII ст. під назвою «Чертеж города Николаева и урочища Спасского». Наталія Олександрівна Кухар-Онишко, автор робіт з історії архітектури Миколаєва, на основі креслення зробила опис будівлі храму. Храм був однефний (або зальний), у вигляді корабля, з однією апсидою (алтарний виступ, що примикає до основної будівлі, але нижчий за неї), перекритий двосхилим дахом. Мав одну главку в середній частині даху. На плані це прямокутник розмірами 30х10 м. Через 20 років будівля стала непридатною й у 1803 році розпочато зведення нової – кам'яної церкви. Її побудували вже в іншому місці.

Кам'яний грецький Свято-Нікольський храм будували з 1803 до 1817 рр. Тривале будівництво порівняно невеликого храму пояснюється насамперед браком коштів. У цей період кількісний склад і матеріальні можливості грецької громади в Миколаєві значно зменшились у зв'язку з від'їздом багатьох торговців, зокрема греків, до Одеси після закриття Миколаєва для в'їзду іноземців за Павла I.

Про значні труднощі в будівництві грецького храму свідчать документи 1808–1815 рр., які зберігаються у фондах Державного архіву Миколаївської області. У 1808 р. архієпископ Платон дозволив священнику Костянтину Марабут і прихожанам Нікольського храму збирати кошти на будівництво храму серед населення єпархії. Суми пожертвувань коливалися від 25 коп до 1000 рублів. Окрім грошей, жертвували будматеріали. Храму були подаровані ікони св. Миколая та Божої Матері «Одигітрія» в срібному окладі. Велику турботу про будівництво нового храму виявив архімандрит Захарія Петропуло – грек за походженням.

Знову ж таки головну роль у будівництві церкви відіграла грецька громада, тому за нею довгий час зберігалася назва «грецької». Про це свідчать спогади старожила Миколаєва Віктора Якимовича Іванова, 1921 р. народження, який мешкав за адресою: вул. Рибна, буд. 16. Він згадував, що колишній власник будинку Петро Іванович Прусов, який прожив близько 90 років, людина дуже набожна, був прихожанином саме цієї церкви і називав її «грецькою» (зібрано вихованцями гуртка «Історичне краєзнавство» БДЮТ Заводського району міста Миколаєва, керівник Луньова Н. В.).

За проектом 1822 року поліцеймейстера П. І. Федорова, продовжну вулицю, де була розташована ця церква, запропоновано назвати Грецькою. На честь тієї ж церкви поліцеймейстер Г. Г. Автономов запропонував у 1835 році замість цієї назви, яку не затвердив адмірал Грейг, інший варіант – вулиця Нікольська.

Греки вели активну торговельну діяльність. У місті були так звані «Грецькі ряди» – комплекс торговельних будівель, що займали квартал між вулицями Московською, Чернігівською (зараз – Шнеєрсона), Адміральською та Нікольською. Ці ряди були побудовані греками-торговцями ще в перші роки існування Миколаєва. У народі вони називалися Грецьким базаром. Грецькі ряди були перебудовані

наприкінці XIX ст.

Власне вулиця Чернігівська була заселена греками-торговцями від часів заснування міста. Але, як зазначалося, після закриття Миколаєва для в'їзду іноземців та заходу в порт іноземних кораблів морська торгівля завмерла, значна кількість греків переїхала до Одеси. Згодом цю вулицю заселили торговці-євреї.

У 1790–1794 рр. у місті працював грецький архітектор Манойло Портарій (Портар). Разом із ним були запрошені будівельники Яні Калфа, Федір Кіюше та Федір Мійрос.

Багато корисного для розвитку міста та розбудови Чорноморського флоту зробили представники грецьких династій Аркасів, Манганарі, Кумані, Беласогло, Рафтопуло тощо.

Вочевидь, грецька громада зробила значний внесок у становлення та розвиток міста Миколаєва наприкінці XVIII – початку XIX століть.

Зібраний матеріал можна використовувати під час екскурсій та на заняттях з історії рідного краю.

Презентація представленого дослідження відбувається в рамках проекту Будинку дитячої та юнацької творчості Заводського району м. Миколаєва «Прославляємо ім'я твоє, славне місто Миколаєве» під час проведення тематичних зустрічей та екскурсій по місту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Николаеву – 200 лет. 1789–1989 : сборник документов и материалов. – Киев : Наукова думка, 1989.
2. Крючков Ю. С. Старый Николаев и окрестности. Топонимический словарь-справочник / Ю. С. Крючков. – Николаев : «Дикий Сад», 1991.
3. Крючков Ю. С. История улиц Николаева : топонимический путеводитель по городу и окрестностям / Ю. С. Крючков. – Николаев : «Возможности Киммерии», 1997.
4. Ге Г. Н. Исторический очерк столетнего существования города Николаева при устье Ингула (1790–1890) / Г. Н. Ге. – Николаев, 1890.
5. Заковоротний Д. І. Храмы Прибужья / Д. І. Заковоротний. – Миколаїв, 2004.

Усеукраїнська конференція у м. Черкаси

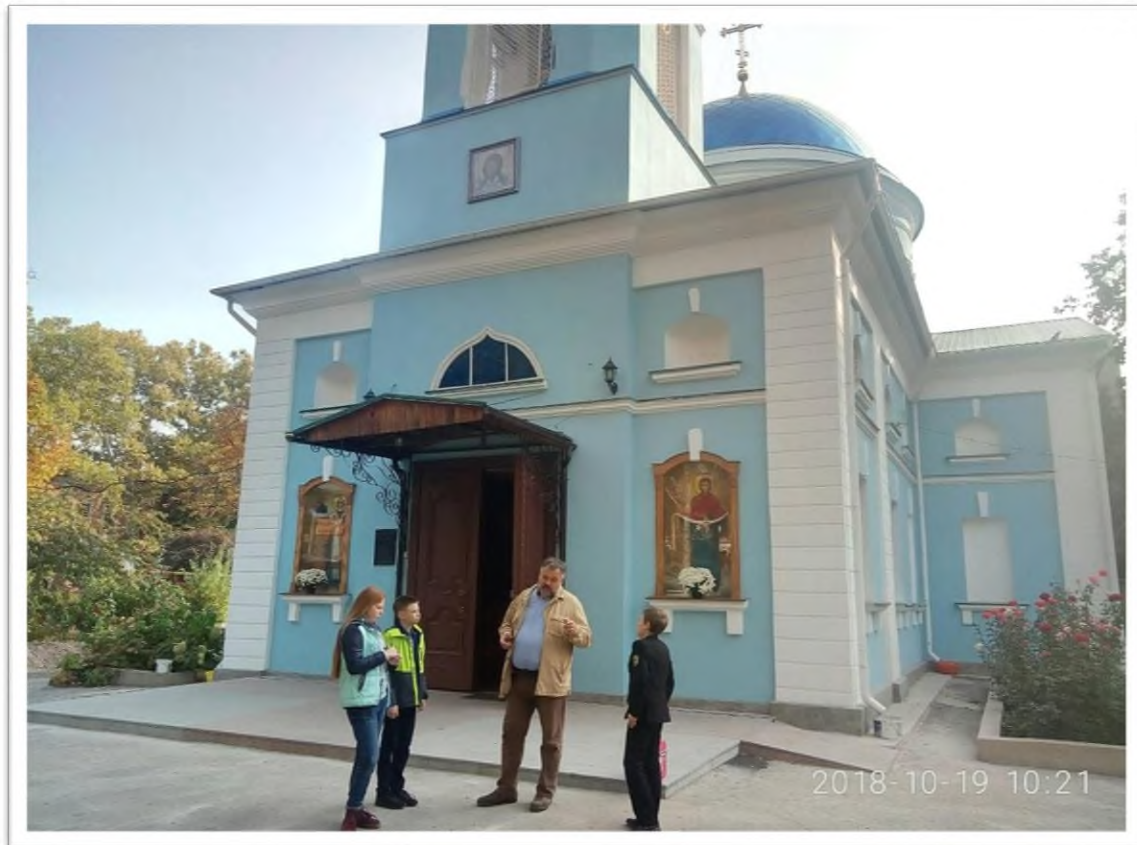
Вулиця Шнеєрсона – колись грецькі ряди

Николаевъ. Никольская улица

Святомикільський храм

Свято-Нікольський храм

*Юлія Поліщук,
Галина Андрєєва*

*Це не земля без імені і слова,
Це материк і хліба, і вина...
Десь є небесна зірка Іванова,
Але яскраво світиться – земна.
Дмитро Кремень*

Історія села Парутиного, його життя і розвиток, навіть його сьогодення тісно пов'язані з ім'ям Федора Антоновича Іванова, Людини-Господаря з великої літери. Прийшовши сюди у 1985 році господарювати, Федір Антонович спонукав людей повірити у свої сили, працювати творчо, натхненно і за короткий проміжок часу досяг високих результатів. Із звичайного села на березі Дніпробузького лиману викохав міцний культурно-господарчий центр із новими, сучасними спорудами, торговельним комплексом, новою школою та дитячим садком, Палацом культури, архітектурній красі якого, мабуть, немає рівних в області.

Федір Антонович Іванов – Герой України, людина-лідер, який понад усе любить свою Батьківщину, свій народ, який не міг залишатися осторонь його проблем.

Федір Антонович Іванов... Це ім'я одного з найвизначніших керівників України ХХ–ХХІ століття. Скромна, щира і цілісна людина, що стрімко прогресувала як спеціаліст вищого класу.

06 квітня 1940 року в родині робітників Антона Миколайовича і Зінаїди Михайлівни народився синочок Федір. Сталося це в селі Стара Богданівка Миколаївської області Миколаївського району.

У 1948 році пішов до першого класу Старо-Богданівської початкової школи, де закінчив 4 класи, а з 1952 року навчався в Козирській семирічній школі.

Учився, поки йому було цікаво, і читав досхочу. Мусив міняти школи, закінчивши у 1958 році Ново-Богданівську середню школу. Усе його дитинство пройшло на півдні України. Змалку був зачарований природою степів і річки Південний Буг.

У період з 1959 до 1969 року працював столярем на кораблебудівному заводі «Океан».

У 1960 році був призваний на дійсну військову службу, став курсантом сьомої школи артилеристів, старшим майстром артилерійського озброєння Прикарпатського військового округу.

Після закінчення служби, у 1963 році вступив до Херсонського сільськогосподарського інституту, який закінчив у 1968 році. Цього ж року взяв шлюб із Друляк Іриною Михайлівною. 31 серпня 1969 року народився перший син

Микола.

У 1968–1971 рр. Федір Антонович працював головним агрономом у колгоспі «Зоря» Березанського району Миколаївської області. У 1971–1985 рр. – головним агрономом у колгоспі «Україна» Очаківського району. 17 вересня 1974 року народився другий син Валерій.

У село Парутине прийшов працювати у 1985 році керівником господарства «Ольвія»: спочатку радгоспу «Ольвія», потім колгоспу «Ольвія», КСП «Ольвія», а з січня 2000 року – сільськогосподарського закритого акціонерного товариства «Ольвія».

Прихід Федора Антоновича в село Парутине виявився дуже стрімким. Господарство було занедбане, збиток від господарської діяльності за 1984 рік складав 14 438 тисяч карбованців. Молодому директору дісталася нелегка ноша: приміщення молочних ферм в аварійному стані, половина з 1 437 га виноградних насаджень занедбана, поля не оброблені.

Почав працювати з людьми, запропонував їм повірити у свої сили, правильно розставив керівні кадри, при цьому нікого з них не змінив (додаток 2). А господарська кмітливість людей і підприємливість допомогли. Поступово вирішується вкрай необхідне: проводиться ремонт, реконструкція і будівництво тваринницьких приміщень та їх обладнання; відбувається будівництво нових, двоповерхових та одноповерхових котеджів, торговельного комплексу. І господарство почало відроджуватися (додаток 3, фото: 1, 2, 3, 4).

У селі створено сприятливі умови для виявлення талантів і творчого росту молоді, проведення повноцінного активного відпочинку та покращення культурно-побутових умов. До п'ятиріччя Незалежності України побудовано Палац культури і відпочинку (додаток 4), до десятиріччя – дитячий садок на 120 місць.

Творча атмосфера колективу, матеріальне благополуччя та зацікавленість у подальшому власною працею поліпшити добробут поступово змінило на краще і психологію людей. Розумні, продумані, науково-обґрунтовані рішення керівників та спеціалістів, робота рядових працівників активно допомагають реалізувати задум – зробити господарство і село зразковим.

Молодь уже не рветься до міста, щоб знайти роботу, а прагне до здобуття престижної кваліфікації, з якою можна було б продовжувати трудову діяльність у «Ольвії». Юнь обирає Парутине! (додаток 5; фото: 1, 2).

– *«До нас у село молодь прибуває і прибуває»,* – не без гордоців говорить Наталія Бригарчук, жителька села Парутиного. – *«Буває, дівчина чи хлопець поїде в місто вчитися, одружиться там, поживе, а далі, через те, що в місті жити складно, повертається з усією родиною. У господарстві «Ольвія» є робота і жити тут добре».*

Сини Федора Антоновича Іванова, наслідуючи його приклад, залишилися в селі й працюють у господарстві, побудованому батьком.

Нині в «Ольвії» працюють 650 чоловік, і щоб бути прийнятим на роботу, треба мати позитивну характеристику.

У різних галузях господарства працює 68 спеціалістів, із яких майже половина мають вищу освіту, решта – середню спеціальну і незакінчену. Усі головні спеціалісти мають вищу освіту, постійно поліпшують свою кваліфікацію і оновлюють знання, співпрацюючи з Миколаївською аграрною академією, а також іншими науковими організаціями. Та й сам Федір Антонович постійно вдосконалював свої знання. Так, у 2000 р. він захистив дисертацію «Агроекологічне обґрунтування та ефективність вирощування кукурудзи та озимої пшениці посівообертальних ланок в умовах південних степів України» (додаток 6, фото: 1, 2, 3).

Федір Іванов – із тих, кого характеризують не слова, а конкретні справи. «На таких, як ця малоговірка, з гострим поглядом людина, село тримається». «Енергійні і владні, вони здатні організувати найскладнішу роботу і довести її до кінця». «На ньому тримається життя «Ольвії». Це – про Федора Антоновича. Степан Томович Осаулко, управляючий сільським відділком, ділиться приємним: – із приходом Федора Іванова «Ольвія» невідомо змінилася. Це – економічно міцне, потужне, сучасне і перспективне сільгосппідприємство, мов на китах тримається: на двох провідних галузях – на рільництві й виноградарстві.

Показав Степан Томович своє господарство: ангари з комбайнами, трактори перед адмінбудинком, ремонтну майстерню. Механізатори: Микола Авдєєнко, Микола Худенко, два Олександрі – Кепін і Захаренко, Михайло Дудіч, Мирон Менько.

Тільки дві живі мальовничі картини сьогодні на ольвійських полях. Зелена – хлібна і сіра – виноградні плантації, що тягнуться аж ген за небокрай, туди, де вузька смужка лиману зливається з небом. «Ольвія» і її лідер знайшли в земному хорі свою чисту, без фальші риму. Скільки людей прагне до цього! Але не кожен її знаходить.

П'ятого жовтня 1999 року с. Парутине відвідав Президент України Л. Д. Кучма. На в'їзді до села главу держави зустріли голова районної держадміністрації Є. О. Заудальський, голова райради Г. Г. Ізуйта, голова правління КСП «Ольвія» Ф. А. Іванов та інші посадові особи району й селища (додаток 7, фото: 1, 2).

Біля Парутинського Будинку культури Президента України привітало духовенство. Леонід Кучма разом зі священниками взяв участь у покладанні квітів до сільського меморіального комплексу.

Поспілкувавшись із мешканцями села та оглянувши Будинок культури, Президент України мав ділову розмову з представниками управлінь та комітетів обл- і райдержадміністрацій, головами правлінь КСП, спеціалістами АПК.

У своєму виступі він передусім зазначив, що там, де вміють і хочуть працювати, є й відповідні результати. Як приклад, назвав місцеве КСП «Ольвія», де, незважаючи на об'єктивні причини (тривалу посуху, брак поливних земель), зібрали урожай ранніх зернових у півтора рази вищий, аніж у середньому по області. Він також закликав разом думати про майбутнє України. На сільського трудівника покладаються великі надії, адже розмови про те, що завтра прийде новий президент і буде краще життя абсурдні. Потрібно добряче попрацювати, щоб мати якийсь результат.

Леонід Кучма проінформував присутніх, що з бюджету надано селу допомогу у вигляді засобів захисту рослин, техніки, пального тощо на загальну суму 4,6 млрд. гривень. Практично весь урожай залишився в господарствах, потрібно лише вміти ним правильно розпорядитися. Селу списали майже всі борги за попередні роки. Тому розмови, що держава не думає про селян, не мають підстав.

Президент України подякував усім за терпіння і пообіцяв, що докладе максимум зусиль, аби після завершення другого терміну свого президентства покинути цю посаду з гордо піднятою головою і переконанням, що Україна стала державою, яка процвітає. А в тому, що нашу державу чекає велике майбутнє, він немає сумнівів.

Із села Парутиного президентський кортеж попрямував до аеропорту – на цьому візит Л. Д. Кучми до Миколаївської області завершився.

Під час свого візиту в «Ольвію» Президент України поцікавився:

- *У селі і газ є ?*
- *Немає, –* відповів Іванов.
- *Я вам допоможу.*

13 000 гривень виділив голова держави на газифікацію села Парутиного. А згодом у Києві Федір Іванов, приймаючи з рук Президента знак Героя України (додаток 8), доповів: 36 кілометрів газопроводу прокладено до села. Пішло на це, крім президентської суми, три мільйони своїх, «ольвійських» гривень.

- *Добре живете!* – сказав Леонід Кучма.

Дух захоплює, коли бачиш таких талановитих людей

29 лютого 2000 року з одноденним візитом на Миколаївщині перебував Прем'єр-міністр України Віктор Андрійович Ющенко.

Уранці в аеропорту високого гостя зустрічали голова облдержадміністрації О. М. Гаркуша, голова обласної Ради В. С. Чайка та інші керівники області. У цей день для участі в регіональному засіданні до Миколаєва приїхали керівники АР Крим, Херсонської, Одеської, Кіровоградської, Донецької і Луганської областей.

- Таке засідання з головами обласних державних адміністрацій, керівниками міністерств, банківських закладів В. А. Ющенко провів у Будинку культури сільськогосподарського закритого акціонерного товариства «Ольвія» Очаківського району (додаток 9).
- Перед початком засідання гості ознайомилися з передовим господарством, яким керує справжній хлібороб Федір Іванов; побували в усіх відділках; зустрілися з простими робітниками; продегустували кращі сорти вин – знаменитої продукції ольвійців.
- Запитував Прем'єр-міністр механізаторів про весняний посів. Віктор Ющенко був дуже задоволений роботою СЗАТ «Ольвія». Господарство піднімає на високий рівень ВВП не тільки району, а також не має ні боргів, ні кредитів.
- *«Це той ідеал господарства, до якого ми йдемо», «Дух захоплює, коли бачиш таких талановитих людей», – у захваті сказав Прем'єр-міністр України.*

У той же день Віктор Андрійович поїхав до Києва.

За високі досягнення у виробництві й переробленні сільськогосподарської продукції, укріпленні матеріально-технічної та соціально-культурної бази в господарстві керівник СЗАТ «Ольвія», кандидат сільськогосподарських наук Іванов Ф. А. нагороджений:

1970 року – медаллю «За доблесну працю» (дод. 10, фото 1);

19 березня 1973 року – орденом Трудового Червоного прапора (дод. 10. Фото 2);

28 грудня 1977 року – орденом «Знак пошани» (дод. 10, фото 3);

10 липня 1991 року – почесним званням «Заслужений працівник сільського господарства УРСР» (додаток 10, фото 4);

07 жовтня 1997 року – орденом «За заслуги» III ступеня (додаток 10, фото 5);

08 жовтня 1999 року – орденом Князя Ярослава Мудрого IV ступеня (додаток 10, фото 6).

За визначні особисті заслуги перед Україною в розвитку агропромислового комплексу, багаторічну сумлінну працю Федору Антоновичу Іванову присвоєно звання «Герой України» із врученням ордена Держави (указ Президента України від 19 вересня 2002 року № 838), (додаток 10, фото 7).

Народжений вдруге... навіки...

27 лютого 2005 року на 65-му році раптово обірвалося життя Героя України Федора Антоновича Іванова. Боляче була сприйнята його смерть усіма парутинцями. Але в кожному дитячому і дорослому серці буде вічна пам'ять про сина та хлібороба українського народу.

*Парутине – в скорботі і печалі,
Пішов у вічність Федір Іванов...
Як будем, добрі люди, жити далі?
Всіх туга обіймає знов і знов...
Свій шлях земний він торував до цілі,
Він «Ольвію» підняв-таки з колін,
В турботах вічних, в задумах, у ділі –
Таким постав в очах ольвійців Він.
Загасла зірка... Небосхил – у хмарах,
Зажурені плантації й поля...
І прийняла Героя-хлібодара
На вічний спокій матінка-земля.
Усе живе за ним сьогодні тужить,
Ми втратили людину і Бійця,
Прощай, Товаришу,
Прощай, наш мужній Друже!
Ти в наших вічно житимеш серцях.*

Помер Федір Іванов... Той самий Іванов, якому за два місяці виповнилося б 65 і за якого колись убоге Парутине почало спинатися на ноги. Із першого ж дня 85-го цей мовчазний, кремезний чоловік, залишивши заможну і благополучну Кам'янку, жив і трудився на благо парутинців.

Як піднімав «Ольвію» і чого це йому коштувало, знав тільки Федір Антонович: людської слабкості поплакатись у нього не було. Натомість казав: «Ставити на ноги господарство – чоловіча робота...».

«Ольвію», яка за нього стала справжнім національним здобутком, він будував добротно, міцно і красиво. 20 років поруч ішли «Ольвія» і Федір Іванов – два великі супутники, вони взаємно збагачувалися, росли, мужніли. Їм обом дуже пощастило бути разом. Парутиному й «Ольвії» – з Івановим. А йому – із цим легендарним, правічним краєм, омитим лагідними водами лиману.

Рідкісна то була натура – Федір Іванов. Так прожити, як він, – це подвиг, якому в житті завжди є місце.

У центрі Парутиного споруджено пам'ятник його герою – Федору Антоновичу Іванову (додаток 11, фото 1). Двічі на день – на сході й заході – сонце лагідно огортає бронзу своїм промінням, аби ще і ще раз побачити світ, який для людей збудувала ця надзвичайна людина...

Яким же Федір Іванов хотів бачити Парутине в майбутньому? Самодостатнім, цивілізованим містечком, з якого б ніхто і нізачо не хотів би кудись податися. І наша місія як сучасників та односельців Іванова – бути його послідовниками і продовжувати розпочату ним справу. Любити своє село, чесно робити свою справу і ніколи не забувати, що наш добробут ми будемо своїми руками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вистоїмо – переможемо // Рідне Прибужжя. – 22 березня 2003 р. – № 32.
2. Дворец для самых маленьких // Южная правда. – 30 жовтня 2001 р.
3. Молодь обирає Парутине // Урядовий кур'єр. – Серпень 2001 р. – № 140.
4. Народжений вдруге...навіки // Чорноморська зірка. – 14 квітня 2006 р. – № 29–30.
5. Слово про Федора Іванова // Рідне Прибужжя. – 03 березня 2005 р. – № 24.

РЕСПОНДЕНТИ

1. Бригарчук Н. С. – бухгалтер СЗАТ «Ольвія».
2. Іванова І. М. – дружина Ф. А. Іванова.
3. Іванов М. Ф. – син Ф. А. Іванова.
4. Іванов В. Ф. – син Ф. А. Іванова.
5. Осаулко С. Т. – управляючий відділку № 2 СЗАТ «Ольвія».
6. Старожили с. Парутиного: Селезньова О. В., Худенко О. Д.

Додаток 1.

Дитячі та юнацькі роки Ф.А. Іванова

Фото 1. Перший клас Старобогданівської початкової школи (1948/1949 н.р.)

Фото 2. Прикарпатський військовий округ 1961 р.

Фото 3. Федір Іванов – студент Херсонського сільськогосподарського інституту

Фото 4. Перші кроки в улюблену професію...

Серед молодих колег

Додаток 3.

Дбайливий господар «Ольвії»

Фото 1. Урожай кукурудзи

Фото 2. Федір Антонович на виноградному полі

Фото 3. Ф. А. Іванов серед простих робітників

Фото 4. Радість від доброго врожаю

Додаток 4.

Відкриття Палацу культури і відпочинку

Молодь обирає Парутине!

Фото 1. Ф. А. Іванов з онуком

Фото 2. В оточенні юних парутянок

Федір Антонович Іванов – почесний гість Миколаївської аграрної академії

Фото 1. Виступ перед студентами

Фото 2. Урочиста лінійка, присвячена Дню знань

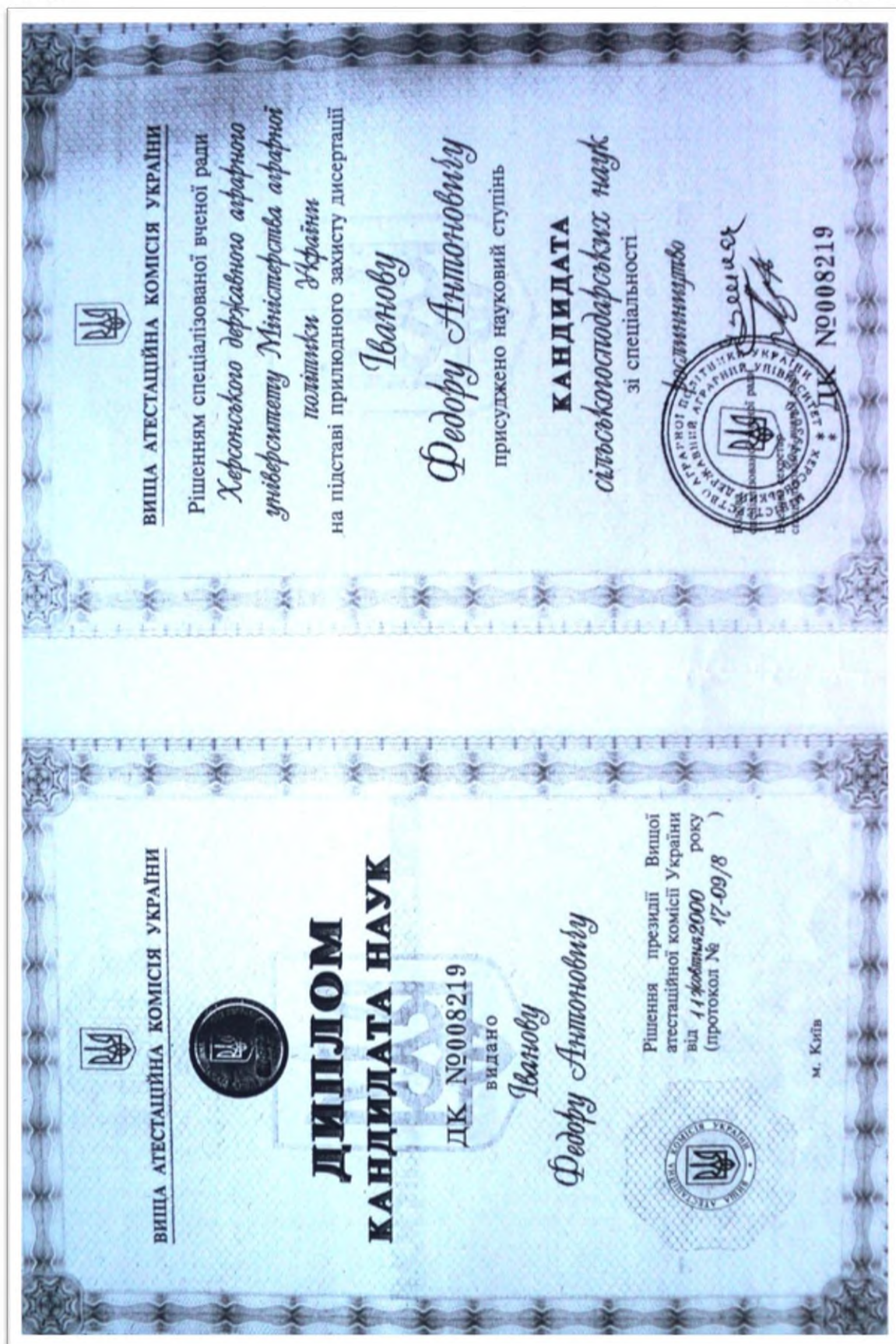

Фото 3. Диплом кандидата наук Ф. А. Іванова

Візит Президента України Л. Д. Кучми в с.Парутине 1999 р.

Фото 1. Перші кроки на Парутинській землі

Фото 2. Хліб-сіль від парутинців

*Герой України Ф. А. Іванов.
Президент вручає орден Держави (2002 рік)*

Додаток 9.

*Проведення засідання
в Парутинському Палаці культури В. А. Ющенком*

Нагороди Ф.А. Іванова

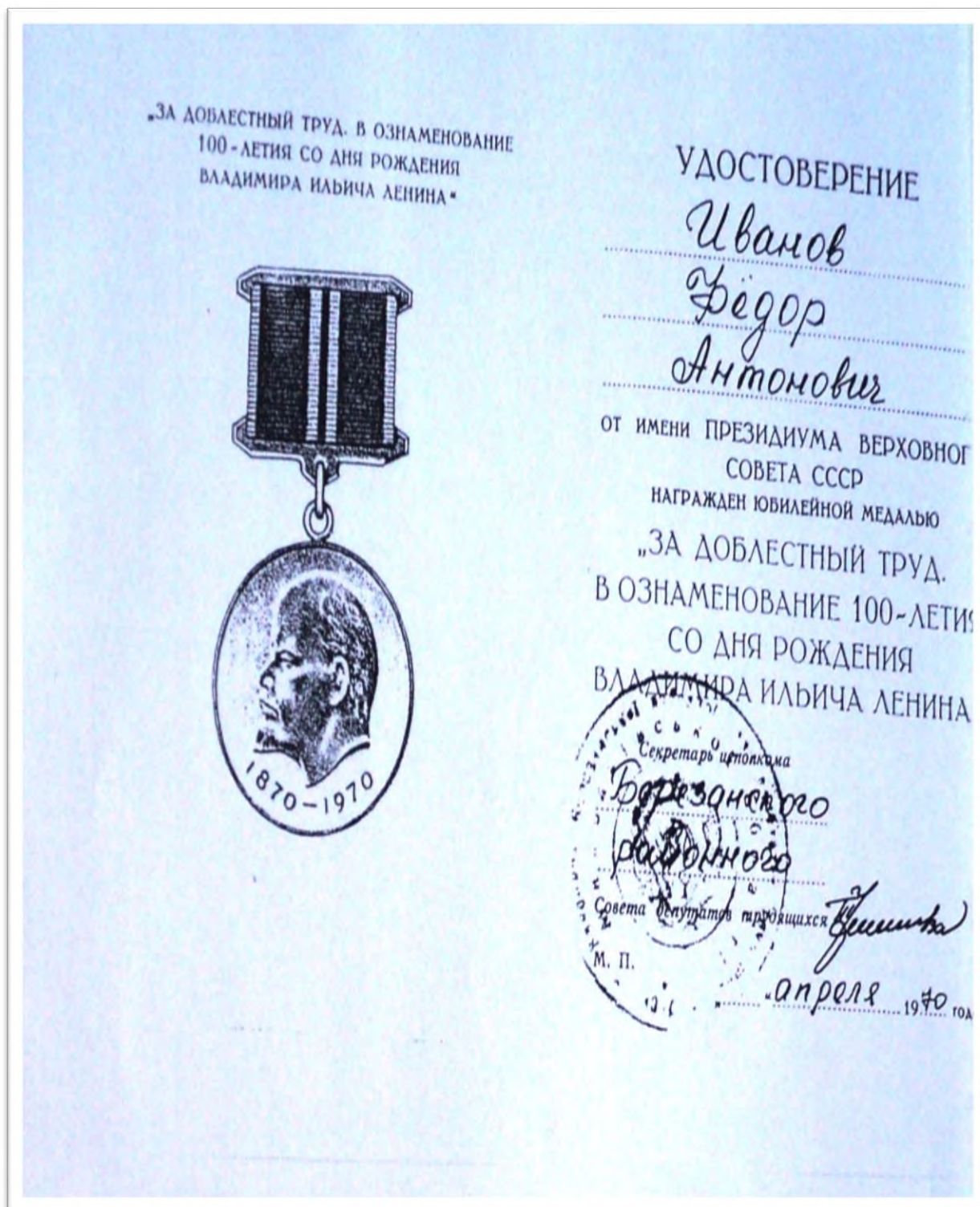

Фото 1. Медаль за доблесну працю

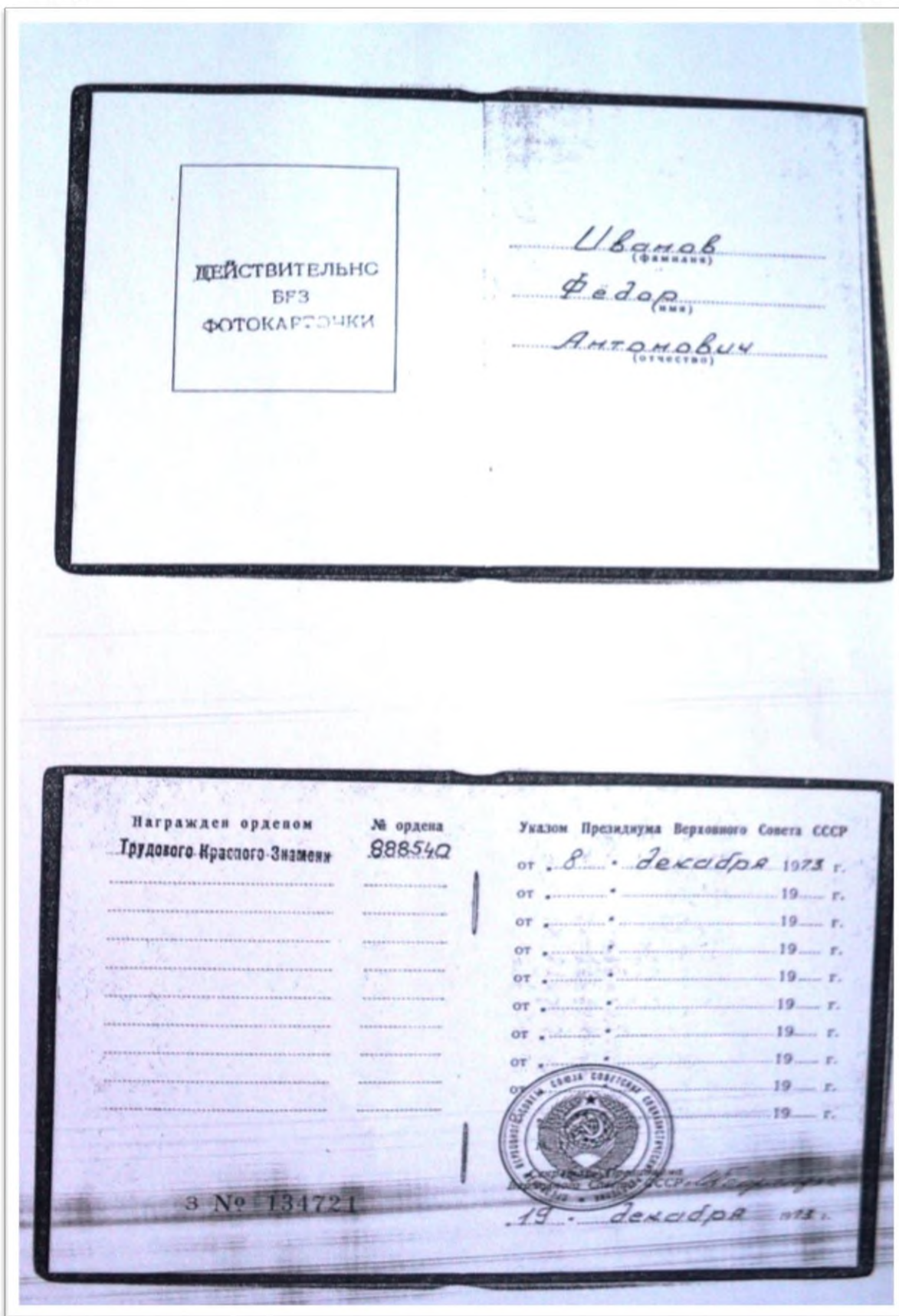

Фото 2. Орден Трудового Червоного Прапора

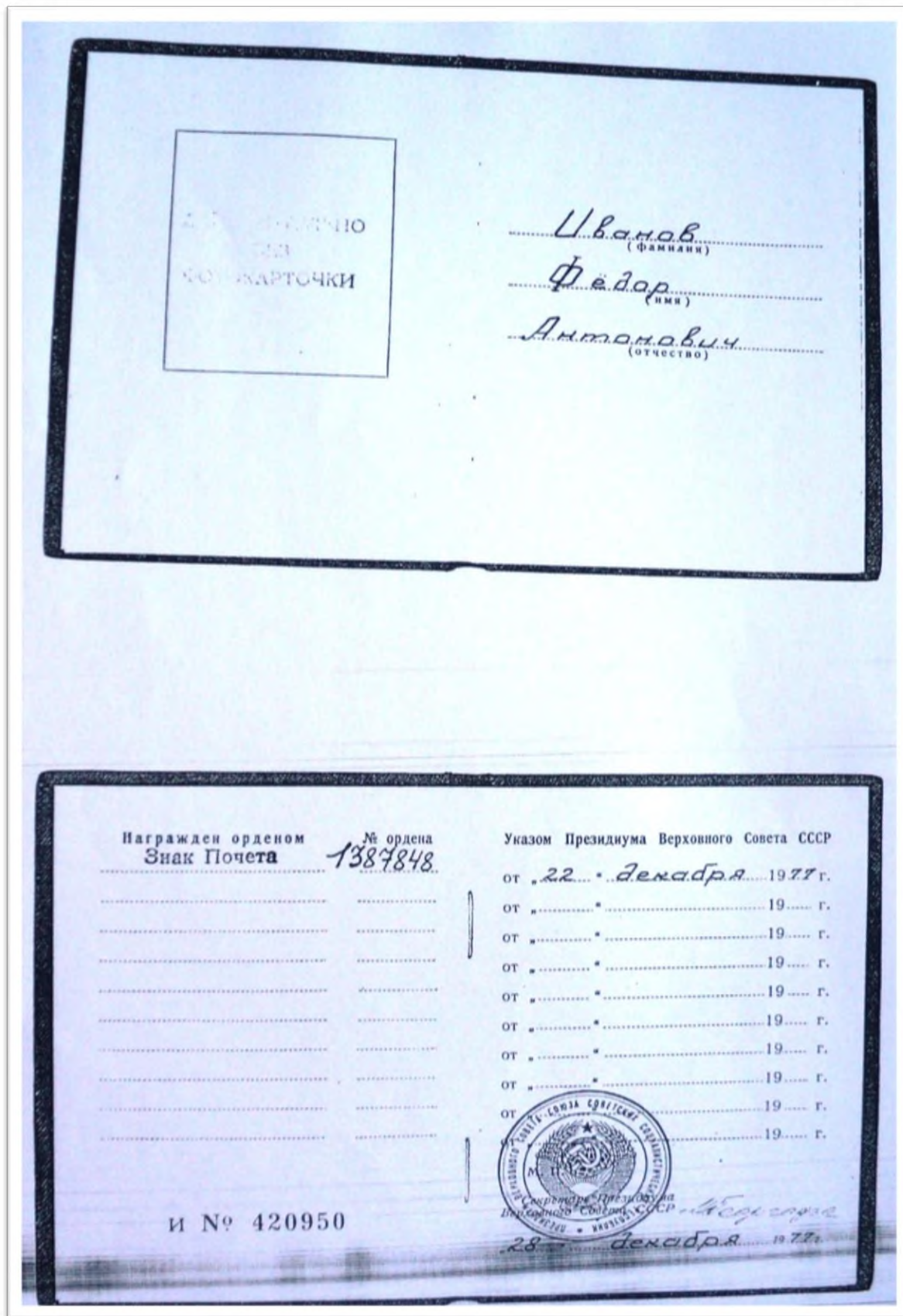

Фото 3. Орден «Знак пошани»

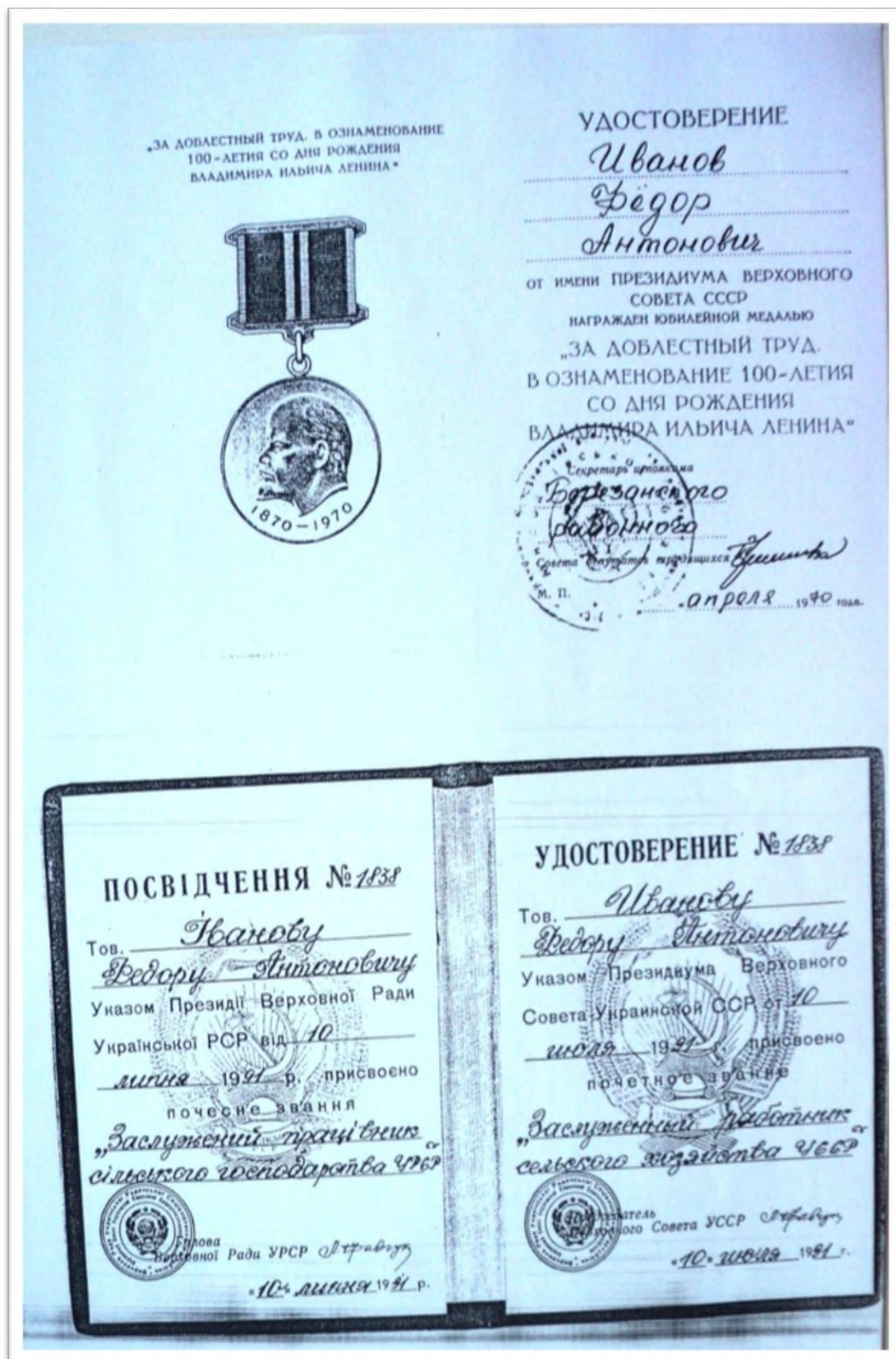

Фото 4. Посвідчення «Заслуженого працівника сільського господарства»

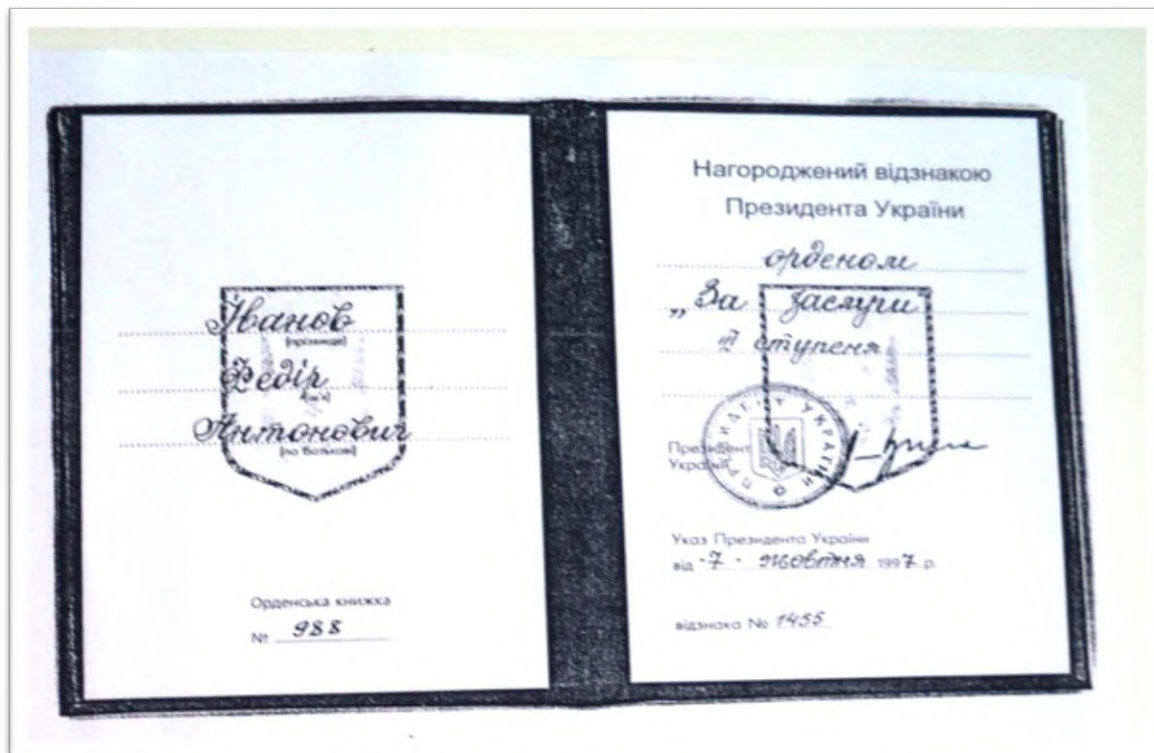

Фото 5. Орден «За заслуги» III ступеня

Фото 6. Орден князя Ярослава Мудрого

Фото 7. Посвідчення Героя України

Додаток ІІ.

Увічнений у бронзі

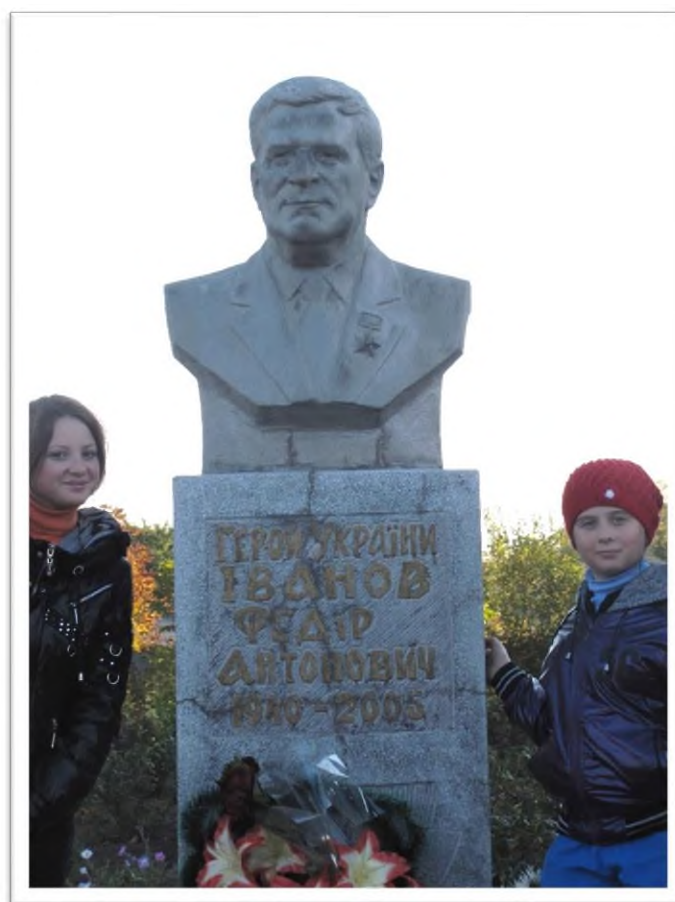

Фото 1. Пам'ятник Герою України Ф. А. Іванову

**КОРИДОР СМЕРТІ ПІД ІЛОВАЙСЬКОМ.
ТРАГЕДІЯ ЧИ ЧЕСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СОЛДАТА?**

*Аліна Пустовар,
Олександра Стародуб,
Любов Рясик*

Людина постає реальним та єдино можливим чинником історії, бо саме вона продукує певні дії та зумовлює ті чи інші сфери суспільного життя та історичної діяльності. У цьому сенсі історія постає як розгортання внутрішніх можливостей людини. Усе, що відбувається в історії, насичене людськими долями, прагненнями, інтересами, зусиллями, стражданнями, діями, оцінками. З іншого боку, історія соціалізує людину і остання постає завжди як людина певної епохи, певного історичного суспільства, учасник конкретної історичної події. Отже, історія постає як конкретна дійсність людини та подій, з якими вона була пов'язана.

Такий підхід і усвідомлення сенсу взаємозв'язків історії та особистості дає нам можливість досліджувати події новітньої історії України саме з погляду історичного краєзнавства. Через знання та розуміння, вивчення життєвої долі та конкретної участі особистості в історичних подіях місцевої історії ми встановлюємо зв'язок її із сучасністю та розуміння загальноісторичних процесів у цілому.

Саме в цьому визначається актуальність теми історико-краєзнавчого дослідження. Краєзнавчий матеріал як важлива складова системи знань із вітчизняної історії виступає засобом конкретизації загальноісторичних подій і засобом активізації пізнавальної діяльності учнів.

Дослідження трагедії подій під Іловайськом має важливе значення в сенсі збереження історичної пам'яті українського народу, вивчення суб'єктивних та об'єктивних факторів, які вплинули на її трагічні наслідки, і щоб правда про цю подію не згинула в лабіринтах державної бюрократичної машини (додаток 1).

Об'єкт дослідження – трагічні події під Іловайськом 2014 року.

Дослідження теми на прикладі життєвої долі Гладкова Андрія Валерійовича дало змогу усвідомити основні аспекти розвитку трагедії під Іловайськом у серпні – вересні 2014 року в зоні бойових дій АТО на Сході України.

Предметом дослідження є причини та наслідки трагедії під Іловайськом.

Аналіз подій та фактів трагічної події показує, яку важливу роль відіграє людина в історії, що саме від її професіоналізму, громадянського обов'язку, честі та гідності залежить розвиток і наслідок історичної події. Ми усвідомили зміст і глибину таких великих національних цінностей, як: любов до рідної землі, матері, сім'ї, родини; що таке національна гордість і патріотизм, громадянська позиція та стійкість, честь українського солдата та офіцера. Набувши вмінь і навичок критичного мислення, ми зуміли побачити чорні й білі сторінки нашої історії, підходити до аналізу історичних подій з погляду суб'єктивності та об'єктивності.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період із жовтня до вересня 2014 року, коли сталася трагедія під Іловайськом, та подій 2015 року, що стосуються долі А. В. Гладкова.

Мета пошукового дослідження полягає в розкритті сутності трагедії під Іловайськом, з'ясуванні причин і наслідків трагедії, висвітленні долі українського солдата Гладкова А. В., який загинув під Іловайськом, виходячи з «коридору смерті».

Досягнення мети передбачає виконня таких завдань:

- удосконалення патріотичного та громадянського виховання молодого покоління на подвигах українського народу України, формування

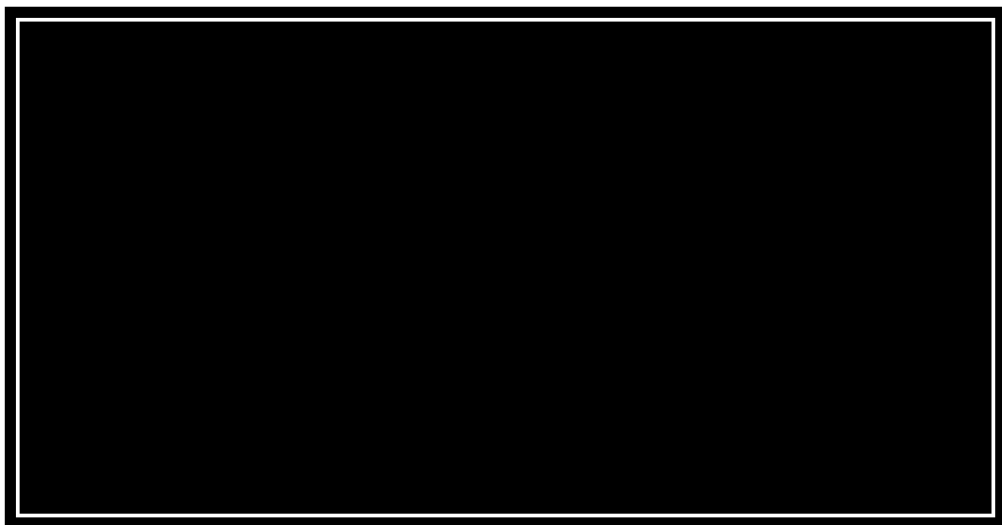
- гармонійно розвиненої особистості через залучення молоді до активної діяльності з вивчення історичної спадщини, історії рідного краю, ознайомлення з трагічними сторінками вітчизняної історії;
- виховання в учнівської молоді патріотизму, любові до України, поваги до уроків минулого;
 - формування в учнів активної громадянської позиції;
 - залучення молоді до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та дослідницької роботи;
 - у рамках напряду провести дослідження сторінок історії України періоду війни в зоні АТО, пов'язаних із прагненням народу України до волі та незалежності, подій і розповідей очевидців про українців – учасників бойових операцій у війні на Сході України;
 - розкрити причини трагедії під Іловайськом, що призвели до загибелі багатьох українських солдатів та офіцерів;
 - проаналізувати наслідки події в контексті патріотизму, виховання в молодого покоління любові до своєї Вітчизни.

Методологічними засадами роботи є принцип об'єктивності та історизму. Для досягнення поставленої мети використано проблемно-пошуковий і комплексний підходи, використані такі методи пізнання, як: аналітичний, системний, порівняльно-історичний, політико-правовий. Поєднання цих методів дало змогу розглянути тему дослідження у взаємозв'язку та схарактеризувати сутність трагедії під Іловайськом.

Стан дослідження теми та її джерельна база. Кількість історичних джерел із розглядуваної теми є досить обмеженою. Ця тема представлена у звітах військового командування Збройних Сил України, матеріалах тимчасової парламентської комісії з аналізу трагедії подій під Іловайськом, спогадах солдатів, хто вижив у «коридорі смерті» під час виходу. Написана книга «Іловайськ» Є. Положієм, в основу якої покладені спогади тих, хто вижив у цій страшній трагедії (С. 1–20).

Практичне значення роботи полягає в тому, що вона написана з метою патріотичного виховання шкільної молоді, збереження історичної правди; її безпосередньо можна використовувати на уроках історії, у виховному процесі, під час проведення уроків пам'яті для розуміння історичних і правових аспектів трагічних сторінок вітчизняної історії.

Зона АТО – це історія про мужність і незламність

Війна – це зло

Сьогодні, як ніколи, повсюди звучать слова «мир», «війна». Горе тим, хто її розпалює. Ніхто не сподівався, що на 23 році Незалежності України її право на власний шлях розвитку доведеться відстоювати зі зброєю в руках. Свою Вітчизну стали захищати юні, незламні, молоді, завзяті та готові власним життям боронити мир та спокій рідної держави – наші хоробрі захисники. У кожного з них різні долі, але всі вони об'єднані любов'ю до Батьківщини, боротьбою за цілісність і незалежність України, за наше щасливе майбутнє. Війна, яка триває нині, – це не жахливий сон, а страшний період нашої історії. Сьогодні молодь стає тією верствою населення, яка відчуває на собі найбільшу відповідальність за майбутнє. Ми говоримо про війну, про солдатів, які зараз боронять незалежність нашої держави для того, щоб життя продовжувалось, щоби світило сонце і сміялись українські діти на своїй рідній землі.

*Нам невідомі всіх їх імена,
Хто їх чекає, хто за ними плаче,
Де їхній дім, як їм болить війна,
Яке в них серце – щире чи терпляче.
Як страшно їм, коли усе горить,
Коли руїни, смерть перед очима,
І як в бою важлива кожна мить,
Які в них білі крила за плечима.
Нам невідомі мрії й здобуття,
Всі їхні рани, всі слова прощання,
Вони – солдати, що кладуть життя,
Заради нас і мирного світання.
І без імен помолимося за них,
За трошки вдачі світлої, простої.
В час зрад страшних і втрат таких гірких,
І без імен вони для нас герої.*

Сьогодні хочеться розповісти про них, героїв АТО. Про тих, хто жив і живе поруч з нами. Баштанщина славна своїми людьми.

Ільницький Сергій Олександрович

Народився 26 червня 1995 року.

Закінчив Баштанську ЗОШ І–ІІІ ступенів № 2 у 2010 році. Здобував професію в Баштанському ПТУ № 9. Перебував у зоні АТО з березня 2014 року в складі 79-ої аеромобільної десантної бригади. Тяжко поранений. Утратив ногу. 02 серпня 2014 року Указом Президента України нагороджений Орденом «За мужність» III ступеня. У зоні АТО постійно перебував в місцях, де на наших захисників на кожному кроці чатувала небезпека. Ніс службу на тих блокпостах, що були найближче розташовані до терористів і сильно прострілювалися ворогом. Часто Сергію доводилося супроводжувати автоколони з боєприпасами, різними вантажами. Під час виконання завдання на кордоні в Луганській області, не

зважаючи на тяжке поранення, забезпечив доставку боєприпасів солдатам. Цей сильний, мужній і не по роках мудрий воїн-десантник вражає своєю силою духу, душевною рівновагою та твердістю віри в Україну (додаток 2).

Бабич Артем Юрійович

Народився 26 березня 1990 року.

Закінчив Баштанську ЗОШ І–ІІІ ступенів № 2 у 2005 році. Здобув професію в Миколаївському державному педагогічному університеті імені В. О. Сухомлинського (учитель фізичної культури та допризовної підготовки). Із 2013 року служив у 79-й Миколаївській аеромобільній окремій бригаді. Перебував у зоні АТО з березня 2014 року. 30 жовтня 2014 року Указом Президента України нагороджений Орденом «За мужність» III ступеня. Брав участь у боях під Мелітополем. На початку війни, як згадує Артем, було дуже важко. Бували випадки, коли солдати були мало забезпечені, зокрема й землерийною технікою; бійцям доводилося рити траншеї, окопи, бліндажі

вручну і часто під шквальним вогнем супротивника. Із тремтінням у голосі пригадує Артем, як від прямого потрапляння снарядів летіли врізнобіч частини тіл воїнів, з якими лише хвилину тому спілкувалися. Військова наука складна, й кожна дрібничка тут має вагу людського життя, і помилки в ній також виправляються лише життями.

Артем зі своїм підрозділом весь час перебував на передовій лінії оборони. Згадує, що на початку війни ворожі обстріли з мінометів, гармат і реактивних установок були щодня, і в бій доводилося вступати по декілька разів протягом дня. Бої велися в основному на відстані 500–1000 м із різних видів зброї, за ворогами спостерігали переважно через бінокль. Тому за таких обставин потрібно було бути вдвічі, а то й у десять разів обережнішим. Як згадує солдат, що ще до перемир'я він брав участь у штурмах; доводилося зі своїм підрозділом захищати відомий усім 31-й блокпост. Після обстрілів зі всіх можливих видів зброї, особливо «Градів», земля навкруги була зорана воронками. На такому полі хлібороб ще довго не зможе сіяти хліб, ще довго метал плугів буде скреготати об метал осколків. Безперервні вибухи ракет із «Градів», автоматні черги, постійний страх за власне життя та життя друзів та слова: *«Мамо, в мене все добре, не хвилюйся!»* – ще довго будуть жити в пам'яті тих, хто пережив страхіття війни в зоні АТО (додаток 3).

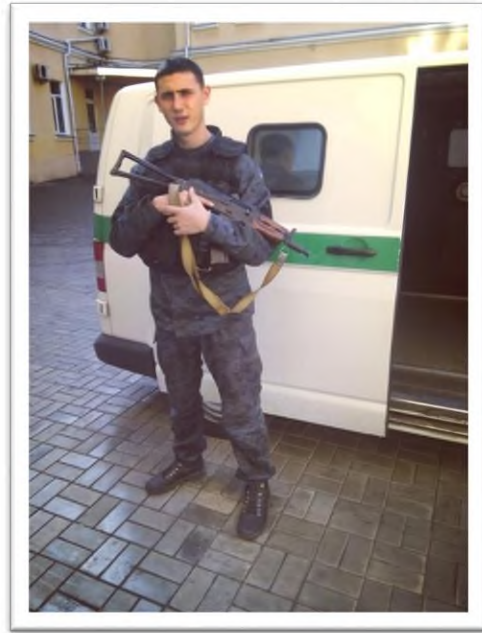
Гутнік Сергій Миколайович

Народився 05 жовтня 1993 року.

Закінчив Баштанську ЗОШ І–ІІІ ступенів № 2 у 2009 році. Здобував освіту в Баштанському ПТУ № 9. Перебував у зоні АТО з 28 червня до 02 вересня 2014 року. Військова частина 3039.

Перебуваючи в зоні АТО, у боях біля села Войкове Сергій потрапив у полон до російських прикордонників. Стояли серед поля, яке з усіх боків було оточене лісом.

Було кілька вишок із кулеметниками. Поле додатково контролювалося гелікоптером та БТР-ом, на якому встановлено прапор Осетії. Три дні солдатів тримали без їжі, давали півторалітрову пляшку води на 20 осіб. Потім видали кожному сухий пайок. Більшість військових, які патрулювали українців, були чеченцями та осетинами. Саме вони були найлютішими в ставленні до полонених. Допитували солдат та офіцерів представники ФСБ. Сильного побиття зазнавали офіцери. Їх нерідко били прикладами автоматів або ж струмом електрошокерів. Метою подібного допиту було одне – зламати командирів. Крім допитів, проводилася агітаційна робота. Пропонували перейти на бік Росії, яка надасть їм безпеку і спокій. Але жоден із полонених на цю пропозицію не пристав.

Хай ніхто не зазнає жахливих лихоліть цієї війни. Страшні картини поранених і полонених бійців, закриті труни на похоронах убитих на цій війні Героїв назавжди залишаться в пам'яті українського солдата... (додаток 4).

На вулицях Баштанки ми часто зустрічали молоду тендітну жінку в чорній хустці. Її очі виражали такий глибокий біль і страждання, що не можна без сліз було дивитися на неї. Яке горе могло так її зламати, мучити, заставити тужити? Чому вона така нещасна? І ми наважилися з нею поговорити.

Оповита невимовним смутком, зі сльозами на очах Тамара Іванівна Гладкова розповіла нам про свого сина Гладкова Андрія Валерійовича, який загинув у серпні 2014 року під Іловайськом, виходячи з «коридору смерті» (додаток 6).

Зі спогадів Тамари Іванівни: «... *Війна в зоні АТО забрала моє щастя, мою надію, опору та любов*». Страшна звістка прийшла в її дім у кінці січня 2015 року. Серед 56 невпізнаних солдатів, які були поховані 01 жовтня 2014 року на Кушугумському кладовищі міста Запоріжжя, є і її син, наш земляк – кадровий офіцер, майор Андрій Валерійович Гладков (додаток 6). Його було впізнано за аналізом ДНК.

Народився Андрій Валерійович Гладков 14 листопада 1976 року в місті Баштанці. Після закінчення Баштанської ЗОШ І–ІІІ ступенів № 2 у 1993 році вступив до Київського військового інституту радіоуправління та зв'язку. У 1998 році молодший лейтенант А. В. Гладков був направлений для проходження військової служби у військову частину 2189 міста Запоріжжя, у якій прослужив 15 років. Після чого був переведений у військову частину міста Дніпропетровська, де він прослужив лише 9 місяців. Молодий офіцер виділявся серед інших високим професіоналізмом, був першокласним знавцем військової тактики та стратегії, усі свої знання передавав молодим солдатам. Майор А. В. Гладков брав участь в охороні південних повітряних кордонів України в період анексії Криму.

Коли над Україною нависла загроза втрати її територіальної та державної цілісності, Андрій Валерійович разом зі своїми солдатами був направлений у зону АТО виконувати священний обов'язок перед Вітчизною. Вірна солдатська дружба та високий професіоналізм командира не раз рятували солдатів та його від смерті. Під Іловайськом вони потрапили в оточення. Небагатьом вдалося вийти з того пекла. Андрій Валерійович не покинув своїх солдатів напризволяще і загинув як Герой, захищаючи єдність і суверенітет України. Він не став зрадником, до кінця був вірний

військовій присязі, відповідальним, порядним, чесним, справедливим і вимогливим до себе і солдатів, які вірили йому як командирі.

«Кто считает, что защита Родины – это дело других, те мне не друзья и даже не знакомые», – це останній запис Андрія Гладкова на його інтернет-сторінці (додаток 6).

Чому ж сталася ця трагедія під Іловайськом, яка забрала життя тисяч молодих громадян нашої держави? На початку серпня 2014 року Генштаб Збройних Сил України у своїй експертній доповіді детально розповів про події серпня – вересня під Іловайськом. У доповіді йдеться про те, що після успішних операцій з узяття в кільце Луганська, Макіївки, Донецька, Горлівки почалися масові обстріли з території Росії. Українське військове керівництво вирішило залишити ділянку кордону Дмитрівка – Довжанський – Червонопартизанськ – Ізварине. За день до початку вторгнення російських військ сектор «Д» був ліквідований через масовий відхід українських військовиків. Після того, як російська армія вторглася на українську територію, сили АТО потрапили в оточення під Іловайськом. За даними Генштабу, втрати серед особового складу українських Збройних Сил України, Національної Гвардії, МВС склали 366 загиблих, 429 поранених, 128 потрапили в полон, ще 158 солдатів уважаються досі зниклими безвісти.

Подіям під Іловайськом дається неоднозначна оцінка. У вересні 2014 року власне незалежне розслідування Іловайської трагедії проводила тимчасова парламентська комісія. Голова комісії Андрій Сенченко оприлюднив проміжний звіт комісії 20 жовтня 2014 року. Головний висновок такий: *через невиконання законів України, у тому числі Закону України «Про оборону», були штучно створені фундаментальні проблеми в обороні країни*. При цьому ніхто з тих, хто приймав рішення під Іловайськом, не визнав своєї відповідальності за події. У Законі України «Про оборону» йдеться про шість ознак військової агресії. Стаття перша Закону говорить, *що якщо має місце хоча б одна з цих ознак, то необхідно вводити воєнний стан*. Були всі підстави ввести воєнний стан, але цього не було зроблено. Такий висновок зробили члени тимчасової парламентської комісії. Питання про кількість втрат під Іловайськом – предмет постійних маніпуляцій. Утрати, за підрахунками комісії, в ході Іловайської операції, яка повинна була відтягнути сили бойовиків із-під Донецька, становлять майже тисячу осіб.

Які висувуються версії трагедії?

1. Офіційна причина Іловайської трагедії – це дії начальника Генерального штабу ВПС України, який дозволив вторгнення на територію України понад 3 500 військовослужбовців регулярної армії РФ без оголошення війни.

2. За другою версією, винен Віталій Комар – командир добровольчого батальйону територіальної оборони «Прикарпаття», який наказав самовільно залишити бойові позиції і це нібито породило ланцюг подій, які призвели до Іловайської трагедії. Екс-комбат своєї провини не визнає. Щоб зберегти життя бійців, які не могли стояти тільки з автоматами й гранатометами проти російських танків і «градів», він дав наказ відступати.

На відрізку кордону в 140 км заходили колони з російською військовою технікою. Іловайськ був оточений 3600-ма російськими військовими з регулярних частин і 5-ма сотнями бойовиків-найманців. Із метою деблокування Іловайська українське командування послало ротну тактичну групу 5-ої бригади, пізніше 92-гу бригаду. Їх послано на вірну смерть...

Згідно з висновками тимчасової парламентської комісії, Іловайська трагедія сталася через цілий ланцюг взаємопов'язаних подій.

Перше – це неприйняття рішень щодо зміни завдання в секторі «Д», у

результаті чого і сталися великі людські жертви; втрата боєздатності багатьох частин; беззахисна оголена ділянка державного кордону.

Друге – це те, що просуватися далі сил в українських солдатів не було. У цей момент треба було приймати рішення: або вводити резерви, або ж прийняти рішення йти з Іловайська. А такого адекватного рішення не було. Це була злочинна бездіяльність українського вищого військового командування.

Третє – не було оперативно розв'язане питання на рівні держави про виведення українських військ із-під Іловайська. Бійцям і командирам, які перебували в оточенні, говорили: *«Чекайте, ідуть переговори»*. Жертви, понесені українською стороною, сталися внаслідок злочинного неприйняття рішення дати відповідь вогнем на російську агресію, наказу про виведення солдатів із зони обстрілу теж не було. Ось так у чистому полі, де через важкий ґрунт окопатися було неможливо, без важкої техніки гинули солдати. А вище військове командування було бездіяльним. Тому українські офіцери, які опинилися в Іловайському котлі, взяли на себе честь і мужність згуртувати навколо себе солдат і стати попереду й триматися до останньої хвилини свого життя, щоб залишитися в пам'яті солдатів, своїх матерів, дітей, рідних офіцерами з великим почуттям військового обов'язку, честі, гідності, великої любові до України. Серед цих офіцерів був і наш земляк Андрій Валерійович Гладков. Рішення про прорив з Іловайського котла прийнято керівником сектора «Б» після консультацій із командирами батальйонів у другій половині дня 28 серпня 2014 року, серед яких був і Андрій Гладков. Подальше перебування в оточенні в умовах гострого дефіциту води, продуктів харчування, а головне – без боєприпасів – було неможливим. Під час виходу з «коридору смерті» почався розстріл українських колон російськими військами з усіх видів зброї. Наші війська героїчно прийняли бій, виходячи з оточення. Загальна чисельність втрат особового складу в двох колонах українських військ, які відступали, за різними оцінками становить від 970 до 1100 осіб.

Іловайська трагедія мала не тільки важкі військові, а й важкі політичні наслідки для країни. Результатом помилок, які були допущені військовим керівництвом країни, стали сотні людських життів і покалічених доль. Саме ті, хто загинув під Іловайськом, – це був форпост нашої оборони, честь і гідність українського народу. Можливо, хтось сьогодні буде говорити, що стало модним розповідати про Героїв, але їхня смерть – це наше мирне життя, це наше майбутнє, здійснення наших мрій і бажань. А їх уже ніколи не буде поруч із нами. Матері ніколи не пригорнуть до своїх грудей своїх синів, діти не почують голос свого тата. Надломилася і віра в народ до влади. Адже за кого стояв Майдан? Які ідеали підняла на найвищий моральний рівень революція Гідності?

Є в нашій історії трагічні події, про які треба знати, про які треба пам'ятати. Ті, хто загинули, зробили все для того, щоб жила наша Україна під мирним небом, єдина, щаслива і процвітаюча. А такою її зробити повинні ми, молоде покоління. І це наш патріотичний обов'язок перед загиблими, бо з їхніх життєвих доль буде складатися новітня історія України.

Трагедія під Іловайськом ще буде довго вивчатися, аналізуватися, і, можливо, замовчуватися. Не будуть згадуватись імена загиблих. Але на місцях, звідки родом Герої Іловайського «коридора смерті», вони повинні жити в пам'яті земляків, молодого покоління як приклад героїзму, служіння Батьківщині, патріотизму.

Прошло вже декілька років із моменту Іловайської трагедії. Для нас сьогодні ця подія – це сплав військової і стратегічної некомпетентності військового командування, сплав зради, можливо відчаю, сплав мужності і хоробрості, честі і гідності українського солдата, сплав фатальних обставин. Іловайськ міг стати останньою точкою війни в питанні визволення Донбасу від терористів і російських загарбників. Але в результаті збігу обставин, у результаті агресії Росії, у результаті

безвідповідальності вищого військового керівництва він став, з одного боку – прикладом трагічних обставин, з іншого – прикладом героїзму. І все це розділило сучасну історію України на дві частини: до і після Іловайська. До цього часу близько 200 солдатів знаходиться в полоні (додаток 5).

Іловайський котел

*Він тихо говорив й палив багато,
І смуток в погляді, у зморшках все чоло.
Розповідав, як загубив він брата,
А їх у нього триста душ було.
Під Іловайськом, в «коридорі», всіх поклали...
Хто був поранений, добили, мов шмаття,
Була домовленість, «зелений» їм давали,
А потім кров'ю вмилась матінка-земля.
Так сталося, що він живим зостався,
Хоч уцілів, але потрапив у полон,
Огідно ворог у лице йому сміявся,
Що підло, низько, розстріляли батальйон.
Рубцем на серці рана гоїтись не буде,
Вона кривавитиме довго, все життя.
Він Іловайськ та побратимів не забуде,
Вони ніколи не підуть у небуття...
Ми також мусимо героїв пам'ятати,
Бо то рубець на тілі нашої землі,
Вони сміливо всі пішли нас захищати,
І найцінніше віддали – життя свої.*

Висновки

Відійшов у вічність, як і всі інші загиблі під Іловайськом, Андрій Валерійович Гладков. Сиротами залишилися дві його донечки, овдовіла дружина, залишилися без сина і брата матуся і брат, яких він дуже любив і був для них міцною опорою. Зі спогадів Марії Іванівни Гладкової «... Про те, що Андрій пішов захищати рідну Україну, ми не знали. Він не говорив про це ні мені, ні дружині. Але серце моє відчувало щось недобре. Молилася за нього кожної хвилини, щоб з сином нічого не трапилося. Андрій намагався дзвонити якнайчастіше. 28 серпня запам'ятала на все життя. Адже в цей день чула я останній раз голос свого сина. Пізно ввечері він зателефонував і сказав лише три слова: «Мамо, я дуже зайнятий». І все. Уже пізніше дізналася, що десь приблизно через чотири години його не стало. З цього часу розпочалися найстрашніші дні. Не могла додзвонитися до сина. 6 вересня зателефонувала невістка і сказала, що мені потрібно зробити аналіз ДНК. На запитання «для чого це потрібно», нічого відповісти не змогла. Тоді трубку взяв якийсь військовий і розповів про те, що мій син був під Іловайськом і його не можуть знайти ні серед живих, ні серед мертвих. І тільки тоді я дізналася, що Андрій був на війні».

28 січня 2015 року, через 5 місяців після загибелі Андрія Гладкова, за ним була відправлена панахида, рідні та близькі окропили сльозами його могилу.

Зі спогадів класного керівника Андрія Гладкова Малярчук Ірини Олександрівни «...Андрій був патріотом від початку і до кінця цих трагічних подій. Ще з дитинства мріяв стати військовим, як і його дядько. Добре навчався, був

хорошим другом і вірним товаришем. У всьому був принциповим і відповідальним. Тому його доля – це не випадковість. Він не міг жити інакше. Він був справжнім офіцером, із високим почуттям честі та гідності. Віддано любив і захищав Україну. Із великою любов'ю і ніжністю ставився до своєї матері та брата».

Указом Президента України від 04 червня 2015 року № 311/2015 «Про відзначення державними нагородами України» за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені під час захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі нагороджено посмертно орденом Богдана Хмельницького III ступеня Гладкова Андрія Валерійовича – майора (додаток 6).

Вічна Слава і Пам'ять нашому землякові – захиснику незалежності та цілісності України. Андрій Васильович щиро любив Україну, український народ і був завжди готовий у будь-який момент до захисту найважливіших цінностей свого життя. Він любив життя і багато хотів устигнути зробити, але ворожий снаряд не дав здійснитися його мріям і задумам. Відповідальний, справедливий, дружелюбний, чесний, порядний, добрий, усміхнений... Саме таким запам'ятали Андрія ті, хто його знав (додаток 6).

Материнський біль від втрати сина не вщухне ніколи. Прощаючись із Тамарою Іванівною Гладковою, ми побажали їй здоров'я, сил і мужності пережити таке страшне горе.

Пам'ять про Андрія Валерійовича Гладкова буде жити в серцях нащадків. Юні, молоді, мужні, незламні наші солдати своїм власним життям боронили мир і наш спокій. У кожного з них різні долі, але всі вони об'єднані любов'ю до рідного краю, до Батьківщини, боротьбою за цілісність і незалежність України, за наше щасливе майбутнє. Нам далі жити за них у корисних і благородних справах для Вітчизни.

Наш патріотичний обов'язок – зберегти мир і цілісність держави, в ім'я чого вони віддали своє життя, змушують нас дивитися на світ іншими очима.

Працюючи над темою дослідження, ми усвідомили, що ця страшна неоголошена війна забрала тисячі життів українців, які були найкращими – цвітом нашої нації. Не думаючи про своє життя, вони за першим покликом стали на захист Батьківщини. Ми усвідомили справжню ціну людській гідності, мужності, справжню ціну любові до України (додаток 7).

Ми любимо тебе, рідна Україно! Це биття сердець зливається у велику всеохопну любов до рідної землі – патріотизм. Зі сходу на захід, із півночі на південь українці єдині у своєму прагненні до миру, у глибокому переконанні, що Україна – єдина країна. І не важливо, в якому куточку України ми живемо, якою мовою звертаємося до Бога, головне, що ми всі просимо Його зберегти Україну, залишити живими її синів, які сьогодні боронять свою землю від терористів і російських найманців. Бо дорогу ціну – ціну життя – заплатили і платять справжні патріоти за прагнення свого народу стати на європейський шлях розвитку, шлях гідного розвитку держави – єдиної, цілісної, неділимої, вільної України.

Слава Україні! Героям Слава! Зараз для нас це не просто модне гасло, патріотична кричалка. Це священні та сокровенні слова про найсвятіше – Україну і її героїчних синів, тому промовляємо їх із глибоким почуттям любові та вдячності.

Роботу написали. Виступили з дослідницьким проектом перед громадськістю Баштанки, у школах, на учнівських красназавчих конференціях. Опублікували матеріали в місцевій пресі. Постійно навідуємося до рідних наших героїв, аби вислухати, поспівчувати, допомогти. А на душі легше не стає.

Хіба лишень сподіваємося, що це дослідження, зібраний матеріал не пропадуть на марне. Хтось із учителів, школярів, просто небайдужих людей

прочитають цю роботу і розкажуть іншим. Про страшну трагедію нашого народу, про мужніх синів України і про ганебну зраду деяких високопосадовців... Там – під Іловайськом...

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коровська Н. Є. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії / Н. Є Коровська // Ужгород.– 2013. С. – 3–6.
2. Петруненко В. М. Роль особи в історії / В. М. Петруненко // Інтернет-посилання.
3. Положій Є. Іловайськ. / Є Положій. – Івано-Франківськ, 2015.– С. 1–20.
4. Доповідна записка Генштабу України про події під Іловайськом // Інтернет-посилання.
5. Висновки тимчасової парламентської комісії про події під Іловайськом // Інтернет-посилання.
6. Матеріали Інтернет-сайту міста Баштанки.
7. Спогади воїна АТО С. Ільницького.
8. Спогади воїна АТО А. Бабича.
9. Спогади воїна АТО С. Гутніка.
10. Спогади матері А. В. Гладкова – Гладкової Тамари Іванівни.
11. Спогади класного керівника А. В. Гладкова – Малярчук Ірини Олександрівни.

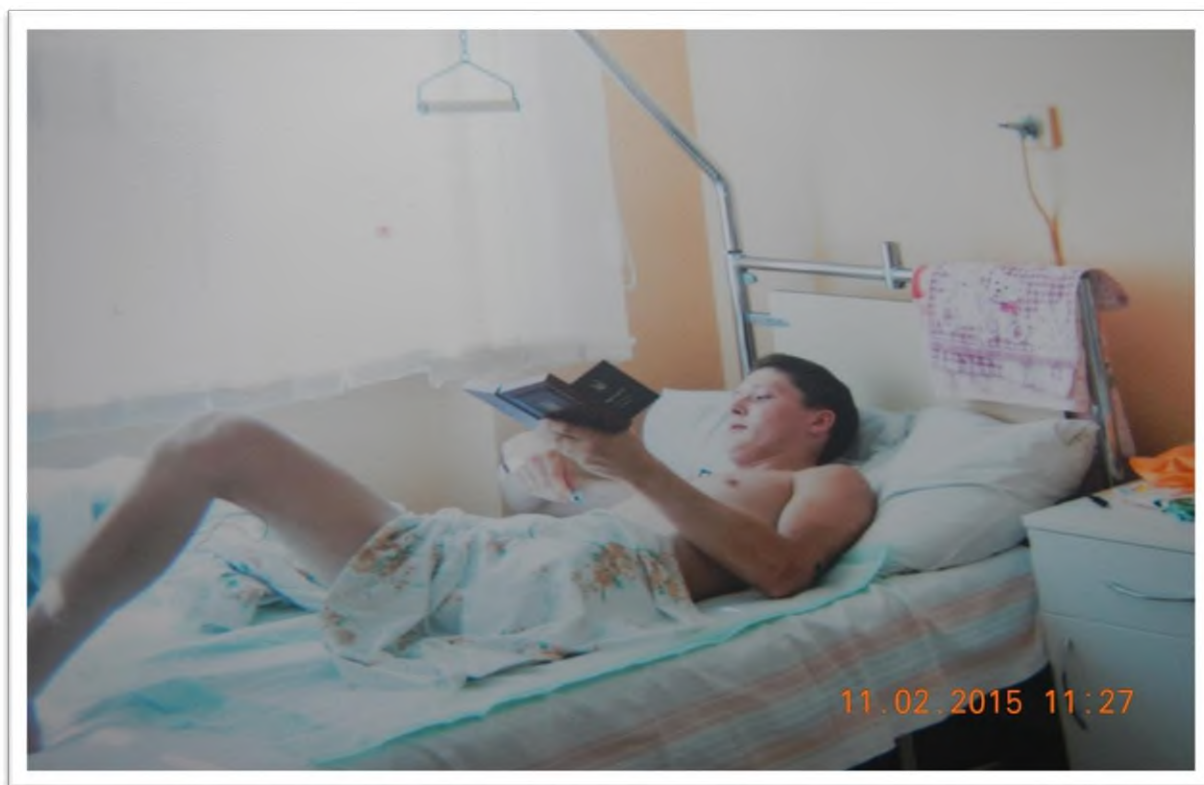

Додаток 1

План пошукового дослідження

1. Опрацювання джерел «Історичне краєзнавство і його роль у розвитку пізнавальних здібностей учнів».
2. Опрацювання джерел про Іловайську трагедію: Інтернет – посилання; книга Є. Положія «Іловайськ»; матеріали сайту м. Баштанці.
3. Зустріч із воїном АТО С. Ільницьким. Запис спогадів.
4. Зустріч із воїном АТО А. Бабичем. Запис спогадів.
5. Зустріч із воїном АТО С. Гутніком. Запис спогадів.
6. Дослідження про загибель майора А. В. Гладкова в Іловайському котлі, уродженця м. Баштанка.
7. Зустріч із матір'ю А. В. Гладкова – Гладковою Тамарою Іванівною. Запис спогадів про сина.
8. Зустріч із класним керівником Гладкова А. В. – Малярчук Іриною Олександрівною. Запис спогадів.
9. Написання пошуково-дослідницької роботи.

Фото про с. Ільницького

Сергій на лікуванні в м. Києві

*Сергій отримує орден «За мужність» III ступеня.
Нагороду вручає Президент України П. Порошенко*

Орден «За мужність» С. Ільницького

Сергій продовжує своє служіння Україні
(він член параолімпійської збірної України з плавання)

Фото про А. Бабич

Орден «За мужність» III ступеня (нагорода А. Бабича)

Бій під Маріуполем

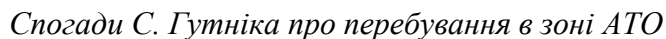
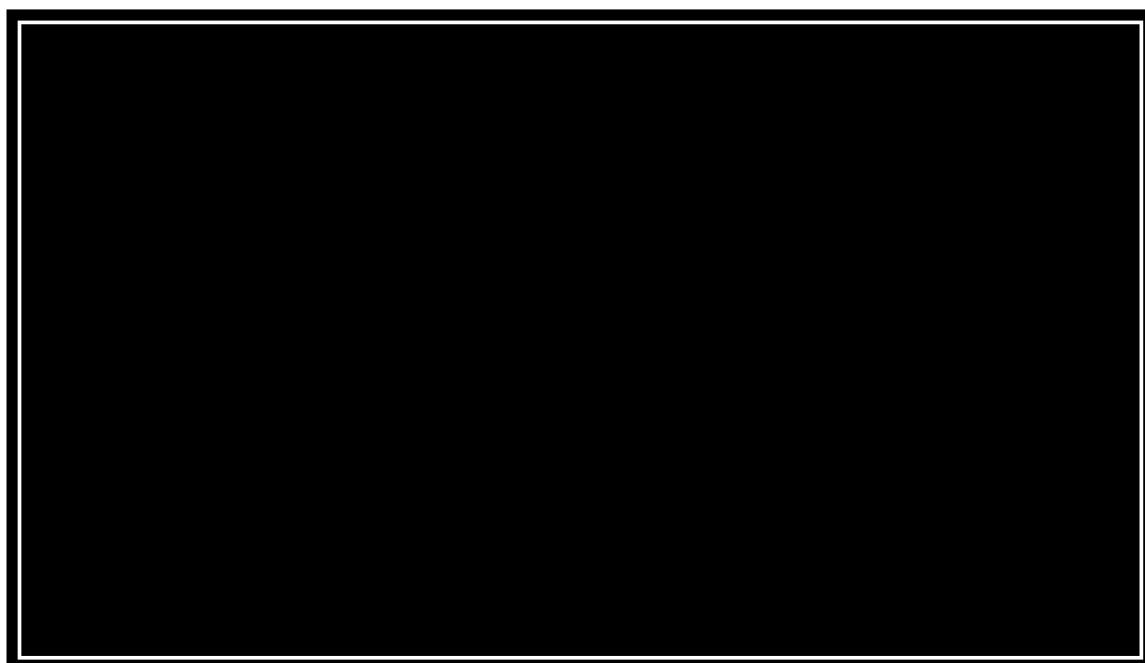

Фото про «Коридор смерті» під Іловайськом

Іловайський котел

Іловайський котел

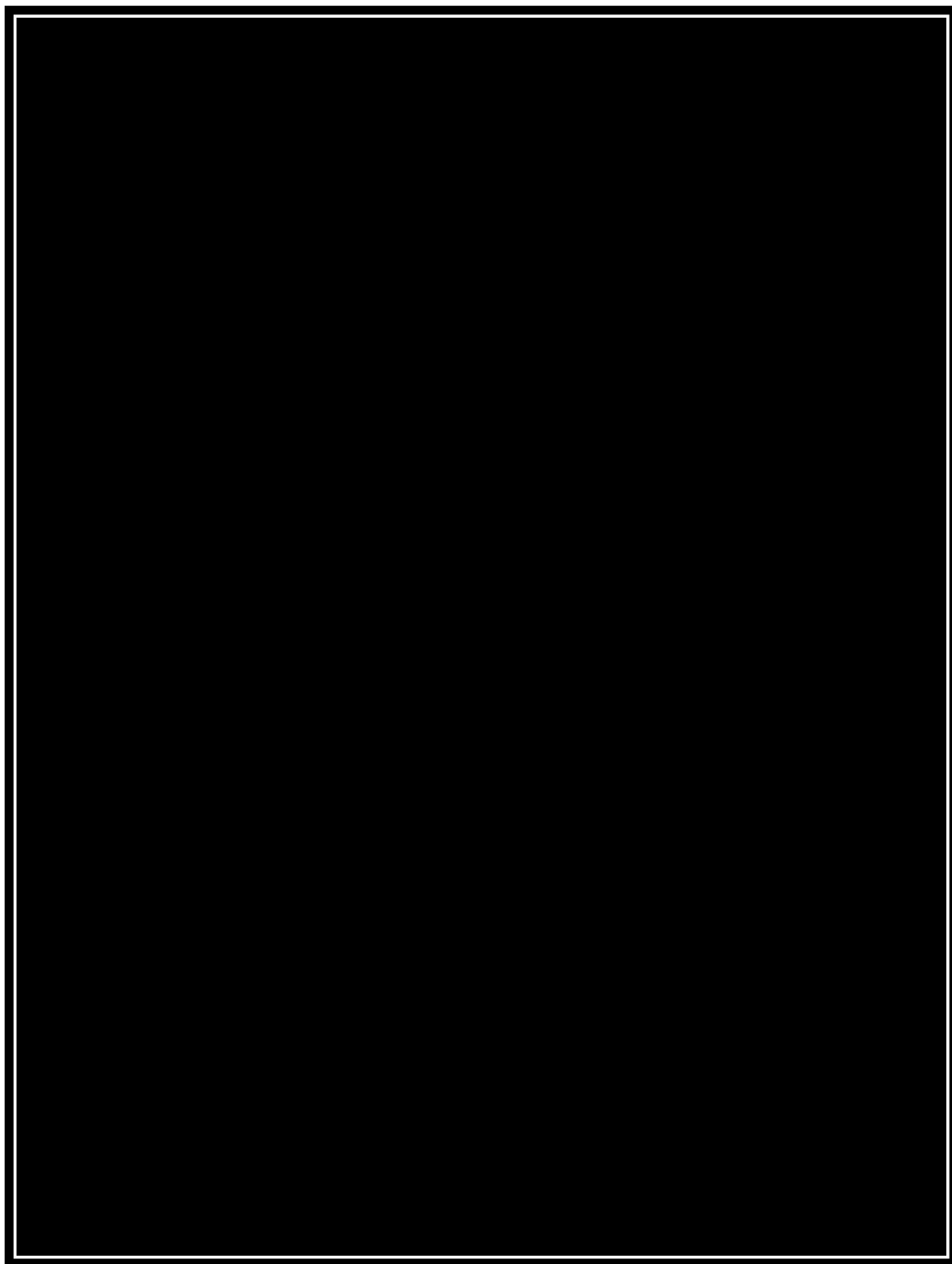
Вони загинули під Іловайськом

Іловайський котел

Фото документи про А. В. Гладкова

*Майор А. В. Гладков
(загинув під час виходу з «коридору смерті» під Іловайськом)*

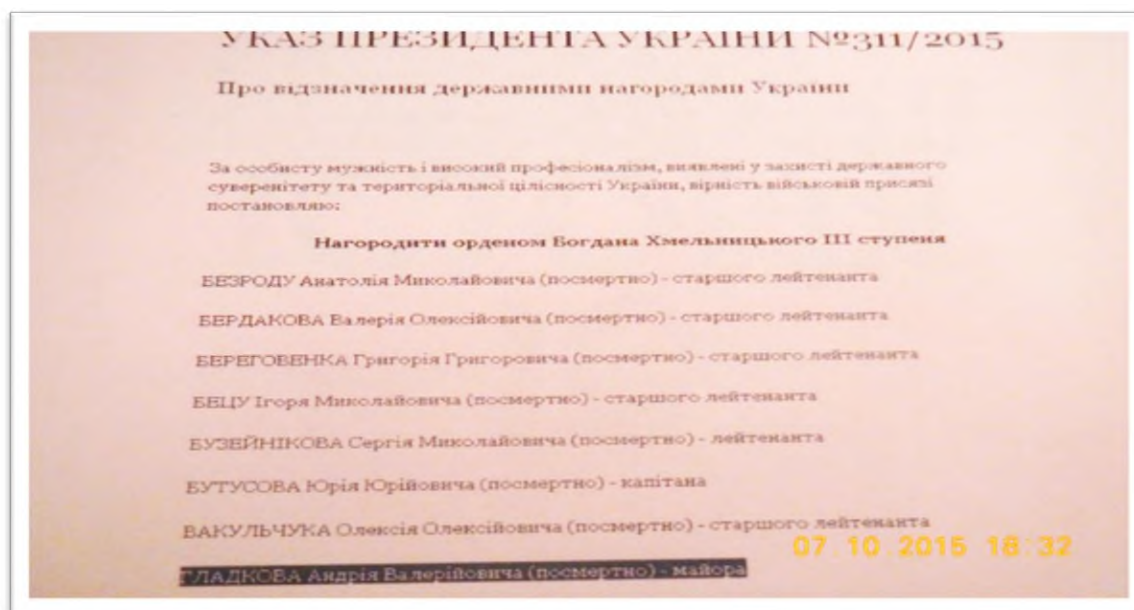
Мати А. В. Гладкова – Т. І. Гладкова з синами

А. В. Гладков зі своїм молодшим братом

Повідомлення про смерть А. В. Гладкова

*Повідомлення про нагородження А. В. Гладкова
Орденом Б. Хмельницького III ступеня (посмертно)*

на його Інтернет-сторінці

Райдержадміністрація, районна та міська ради, районний військовий комітет, трудовий та учнівський колектив редакції районної зети «Голос Баштанщини» з глибоким сумом сповіщають трагічну звістку, що прийшла з Баштанської землі, – серед 56 загиблих солдат, яких було заховано 1 жовтня 2014 року в м. Запоріжжя Кушугумському кладовищі, є земляк – кадровий офіцер, майор

ГЛАДКОВ
Андрій
Валерійович

й загинув 29 серпня при виході через «коридор смерті» в російському напрямку. Його було опізнано за аналізами ДНК.

Андрій Валерійович Гладков народився 14 листопада 1977 року в м. Баштанка. Після закінчення Баштанської ЗОШ №2 в 1995 році вступив до Київського військового інституту радіоуправління (КВІРУ). В 1998 році молодший лейтенант А. В. Гладков направлений для проходження служби у військову частину в м. Запоріжжя, де прослужив 15 років. Всі свої знання передавав молодим солдатам.

Майор А. В. Гладков брав участь в охороні південних рубежів України в період анексії Криму.

Коли над рідною Україною нависла загроза, Андрій Гладков разом з солдатами був направлений в зону АТО виконувати свій обов'язок. Вірна солдатська дружба та високі

А. В. Гладков буде жити у нашій пам'яті

Любий, синочку! Від тебе немає ніякої звісточки, телефон мовчить. Пишу тобі листа, не знаючи, прочитаєш ти його чи ні. Мені чомусь так страшно, страшно від власних думок, які так бентежать мені душу. Постійно, згадуючи наш час, прожитий разом, я чую твій веселий сміх, бачу твою милу посмішку, ти ніколи не бував сердитий. Без тебе дім став, наче пустий. У всіх речах, які ти залишив вдома, зберігається часточка твоєї душі та любові.

Образ твій стоїть переді мною в кожному місці, де працював, навчався, займався спортом, відпочивав зі своїми друзями, сім'єю. Я горда тим, що ти став військовим, є прикладом для свого брата, який у всьому хоче бути схожим на тебе. Дякую за гарну дружину, яка стала мені рідною донечкою, за гарних онучок – ангелочків, для яких ти є чудовим і люблячим татком.

Сьогодні отримала страшну звістку про тебе. Ти був на війні і пропав безвісти. Невже може статися найстрашніше? Я молюся за тебе, мій синочку, думаю дні і ночі, і прошу Бога повернути мені живим.

Думаю, як то важко було тобі далеко від рідного дому, від сім'ї, від друзів захищати свою рідну землю. Ту українську землю, де ти народився, де ти жив радісно, не думаючи, що в мирний час буде війна, і що прийдеться залишити все рідне і йти на страх, на ризик, захищаючи своїх рідних, друзів, Батьківщину. Я горджуся і пишаюся тобою за твою хоробрість, за твою сміливість, за твою сердечну совість, за твою честь і гідність, за прагнення захистити нас, щоб ми жили під мирним світлим небом. Я в розпачі молюся Богу за тебе, щоб він тебе захистив від ворожих куль, щоб Ангели-хоронителі уберегли тебе від смерті. Я вірю тобі, як і вся Україна наша, що ми переможемо ворога і настане мир на нашій землі і ти повернешся додому до рідних із перемогою, де тебе зустрічатимуть Героєм.

І нехай тоді всі земні квіти схиляться до твоїх ніг, а усміхнене сонечко обцілує тебе своїми променями, а Україна, як і ми, буде гордитися тобою.

Я чекаю на тебе, повертайся додому живим!

Куточок пам'яті Героям АТО у Баштанській ЗОШ І–ІІІ ступенів №1

Члени пошукової групи Баштанської ЗОШ І–ІІІ ступенів №1 –
Пустовар Аліна та Сердюк Олександра – учениці 10-А класу

**ЛЕГЕНДАРНА ЯХТА
(ІСТОРІЯ ЯХТИ «ІКАР»)**

*Варвара Барашикова,
Ірина Василенко*

Нашому місту належить першість у відправленні навколо земної кулі яхти «Ікар», що була спроектована під керівництвом викладача Миколаївського кораблебудівного інституту Бориса Степановича Немирова та побудована на суднобудівних заводах Херсона та Миколаєва. Це унікальне плавання, яке відбулось у 1987–1988 рр., стало справжнім подвигом його екіпажу. 17 січня 2019 року Борисові Немирову виповнилося би 86 років, а 31 липня 2018 року в Миколаєві відзначили 30-ту річницю з дня повернення легендарної яхти з кругосвітньої подорожі.

Актуальність статті

Подорож «Ікара» є своєрідним відкриттям «нової ери» – першим спортивним та аматорським плаванням навколо земної кулі на яхті. Творцями «Ікара» були викладачі та студенти Миколаївського кораблебудівного інституту. Яхту спроектували в студентському конструкторському бюро, яке очолював Борис Немиров – педагог і одночасно майстер спорту з солідним яхтовим стажем. Історія легендарної яхти – це ще одна героїчна сторінка історії міста Миколаєва, яке завжди пишалось своїми суднобудівниками та великими особистостями.

Мета статті

Розглянути історію створення та подорожі яхти «Ікар», ознайомитися з життєвим шляхом капітана яхти «Ікар» Бориса Немирова та членів екіпажу.

Історія будь-якої яхти нерозривно пов'язана з її капітаном та екіпажем. Історія «Ікара» – це продовження історії іншої миколаївської яхти – яхти «Арктика», на якій плавав Немиров. Завершивши атлантичний похід на яхті «Арктика» у 1978 році, яхтовий капітан Борис Немиров із групою ентузіастів створює проєкт нової яхти, яка була здатна пройти всі океани.

Борис Степанович Немиров народився у 1934 році в місті Болотному Новосибірської області. Мрія з'явилась у нього ще в шкільні роки, коли про море тільки читав у книгах. Сибірський хлопчина, закінчивши у 1951 році школу, вирішив відправитися на південь СРСР. Уперше Немиров побачив море в Одесі. А дізнавшись, що в Миколаєві є кораблебудівний інститут, вирішив спочатку навчитися будувати кораблі, а вже потім на них плавати. Суднобудування та захоплення вітрильним спортом припало до душі. Успішно закінчивши Миколаївський кораблебудівний інститут, молодий інженер спершу став працювати помічником майстра на Чорноморському суднобудівному заводі. Згодом це стало в пригоді для практичного пізнання суті професії корабеля. У 1957 році він обійняв посаду конструктора ЦКБ «Прогрес», начальника одного з його секторів. Із 1966 року Борис Немиров навчався в очній аспірантурі МКІ, одночасно працював на кафедрі конструкцій корпусів судових пристроїв. Із 1970 року – викладачем МКІ та науковим керівником студентського конструкторського бюро «Яхта», яке займалося розробкою проєктів вітрильно-моторних нетипових суден.

Не на порожньому місці, а вже з накопиченим багажем знань і досвіду Немиров рухався до заповітної мети – кругосвітньої подорожі. Допомогли всі: керівництво інституту, міська та обласна влада, суднобудівники. У миколаївському яхт-клубі яхти, подібної до «Ікару», не було.

Протягом років підбиралася команда, і протягом років капітан відточував своє вміння. Походи по Чорному морю, перегони, ознайомлення з іншими кругосвітніми подорожами. Із Георгієм Георгієвим, болгарським яхтсменом, що здійснив плавання навколо земної кулі наодинці, Борис Степанович був знайомий особисто.

Робота над проектом тривала два роки. 04 липня 1984 року яхту спустили на воду. Що ж таке яхта «Ікар»? Це сталеве двощоглове вітрильне судно, призначене для навчальних, спортивних і туристичних плавань, виконання науково-дослідних робіт. Довжина яхти – 16 метрів, площа – 150 квадратних метрів. Яхта обладнана супутниковою системою навігації. Зв'язок із «Ікаром» здійснювався через зустрічні судна. Місяці випробувань, а 19 грудня «Ікар»... вибухнув. На той час на яхті був лише Немиров, який отримав контузію, але не відмовився від мети. Яхту реконструювали на Херсонському суднобудівному заводі, потім – у Миколаєві на заводі імені 61 Комунара. У щоденнику Борис Немиров написав: «О життя! Воно прекрасне й дивовижне! Літаю верх та вниз...Високо забрався. Зазіхнув на багато. Боляче падати...».

Терміни виходу «Ікара» з різних причин відсувалися. І, нарешті, 09 вересня 1987 від причалу Миколаївського яхт-клубу яхта відійшла в кругосвітнє плавання, перше кругосвітнє плавання яхти з Радянського Союзу. Коли на причал яхт-клубу привезли все необхідне для плавання, – для цього знадобилося дві вантажівки, – важко було повірити, що яхта вмістить усі припаси. Однак усе необхідне добре розмістилося на «Ікарі».

На борту було 9 осіб. До складу екіпажу входили: капітан Борис Степанович Немиров, старший помічник Анатолій Кузнецов, вахтові помічники – Олександр Кузнецов, Андрій Марков, Станіслав Черкес, боцман Володимир Терняк, штурман Борис Яковлев, матрос Олександр Плякін і доктор Сергій Прусов.

Пройшовши по маршруту Миколаїв – Середземне море – Гібралтар – Канарські острови – мис Доброї Надії – Австралія – Мис Горн – Середземне море – Миколаїв, обігнувши земну кулю за 325 діб і подолавши в цілому 31 тисячу морських миль, яхта «Ікар» здійснила першу в СРСР кругосвітню подорож і, овіяна славою, повернулася додому 31 липня 1988 року. Цей похід моряки присвятили 200-річному ювілею заснування Миколаєва. Таке видатне досягнення навіки вписало «Ікар» в історію вітрильного мореплавства. 7 членів екіпажу отримали звання майстрів вітрильного спорту, а капітану, старшому помічнику Анатолію Кузнецову і боцману Володимирі Терняку було присвоєно звання заслужених майстрів спорту СРСР.

Капітан яхти «Ікар» Борис Немиров у своїх спогадах пише: «Ми вийшли з Миколаєва 09 вересня 1987 року. 13-го прибули у Варну, де відвідали яхт-клуб, який названо на честь видатного мореплавця Георгія Георгієва. Побували на могилі Георгієва, поклали квіти. Болгарські колеги подарували нам великий портрет Георгієва – він весь час висів у нас у кубрику.

Ділянку Чорного моря, протоку Босфор і Мармурове море пройшли досить швидко. За протокою Дарданелли, в Егейському морі, вітер трохи вщух, і наш хід став повільним. У Середземному було перше серйозне випробування. У районі Картахени, на південний схід від узбережжя Іспанії, вночі абсолютно раптово налетів шалений шквал. Вив вітер, наш «Ікар» кидало в різні боки, ніби гусяче перо. Утім, обійшлося... Гібралтар пройшли без пригод. На Канарські острови прибули 16 жовтня. Поповнили запаси провізії, питної води, підремонтували трохи судно та через чотири дні знову вийшли в море. 08 листопада перетнули екватор. Далі був довгий шлях навколо мису Доброї Надії на Тасманію. У Хобарт прийшли вже 7 лютого 1988 року. Після двотижневої стоянки, під час якої відремонтували та частково замінили вітрила, а також поповнили запаси продуктів харчування й води, взяли курс на мис Горн. А

побачили це видатне місце 26 березня о 21 годині 30 хвилин за московським часом. Таким чином, відстань від Тасманії до Вогняної Землі – 6 100 миль – ми подолали, на мій погляд, досить швидко – за 35 діб. 15 квітня в точці з координатами 30° південної широти і 15° західної довготи ми перетнулися – тобто замкнули кільце навколо кульки. Тут ми вже були 29 листопада 1987 року, – отже, «чиста» кругосвітка тривала в нас 137 діб. А 25 квітня ми кинули якір біля острова Святої Єлени, звідки рапортували в Москву про проходження кругосвітнього маршруту. Подальші терміни такі: 29 травня – Канарські острови, 17 червня – іспанський порт Сеута, 7 липня – Мальта, а 12 липня о шостій годині вечора пришвартувалися в Афінах. Через тиждень увійшли в протоку Дарданелли, де зустрічна течія досягає 4 вузлів, і ніч провели на якорі. 20 липня минули Дарданелли, близько опівночі наступного дня кинули якір біля входу в Босфор, а на світанку пройшли протоку за 5 годин. 23 липня були вже у Варні, а 30-го – у Дніпровському лимані».

Наймолодший член екіпажу інженер-океанолог Олександр Плякін працював в Атлантичному науково-дослідному інституті морського рибного господарства та океанографії міста Калінінграда. Він поїхав у відрядження на «Ікар» для проведення наукових досліджень. У його обов'язки входили спостереження за морською флорою та фауною, збір даних про кліматичні та погодні умови, забруднення Світового океану. Олександр, коли в нього видавалася вільна хвилина, постійно вів щоденникові записи, намагався фіксувати всі свої спостереження. Він описував ссавців, стежив за їх поведінкою. Після подорожі Плякін розповідав, що найбільшу небезпеку для плавання малого судна у відкритому океані представляли зустрічі з китами, а екіпаж постійно був наготові, аби уникнути зіткнень із гігантами. Як тільки за курсом з'являвся полосатик – тут же обходили його за кілька миль стороною. Одного разу в Індійському океані, у районі острова Кергелен, прямо перед носом раптово сплив величезний сейвал, і екіпажу довелося круто змінити курс. На південь від Африки «ікарівці» спостерігали справжній спалах життя на поверхні океану: там було велике скупчення дельфінів і китів, над яким кружляли величезні зграї морських птахів. На захід від островів Зеленого Мису часто зустрічали летючих риб, які з шумом вилітали з-під носа «Ікара», а ночами падали прямо на палубу. Цих риб збирали, солили, а потім їли.

22 грудня на «Ікарі» сталася надзвичайна подія. Проходячи повз цистерни з питною водою, старший помічник Анатолій Кузнецов виявив, що пробка зникла. Мабуть, це сталося під час сильної хитавиці. З найбільшої цистерни, яка вміщала близько 400 літрів, половина вмісту пішла в море. Усього на яхті було сім цистерн. Загальне споживання води на людину складало два літри на день. Кожен міг розпоряджатися ними як хотів: мити голову, руки, використовувати для приготування їжі тощо. Але тепер питання витрачання води стали вирішувати спільно. Спочатку планувався захід у Веллінгтон. Однак до столиці Нової Зеландії було ще далеко, і капітан віддав наказ вирушити в Хобарт. В адміністративному центрі Тасманії витягли яхту з води, очистили корпус від черепашок, заново пофарбували його, пошили нові вітрила, поповнили запаси провіанту, питної води та вирушили далі. В одній із тасманійських газет писали, що ніби в яхтсменів із СРСР були великі труднощі з водою, нібито капітан мало не по краплині видавав її екіпажу. Це, звичайно ж, було не так. Норма два літри в день на людину дотримувалася неухильно.

У Тихому океані екіпажу весь час доводилося боротися з негодою, адже пориви сильного вітру досягали 9–10 балів. Було дуже холодно, ішов сніг, налітав град упереміш із дощем, рідко показувалося сонце, і яхту часто захльостувало водою. На ділянці від Хобарту до мису Горн у «Ікара» була досить велика швидкість – приблизно 180–200 миль на добу.

Назустріч «Ікару», що повертався з кругосвітньої подорожі, вийшло кілька яхт і катерів. Вони супроводжували легендарний екіпаж до самого Миколаєва. У рідному місті на судах, які стояли біля причалів, у повітря злітали ракети, чулися гудки вітання. Так закінчився великий похід яхти «Ікар».

З того часу Міжнародна асоціація навчальних вітрильних суден стала запрошувати «Ікар» до участі у своїх регатах. Двічі миколаївці скористалися цими запрошеннями. У 1992 році «Ікар» брав участь у гранд-регаті «Колумбус-92», присвяченій 500-річчю відкриття Америки, а у 2000 році став учасником регати «Третє тисячоліття під вітрилами», більше відомої як «Рейс-2000». Від України в цю регату відправився тільки наш «Ікар», під його вітрилами йшла вже молода команда. Миколаївській команді пощастило доторкнутися до колишньої слави «Ікара», а значить, її члени теж назавжди стали «ікарівцями».

Про кругосвітню подорож нашої легендарної яхти написано три книги: «На «Ікарі» навколо світу» – автор Борис Немиров, «За межею Великого кола» – автор Олександр Плякін та «На високій хвилі», автор Олександр Кузнецов. Також до книги «ЯХТ-КЛУБ. Матеріали з історії вітрильного спорту в миколаївському яхт-клубі» увійшли записи 1987–1988 років із щоденника боцмана Володимира Терняка.

До речі, довгий час яхта «Ікар», якій потрібні були реконструкція та ремонт, стояла як нагадування про славетну історію миколаївського вітрильного спорту. Але 22 вересня 2018 року яхта, на якій 30 років тому здійснили подорож навколо світу, вийшла на старт традиційної вітрильної регати «Кубок імені адмірала Макарова», що відкрилася в яхт-клубі.

До речі, 21 вересня в Національному університеті кораблебудування відбувся урочистий захід, приурочений 30-річчю цієї історичної події. На згадку про подорож в університеті відкрили пам'ятний стенд, присвячений яхті «Ікар», а також провели засідання круглого столу, гостями якого стали четверо з семи безпосередніх учасників експедиції: старший помічник Анатолій Кузнецов, помічники капітана Станіслав Черкес та Олександр Кузнецов, судновий інженер Андрій Марков.

«У нас є задумка, плани про відновлення яхти «Ікар». Можу сказати, що «Ікар» ще візьме участь у регаті та буде неодноразово борознити моря й океани», – заявив ректор університету Євген Трушляков.

Чому яхту називали «Ікар»? Адже, як відомо, герой античного міфу, що злетів до неба на крилах, упав у море та загинув. Це питання ставили Борисові Степановичу Немирову і перед, і після плавання. Капітан завжди відповідав на нього так:

– «Ікар» – це не людина. «Ікар» – це стан душі.

Борисові Немирову в миколаївському яхт-клубі встановлено пам'ятну дошку.

Практичне значення дослідження полягає в зверненні уваги громадськості до легендарних подій, які відбувалися в нашому місті. Також цей матеріал можна використовувати на заняттях з історії рідного краю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Немиров Борис Степанович // Николаевцы. 1789–1999 : энцикл. словарь. – Николаев, 1999. – С. 242.
2. Немиров Б. На «Икаре» вокруг света / Б. Немиров. – Николаев : Атолл, 1992. – 38 с.
3. Терновский М. Под парусами «Икара» – в Америку : путевые заметки / М. Терновский. – Николаев : Атолл, 2001. – 80 с. : ил.
4. Аров Б. Славный путь отважного капитана : [умер прославленный капитан яхты «Икар» Борис Немиров] / Б. Аров // Южная правда. – 2013. – № 118 (24 окт).

– С. 4 : фот.

5. Агеев Ю. Здравствуй, «Икар»!...: [история легендарной яхты «Икар»] / Ю. Агеев // Южная правда. – 2006. – № 97 (31 авг.). – С. 6.

6. Аров Б. Только смелым покоряются моря...: из дальних странствий возвратился «Икар»/ Б. Аров //Южная правда. – 2000. –7 нояб. – С. 1, 4.

7. Виноградова А. 100 тысяч миль. Другого счета нет : [Александр Плякин о своем кругосветном плавании на яхте «Икар» в книге «За чертой Большого круга»] / А. Виноградова // Вечерний Николаев. – 2002. – 4 апр.

8. Виноградова А. Человеческий фактор : [к 70-летию бессменного капитана яхты «Икар» Бориса Степановича Немирова] / А. Виноградова // Вечерний Николаев. – 2004. – 17 янв. – С. 3.

9. Горбуров Е. Легендарная яхта «Икар» в фалеристических памятках конца XX – начала XXI столетия / Е. Горбуров // Вечерний Николаев. – 2015. – № 5 (15 янв.). – С. 5 : фот.

10. Золотухин А. Кому он нужен, этот «Икар»? : [о судьбе яхты «Икар» и ее капитана Б. С. Немирова] / А. Золотухин // Вечерний Николаев. – 2007. – № 43 (14 апр.). – С. 3.

11. Капитана яхты «Икар» Немирова увековечат в Николаеве // Николаевские новости. Спорт. – 2014. – № 124 (14 окт.). – С. 4.

12. Мацкевич В. «За тех, кто в море» : памяти Бориса Немирова / В. Мацкевич // Южная правда. – 2014. – № 130 (28 окт.). – С. 4 : фот.

13. Мирошниченко А. 6000 миль под парусами : [о книге Михаила Терновского «Под парусами «Икара» – в Америку»] / А. Мирошниченко // Вечерний Николаев. – 2004. – 16 окт. – С. 3.

14. Немиров Б. Борис Немиров : «Всем николаевцам – мои добрые пожелания!» : [письмо накануне Нового года от капитана легендарной яхты «Икар»] / Б. Немиров // Вечерний Николаев. – 2009. – № 151 (31 дек.). – С. 4.

15. Немиров Б. Морские дороги «Икара» : о Рейсе–2000 и перспективах на 2002 год / Б. Немиров // Южная правда. – 2001. – 10 нояб. – С. 3.

16. Памяти Бориса Немирова : [открытие мемориальной доски почетному гражданину города Николаева, капитану легендарной яхты «Икар» Борису Немирову. Автор мемориальной доски Виктор Макушин] // Вечерний Николаев. – 2015. – № 50 (7 мая). – С. 8 : фот.

17. Прокопенко А. Экипаж легендарного «Икара» снова вместе : 19 марта в Николаевской областной универсальной библиотеке им. А. Гмырева прошла встреча с членами экипажа легендарной яхты «Икар» / А. Прокопенко // Наш город. – 2015. – № 12 (25 марта). – С. 16 : фот.

18. Серебрякова Т. Под парусами «Икара» : [встреча с «икаровцами» в Николаевской областной универсальной научной библиотеке им. А. Гмырева] / Т. Серебрякова // Южная правда. – 2015. – № 28 (12 марта). – С. 3 : фот.

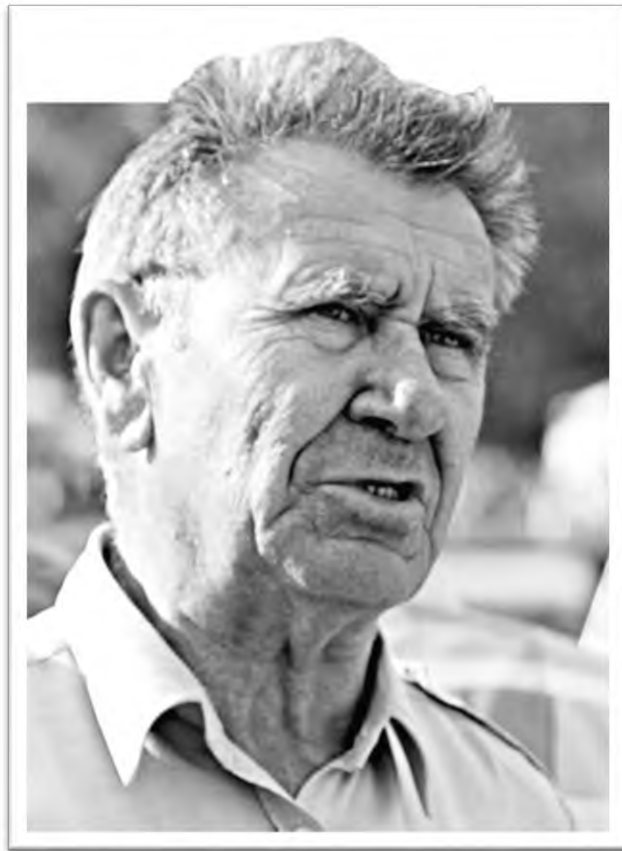
19. Ушел капитан николаевского «Икара» Борис Немиров // Николаевские новости. – 2013. – № 131 (30 окт.). – С. 3.

20. Христенко В. Что делать с «Икаром»? Установить как памятник! Памятник чему? / В. Христенко // Вечерний Николаев. – 2007. – № 48–49 (26 апр.). – С. 5.

21. Христова Н. 20 лет назад «Икар» вернулся из кругосветки : [«Икар» принимает гостей-журналистов] / Н. Христова // Вечерний Николаев. – 2008. – № 105 (18 сент.). – С. 5.

22. Чайковский А. Возвращение «Икара» : [20-летие кругосветного плавания николаевской яхты «Икар»] / А. Чайковский // Южная правда. – 2008. – № 107 (25 сент.). – С. 8.

ДОДАТКИ

Борис Немиров

Тот «парадний» снимок участников кругосветного плавания обошел многие газеты страны.
Слева направо: А. Плякин, Б. Немиров, Ал. Кузнецов, В. Терняк, С. Черкес, А. Марков
и Кичинова

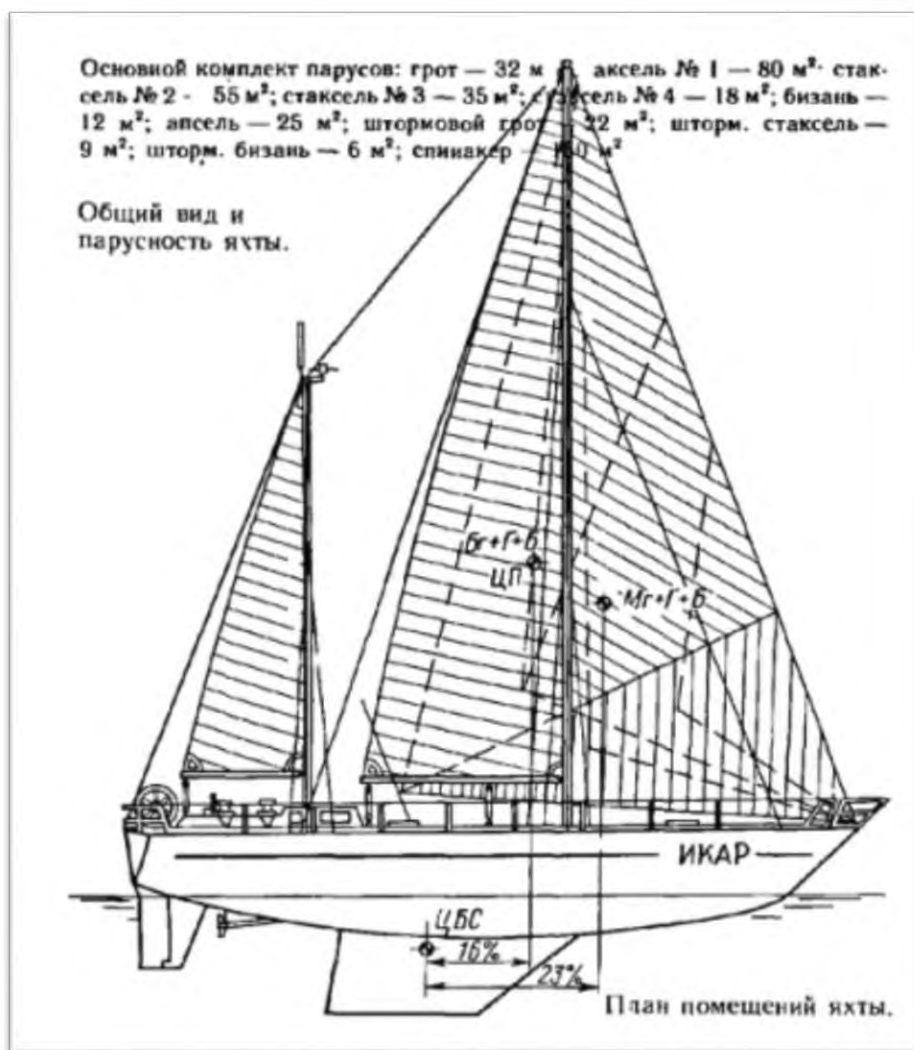
Зустріч екіпажу

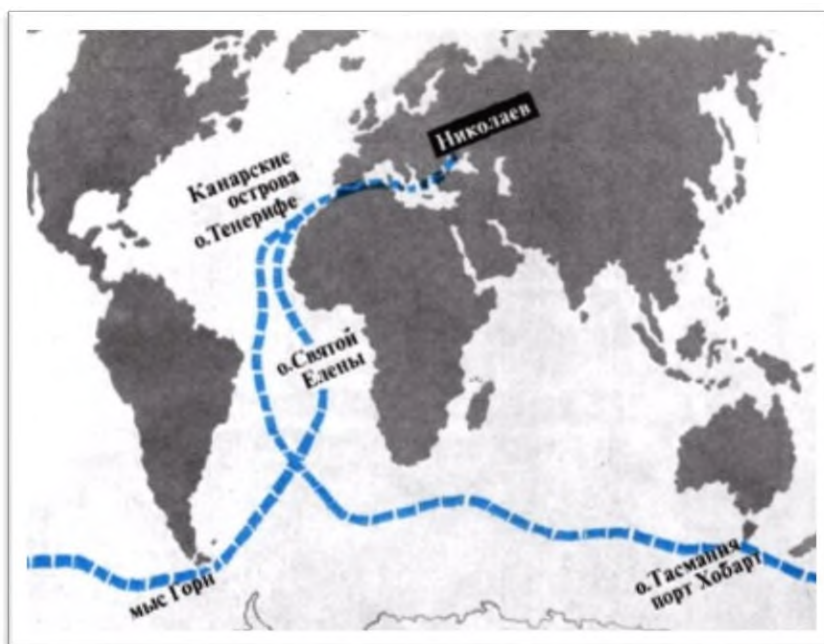
Екіпаж легендарної яхти

Легендарна яхта

Проект яхти

Маршрут яхти Ікар

Яхта Икар

Сучасний вигляд яхти

Пам'ятна дошка

Фото на пам'ять

Віра Марущак

*У першому ряду зліва направо: професор Михайлик А. Г.,
професорка Онкович Г. В., письменниця Марущак В. І.,
освітянки й поетеси Запорожченко Г. М., Черненко М. М.
У другому ряду – дослідник преси Саприкін О. М.*

Київ, Миколаїв, Шахтарськ – ось географія учасників других професорських читань, які відбулися в Покровській школі, що на Кінбурні. Тут вдруге пройшли заняття в школі медіаосвіти. Це український авторський культурно-освітній проєкт професора Ганни Онкович. Учений, доктор педагогічних наук запропонувала провести заняття у трьох напрямках – краєзнавчому, літературознавчому, медіаосвітньому.

Привітала присутніх на Кінбурнському півострові та означила проблеми сучасного навчання Олена Васильєва, директор Покровської загальноосвітньої школи І ступеня Очаківської районної ради. Учитель історії Василівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів Очаківської районної ради Любов Твердовська ознайомила зі своїми краєзнавчими книгами, а директор цього закладу освіти Олена Агафонова проілюструвала, як на практиці застосовуються знання, отримані на професорських читаннях, поділилася досвідом свого колективу щодо протидії булінгу серед школярів.

Професор Анатолій Михайлик порушив питання взаємозв'язку культури й природи, презентувавши власну книгу про особливості життя в умовах дикої природи Кінбурну.

Градус емоційного сприйняття підвищився, коли Ніна Уколова, у минулому вчитель м. Шахтарська, нині біженка, викладач одного із закладів освіти м. Києва, розповіла присутнім про перші кроки до війни на Донбасі. Розпочиналося, як на перший погляд, із малого. У місті з'являлися листівки з простим гаслом: «Я хочу розговориватись на русском». А невдовзі прийшло й перше розуміння скоєного – із російськими військовими угрупованнями, першими вбитими мирними мешканцями, щоденними обстрілами і постійним переховуванням у підвалах.

Про вагомість слова говорили в наступному блоці – літературознавчому. Його відкрила кандидат філологічних наук, поетеса і прозаїк, нині доцент кафедри філології Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого Маргарита Черненко. Науковець захистила кандидатську дисертацію з теми «Лірика Арсенія Тарковського», то ж не дивно, що присутні почули розповідь про

поета, уродженця українського степу. Із цікавістю аудиторія слухала відверту поезію Маргарити Черненко, за творами якої в деяких київських театрах поставлено вистави.

Поетесу, освітянку, краєзнавця, громадську діячку, члена НСПУ, авторку п'яти поетичних збірок Галину Запорожченко знає мало не вся Україна. Особлива патріотична позиція поетеси висловлена в її ліро-епічній поемі «Мазепа», яку презентовано не лише на Миколаївщині, а й у інших регіонах України. Головний лейтмотив твору – любов до рідної землі, відстоювання, оборона та возвеличування незалежності України. Прочитані на зустрічі уривки з поеми справили на присутніх незабутнє емоційне враження.

Авторка цього матеріалу, запрошена на професорські читання як голова Миколаївської обласної організації Національної спілки письменників України, представила своїх колег, із якими минулого року відзначила 45-річчя від дня заснування організації.

Подарувала читальникам Кінбурської коси нещодавно надруковану у видавництві «Український письменник» книгу «Життєва абетка», на яку отримала позитивну рецензію від відомого українського літературного критика та мистецького аналітика Віктора Палинського. За цю книгу відзначена Міжнародною літературно-мистецькою премією ім. Пантелеймона Куліша.

Бібліотека Покровської загальноосвітньої школи I ступеня Очаківської районної ради поповнилася книжками, подарованими учасниками конференції.

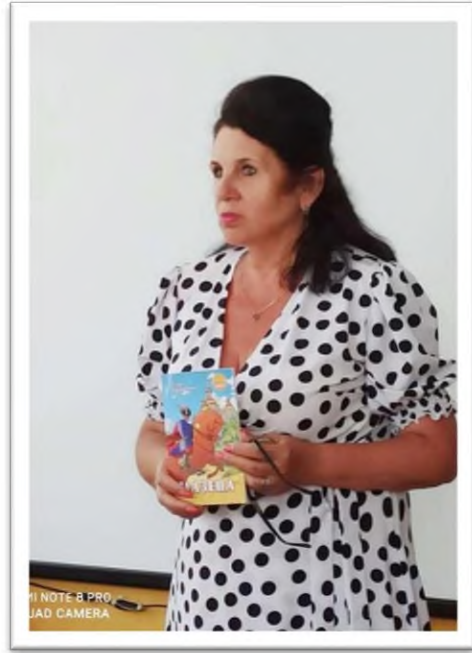
Миколаївська земля виростила чотирьох Шевченківських лауреатів – Леоніда Вишеславського, Олександра Сизоненка, Миколу Вінграновського і за часів Незалежності – Дмитра Кременя.

Майже за 50-літню історію МОО НСПУ автори опублікували чимало книг тисячними накладками. Їхню творчість вивчають у школах. У закладах освіти області проводиться велика краєзнавча робота, творчі зустрічі.

Виступ професора Михайлика А. Г. на тему екології Кінбурської коси

Приємно, що мешканці Кінбурну шанують свого земляка і пам'ятають про нього, українського прозаїка, журналіста Олександра Глушка. У школі с. Покровки є його портрет. Учні продовжують іти шляхом творчої людини. Вони брали участь в обласному творчому конкурсі «Золота арфа» і за краєзнавчі роботи стали володарями гран-прі.

У період карантину особливого значення набуває освіта засобами медіа. Цей

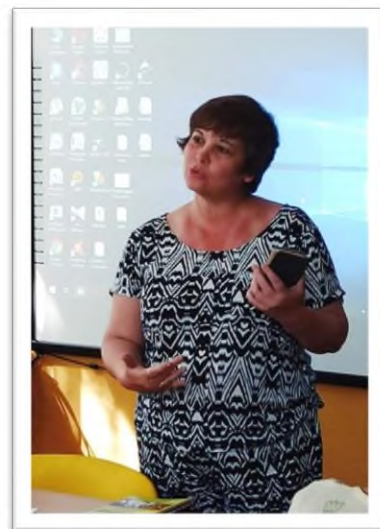
Завідувачка кабінету навчального «Освіта Миколаївщини» МОІППО, письменниця Запорожченко Г. М.

блок конференції представляла український науковець, доктор педагогічних наук, професор, знаний український лінгводидакт, медіапедагог, дослідник у галузі медіаосвіти Ганна Онкович. Зараз багато педагогів-новаторів у своїй освітянській діяльності жодного дня не обходяться без Вікіпедії. І ці технології узагальнює новий термін «вікідидактика».

«Школа медіаосвіти на Кінбурні» опікується Покровською загальноосвітньою школою I ступеня Очаківської районної ради. Тут проведені тренінги та майстер-класи для вчителів півострова з упровадження новітніх технологій STEM-освіти, консультації з блоково-тематичного планування навчальних тижнів. Місцеві педагоги мають новітні розробки учасників реально-віртуальної Школи медіаосвіти на Кінбурні. Уже склалася особлива методика викладання окремих предметів і дисциплін на Кінбурнській косі, як і в усій Україні.

Спеціалісти з медіаосвіти акцентували увагу на конкретних напрямках медіонавчання, зокрема – найсучасніших технологіях і методиках, які стали маленькими відкриттями конференції. Саме цей напрям почав бурхливо розвиватися нині – у час новітніх технологій, тому присутні уважно прослухали виступи заступника директора з наукової роботи, завідувача лабораторії масової комунікації та медіаосвіти, доктора психологічних наук, професора Любові Найдьонової, науковця Олександра Саприкіна та вчителя географії Оксани Данилової, викладача Миколаївського муніципального колегіуму імені Володимира Чайки Миколаївської міської ради Оксани Денисенко.

*Біженка з Донецчини,
вчителька Уколова Н. О.*

Другі професорські читання в сільській школі на Кінбурні

На підсумковій дружній вечірці жваво обговорювали побачене й почуте – саме так, як має бути на щорічних, традиційних професорських читаннях, і висловили думку про можливість проведення таких конференцій в інших регіонах України.

І слушною, сподіваємося, буде думка для підсумовування – відвідування науковцями сільських шкіл – справедливо та багатообіцяюче...

НАШІ АВТОРИ

Андрєєва Галина,	керівник гуртка, учитель історії Парутинської ЗОШ І–ІІІ ст. Куцурубської сільської ради Очаківського району Миколаївської області
Барашикова Варвара,	вихованка гуртка «Школа журналістики» Будинку дитячої та юнацької творчості Заводського району м. Миколаєва
Бринза Тетяна,	керівник гуртка «Юний краєзнавець» Кандибинської ЗОШ І–ІІІ ступенів Новоодеської районної ради
Василенко Ірина,	керівник гуртка «Школа журналістики» Будинку дитячої та юнацької творчості Заводського району м. Миколаєва
Волков Максим,	учень Баштанської ЗОШ І–ІІІ ступенів № 1 Баштанської міської ради
Єрмілов Валерій,	доктор історичних наук, кандидат медичних наук, професор кафедри теорії й методики природничо-математичної освіти та інформаційних технологій Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
Ковальчук Олена,	директор Казанківської гуманітарної гімназії Казанківської районної ради
Кудінова Ірина,	учениця Казанківської гуманітарної гімназії Казанківської районної ради
Марущак Віра,	голова Миколаївської обласної організації національної спілки письменників України
Осадчий Сергій,	вихованець секції «Історичне краєзнавство» БДЮТ Заводського району м. Миколаєва

Поліщук Юлія,

вихованка гуртка «Історичне краєзнавство»
Парутинської ЗОШ І–ІІІ ст. Куцурубської
сільської ради Очаківського району
Миколаївської області

Пустовар Аліна,

учениця 10 класу Баштанської ЗОШ І–ІІІ ст.
№ 1 Баштанської міської ради

Рясик Любов,

учитель історії Баштанської ЗОШ І–ІІІ ст.
Баштанської міської ради

Сасюк Сергій,

керівник туристсько-краєзнавчого гуртка,
секції «Історичне краєзнавство» Будинку
дитячої та юнацької творчості Заводського
району м. Миколаєва

Стародуб Олександра,

учениця 10 класу Баштанської ЗОШ І–ІІІ ст.
№ 1 Баштанської міської ради

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

КРАЄЗНАВЧИЙ АЛЬМАНАХ

Історія. Археологія. Наука. Культура. Освіта

Літературна редакція: М. А. Ландер, С. Г. Білошапка, А. Ю. Антонова
Технічний редактор: Г. В. Кінах

Фото на обкладинці з Інтернету

Папір офсетний. Друк на різнографі
Формат 60х84/8
Умовно-друкованих арк. – 14,75
Обліково-видавничих арк. – 13,72
Гарнітура шкільна

Тираж 100
Замовлення № 22

Адреса редакції:

**вул. Адміральська, 4-а,
м. Миколаїв, 54001
Тел./факс 37 85 89**

<http://www.moippo.mk.ua>,
e-mail: moippo@moippo.mk.ua

ТЕПОВА УКРАЇН

Пінська Народня Республіка!
ВІЛЬНА УКРАЇНА
Ковина смерті святкує пам'ять Т.Г. Шевченка.

КУРІНЬ

дні по Недалім та Сорах
Варешні (10 вересня) 1917
Україна